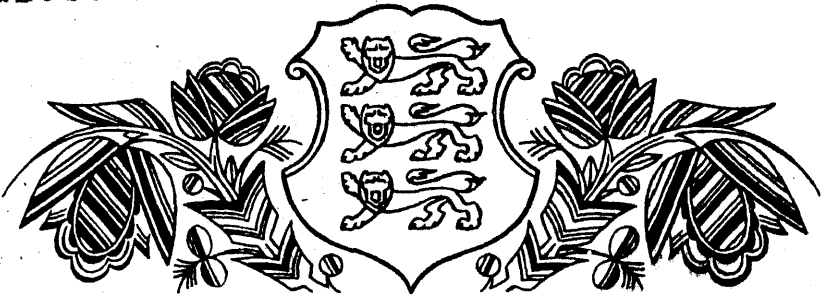

hr. Jaan Rist
Wiljandi
Jakobsoni 47

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 7

September 1938

IV aasta

SISU:

- J. Valgma:** Õpilaste koduse töö ratsionaalsest korraldamisest.
- J. Blauberger:** Õpilaste töötahetest ja töötamisviisidest.
- Kr. Meikop:** Koolidistsipliinist.
- K. Liping:** Kool ja õpilaste „oma elu“.
- A. Viitar:** Taotlusi kooli lähendamiseks elule.
- Linda Jarvet:** Õpilaste isetegevus nende ajakirjade näol.
- A. Udras:** Õpilaskooperatiiv K. algkoolis.
- G. Vilbaste:** Koolipargid ja nende korrashoid.
- Helene Mugasto:** Raamatukogud ja vabahariduslikud õpingud.
- H. Norman:** Ametikool.
- Helmi Jürisoo ja A. Kalamees:** Kehalise kasvatus tunde algkoolile.
- Ed. Triik:** H. Rajamaa — Aabits ja emakeele lugemik algkoolile.
- J. Uustalu:** Joh. Käis — Esimesed vaod. Mitmesugust.

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

Lähemal päevil ilmuvad:

J. Madisson — G. Ney — P. Tarvel — J. Konks.

Ajalugu gümnaasiumile I, 1. vihk.

Humanitaargümnaasiumi I kl. kursus. Teine, muudetud trükk. Hind 1 kr. 60 s.

Käesolev õpperaamat on kohandatud uuele õppekavale ja on tublisti lühen-
datud. Eri kirjaliikide tarvitamise teel on ta kasutatav nii 2-ke kui ka 3-me
nädalatunniga koolides. Sisult ei ole „Gümnaasiumi ajalugu“ ainult progümnaa-
siumi ajalookursuse laiendatud kordamine, vaid esikohale on tõstetud sotsiaalse
ja kultuurilise elu nähtuste mõistmisele juhatamine. Tuntud ajaloolased ja peda-
googid autoritena tagavad raamatule sisulise küpsuse ja vastavuse uudsele ajaloo-
teadusele, samuti kui huvipakkuva esitusviisi.

J. Konks. **Vana- ja keskaeg.** Teine, muutmata trükk.

Ajaloo õpperaamat progümnaasiumi III ja realkooli I klassile. Hind köites 2 kr.

K. Mihkla ja E. Muuk. **Eesti keskkooli-grammatika I**
ühes harjutustikuga. Uus, õppekavakohane trükk. 128 lk.

Ainestiku käsitlust on lihtsustatud ja muudetud praktilisemaks. Õpilastele
on püütud anda arengukohast materjali. Ühtlasi on laiendatud harjutuste ja töö-
ülesannete osa.

E. Muuk ja K. Mihkla. **Eesti keskkooli-grammatika II**
ühes harjutustikuga. Häälikuõpetus. Progümnaasiumi II klass. 128 lk.

E. Muuk. **Lühike eesti keeleõpetus I.**

Kaheksas, muutmata trükk. Hääliku- ja vormiõpetus. 138 lk.

E. Muuk ja M. Tedre. **Lühike eesti keeleõpetus II.**

Kuues, muutmata trükk. Tuletus- ja lauseõpetus. 172 lk.

„Lühike eesti keeleõpetus“ omas kahes osas pakub tihendatud kujul kursuse,
mis progümnaasiumis läbi võetakse viie õppeaasta jooksul.

R. L. Stevenson. **Treasure Island.**

Abridged and simplified by E. Tiling ja J. Silvet. 3. trükk.

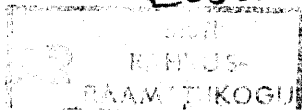
Maailmakuulus noorsoojutt meriröövlite poolt peidetud aarde otsimisest
üksikul saarel ja vaprast poisist, kelle abil see õnnestus. Kütkestava ja lugema mee-
litava teosena on see raamat haruldaselt sobivaks võõrkeele lektüüriks õpilastele.

Sama teksti jaoks on ilmunud eri harjutusteraamat „Exercises to R. L. Steven-
son's Treasure Island“, (hind 50 s.) mis tunduvalt hõlbustab õpetamist.

EESTI KIRJANDUSE SELTS

TARTU, AIA 19. TEL. 6-01. POSTI JOOKSEV ARVE 20-36

Ar 9389
Eesti

Raadiovastuvõtja klassitoas

peab võimaldama arusaadavat kuulamist kogu ruumis.
Seepärast tuleb selleks valida sobiv ja usaldusväärne
vastuvõtja, nagu neid leidub

TARTU TELEFONIVABRIKU A/s.

käesoleva hooaja sarjas:

MAESTRO 2 ja 1 — võimsad 4,5 W lõpp-
võimega võrksuperid. Kasutatavad suuremais saales.
Hind: Maestro 2 — Kr. 250. Maestro 1 — Kr. 235.

AGU 2 — 3-lamb. patareivastuvõtja normaalsele
klassitoale. Maakoolidele. Hind — Kr. 160.

PRIIMA — 5-lamb. patareisuper võimsa klass-B
lõppastmega. Maakoolidele. Hind — Kr. 190.

Valjuhääldajad mitmesugustele lõppastmetele alates Kr.27.

Kooliraadio ülekannete korraldamiseks informat-
sioon, nõuanne ja kalkulatsioonid tasuta.
Demonstratsioon ilma ostukohustuseta.

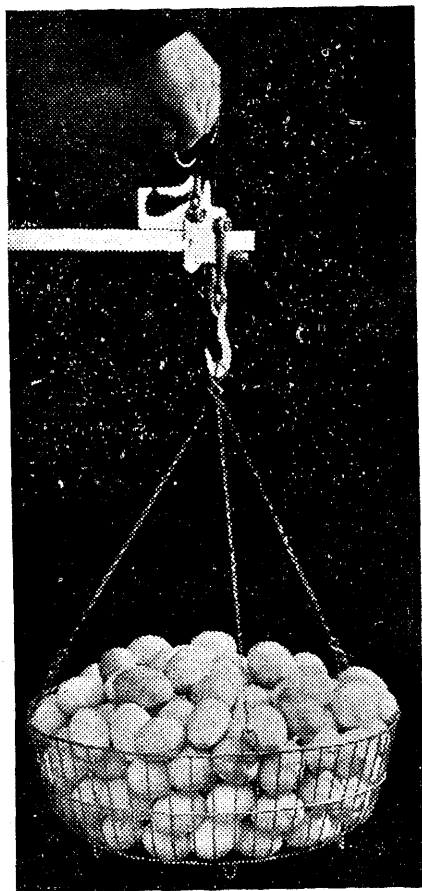
Hinnakirjad meie vastuvõtjate kohta saadame
nõudmisel tasuta.

TARTU TELEFONIVABRIK A/s.

TARTU, PUIESTEE 9-11. TEL. 2-34

**Kanamunade
hind on kõrge!**

Arendage linnu-
kasvatust taludes
ja väikema-
pidamistes!

„Eesti Munaeksport“

Kanamunade vastuvõtukohtad igas külas

EESTIKOOL

HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 7 Tallinn, 22. septembril 1938 IV aasta

Õpilaste koduse töö ratsionaalsest korraldamisest.

Johannes Valgma.

1. Õpilaste kodusele tööle pole seni juhitud küllaldaselt tähelepanu, või olgu siis välja arvatud viimased gümnaasiumiklassid, kus õpetati filosoofilisi aineid, milledega seoses oli võimalik tõsta küsimusi vaimse töö otstarbekohasest korraldamisest, kui õpetaja oli vastava küsimuse läbi mõtelnud. Selle asemel et jätta kodune töö täiesti õpilase enda maitse ja tahtmise eba-kindla meelevalle alla, kus alles aegamööda võivad kujuneda teatavad tähelepanekud ja nende tagajärjel töökäigu ratsionaliseerumine, tuleks õpilastele anda ratsionaalse töökorralduse juhiseid juba varakult, isegi algkoolis ja keskkooli esimestes klassides, ja veenda õpilasi talitama nende juhiste järgi.

Järgnevasse on püütud koondada paljusid üldtuntud, aga ka vähemtuntud töötingimusi ja -võtteid, et õpetajad võiksid neid tarvitada tööjuhistena juba madalamais klassides ja seeläbi saavutada teatavat ühtlust kõigi õpilaste koduse töö korralduses. Head võimalust nende näpunäidete andmiseks õpilastele pakub klassijuhataja tund, õpilaste vanemaile — lastevanemate koosolek või õpetaja külastuskäik õpilase kodusse.

2. Elumajades peab olema ühe inimese kohta õhuruumi 20—30 m³ — nii ütleb tervishoiuseadus —, seega peaks iga õpilase kasutuses olema ruum, mille suurus on vähemalt umbkaudu 25 m³. Kui ühes ruumis elab rohkem kui üks õpilane, siis peab ka õhuruumi olema vastavalt rohkem (2 õpil. — 50 m³, 3 õpil. — 75 m³ jne.). Kui aga õhuruum on väiksem, siis peab hoolitsemata ventilatsiooni eest, peab sageli tuba tuulutama. Kuid peab valvama, et ruumi temperatuur ei langeks alla 18—20° C, sest külmas ruumis on vaimne töö mitmeti takistatud.

Valgustuseks on ideaalne keskpäevavalgus, kusjuures päike ei tohi paista töösemeile ega töötajale. On soovitav, et valgus paistaks vasakult poolt, sest paremalt poolt tulev valgus heidab kirjutamisel käe varju kirjutatule, eestpoolt tulev valgus satub otse näkku ja pimestab nägemist, tagantpoolt paistev valgus heidab aga loetavale ja kirjutatavale pea ja keha varju. Kunstlik valgustus ei tohi rikkuda õhku, ei tohi vilkuda ega olla liiga nõrk.

Töölaua kohta võiks üles seada üldjoontes teatud nõuded, mis on kehivad koolipingi kohta. Igatahes on ülekohus algkooli I kl. õpilast panna töö-

tama täiskasvanu töölauda taha. Iste olgu nii kõrge, et istudes reis ja sääär moodustavad täisnurga ja labajalad toetuvad põrandale või alusele. Laua kõrguse suhe tooli kõrgusega olgu umbes 5:3, sest see võimaldab kõige vabama keha-seisu ja ühtlasi ka kõige suurema jõuökonomia. Endastki mõista ratsionaalne töölaud ja -tool on terved ega lonka.

3. Ratsionaalseim tööümbruskond on selline, mis ei mõju ühtki vaimset võimet ärritavalt, vaid mis just aitab juhtida kõik energia tõhe: kas täieline vaikus ja vaatevälja ühetoonilisus või monotoonsed hääled, milledega kergesti harjutakse, ja mitte tähelepanu äratavad muudatused vaateväljas.

Õpilased, kel on tugevasti arenenud aktiivne (tahteline) tähelepanu või kes õpivad huviga, saavad edukalt töötada ebasoodsaski ümbruskonnas: läbikäidavais tubades, õhukeste vaheseinte taga, millest kostavad läbi teises toas räägitavad sõnad, ühes toas teiste õpilastega, kus iga silmapilk võib mõni olukord muutuda, äratades passiivset (mittetahtelist) tähelepanu, ja koguni koolis vahetunnil. Kuid sääraseis tingimuis õppimine ei ole ratsionaalne.

Võib tähele panna ümbruse erinevat mõju eri temperamentidele. Elaval temperamendil peab ümbrus olema palju valitum kui flegmaatilisel, sest esimest kisuvas kaasa kõik välismaailmas sündivad muudatused, flegmaatiline on aga rohkem endasse sulgunud ega lähe talle ümbrus palju korda. Selle järgi võiks ümbruskond, olenevalt temperamendist, olla ratsionaalseks vaimseks tööks individuaalselt erinev.

Soodsa tööümbruskonna määramisel on tähtis jälgida ka seda, millisesse kujutlustüüpi kuulub õpilane: visuaalse tüübi vaateväljast peaksid olema kõrvaldatud kõik tähelepanu köitvad liikumised, akustilise tüübi kuuldepiirkonnast kõik häirivad hääled.

Intellektuaalse töö ruum ei tohi olla kasutatud muuks otstarbeks.

4. Kui õpilastelt küsida, millisel päevaosal nad teevad kodust tööd, siis on vastused väga erinevad. Mõni õpilane algab tööd kohe pärast koolist kojujõudmist — ja töötab väga edukalt; teine töötab õhtul; kolmas alustab tõsisemat tööd alles hommikul enne kooliminekut. Milline tööaeg on parim? Ratsionaalse töökorralduse seisukohalt ei saaks soovitada töötamist kohe pärast kooli. Kool mõjub enamvähem väsitavalt, õpilasele endale sageli märkamatu. Juba ainult 5—6-tunnine istumine ühel kohal väsitab keha ja vaimu, kõnelemata sellest, et tuleb ka vaimset töötada. Enne õppima asumist pärast lõunat peaks tehtama väike vaheaeg, jalutuskäik, külaskäik või m. s. s. 1—2 tunni vältel. Vaim ja keha saavad vaheajal kosuda, energiatagavara suureneb maksimumini ja alles siis on soodus silmapilk õppimise alustamiseks. Hilisõhtuse ja varahommikuse töö tõttu võib magamisaeg jääda liiga lühikeseks, seepärast pole need tööajad soovitatavad. Õpilase tööaja peab suruma tervishoiu-nõuete raamesse, mis ütleb, et õpilane ei tohi heita magama hiljemini kui kell 10 õhtul ega tõusta varemini kui kell 6 hommikul.

Enne õppimise algust tuleb kõrvaldada töölaualt ja üldse tööruumist kõik segavad objektid. Tarvitavad esemed pandagu täielikus korras oma kohtadele. Töö ajal kõrvaliste asjadega tegelemine võib häirida tööpinget ja meeoleolu. Iseäranis segavalt mõjub mõne tarviliku eseme otsimine ja mitteleidmine, kogu tööpäev võib saada seeläbi rikutud. Abivahendid, nagu sõnaraamatud, teatmikud, joonlaudad jne., olgu käepärast.

5. Ainult siis, kui on õpitava vastu huvi, võidakse saavutada edukaks tööks tarvilikku kontsentratsiooni, tööharjumusi ja huvi kestvat säilitamist. Igal õpilasel on mingi huvi ja sellele primaarsele huvile peab katsuma raken-

dada teisi huve. Kui kedagi huvitab reisimine, on sellele huvile kerge rakendada huvi keelte vastu. Isikliku elu sündmustele ja tulevikukavatsustele saab rakendada huvi ajaloo, maateaduse, loodusteaduse jt. vastu. Väga hästi tekitavad huvi mõned raamatud (näit. suurmeeste elulood), filmid, teatritükid, eeskujud tegelikust elust jne. Kui huvi teatava ala vastu on tekkinud, siis tuleb seda süvendada raamatute abil ja kõneluste varal inimestega, kes teavad sellest asjast rohkem.

Õppimist tuleb alata innuga ja andumusega, mitte ainult kavatsedes, vaid tehes kohe midagi aktiivselt. Lugema asudes peab olema kindel siht, mida tahetakse loetavas eriti näha; tähelepanu kohta tehtagu märkmeid, et hoiduda liigsest ruttamisest ja saavutada küllaldast kontsentratsiooni. Enne töö alustamist peab teatama, kui palju kavatakse seekord teha ja kuidas seda tehakse. Kõik see aitab säästa ja kasvatada huvi.

Väga tähtis kontsentratsiooni ja üldse omandamise tegur on õppimistahe. Kui puudub tahe omandada, siis võime küll midagi huviga lugeda või muul viisil jälgida, kuid kontsentratsioon ei ole täielik ja tagajärjed võrduvad sageli nulliga. Nii loetakse iga päev ajalehti ning ajakirju, vaadatakse kino- ja teatrietendusi jne., kuid kuna puudub tahe neist midagi omandada, ei teata mõne aja pärast sajandikkugi loetust või nähtust.

Kontsentratsiooni saavutamiseks sageli tarvitatakse ärritavaid aineid, nagu kohvi ja teed, mis aga on ebasoovitavad, kuna nende järelmõju on harilikult negatiivne. Parem on tarvitada loomulikuid vahendeid: jaheda veega pesemist, jalutamist vabas looduses jne. Peale selle peab katsuma tööd ja selle tulemusi siduda hääde kujutelmadega, armsate inimeste või esemetega ja meeldivate võimalustega pärast töö lõpetamist. Nooremate õpilaste juures mõjuvad tõhusalt kaasa ergutuspreemiad ja vanemate poolt teostatav kontroll. Tuntud mõju kontsentratsiooni saavutamiseks on harjumuslikel tööriistadel, töökohal ja -ajal.

6. Väsimuse vastu võitlemine on üks vaimutöö hügieeni tähtsamaid küsimusi. Väsimuse kindlakstegemiseks on kaks kriteeriumi: 1) subjektiivne väsimustunne, 2) objektiivsed väsimusmärgid, mis avalduvad vaimsete võimete kahanemises käsikäes väsimusastmega. Subjektiivne väsimustunne pole iga kord usuldatav; närvilistel inimestel esineb sageli kartus liigväsimuse ees ja katkestatakse töö, kuigi tõeline väsimusaste seda sugugi ei nõua. Teiselt poolt võib mõjuda töö ühetoonilisus kaasa selleks, et enda väsimust üle hinnatakse. Esimesel juhtumil saab mõjuda kriitilise enesevaatlusega, teisel juhtumil töö vaheldamisega. Ehtsat väsimust saab aga kõrvaldada ainult puhkusega.

Kõige tundlikum väsimuse vastu on tähelepanu, võiks ehk lisada — aktiivne tähelepanu. Kõigil on kogemusi, kuidas igavat ettekannet kuulates või raskepärast raamatut lugedes kõigepealt hajub tähelepanu: me kaotame võime jälgida ainet, mõttet on laokil. Ka annab end väsimus varsti tunda tööga kaastuvate tundmuste juures: lõbutunded nürinevad ja tekib norutunne. Vastupidavam väsimusele on mäluvõime, millele tunduvalt mõjub alles õige suur väsimus. Suure väsimuse juures on ka kujutelmad sisuvaesemad kui harilikult. Meelelised muljed muutuvad väsimuse tõttu põgusamaks ja pinnalisemaks.

Töö, mis tehakse väsinuna, mõjub palju väsitavamalt kui normaalseisukorras tehtud töö ja halb järelmõju kestab palju kauem (kui on öö läbi töötatud, annab väsimus end tunda mitmel päeval).

Nooremad õpilased väsivad palju kiiremini kui vanemad. Ei ole küll mõõdetud väsivuse kiirust koduses töös, kuid siin võib teha järeldusi neistki mõõtmistest, mis on sündinud koolis. 6-aastaste laste väsimus on juba $\frac{1}{2}$ —1 tunni järele üsna märgatav. 13—14-a. õpilaste juures ilmub see tunduvalt alles pärast kolmandat koolitundi¹⁾. Sellest võib teha järelduse puhkuse korraldamise kohta eri-vanustele õpilastele.

Üldine reegel on, et väsimus on kõige väiksem hommikul pärast ületõusmist, millal järelikult töö produktiivsus on kõige suurem. Väsimus suureneb lõunaks, et vastu õhtut uuesti väheneda ja anda võimalust produktiivsuse teiseks kõrgpunktiks. Hilisõhtul süveneb väsimus kiiresti. Sellele vastavalt peab olema korraldatud õpilase kodune töö.

7. Puhkus on õpilaste töös jaotatav nelja liiki: 1) töövaheajad, 2) puhkus tööpäeva lõpul, 3) puhkus nädala lõpul, 4) koolitöö vaheaegadel.

Hää puhkamisviis on töö kestel mõneminutine pikutamine. Pärast raskemat tööd on soovitatav soe vann ja puhkus voodis. Üldiselt on sagedased 5—10-minutised vaheajad paremad kui pikad ja harvad, sest säilib töömeelolu, mis pikkade vaheaegade puhul kipub kaduma. Kuid päeva jooksul on tarvilik ka üks pikem, vähemalt pooletunnine puhkus. Õhtul mõjub hästi seltskondlik läbikäimine, kui see ei ole liiga väsitav. Hüljatavad on sellised ajaviited nagu male, kaardimäng ja tantsimine, kuna need nõuavad liiga suurt vaimset või kehalist pingutust. Seevastu on need soovitatavad nädala lõpul ja koolitöö vaheaegadel, samuti ka rändamine vabas looduses.

Magamisele peab pöörama küllalt tähelepanu. Magamise kestus alaealisele õpilasele on 9—10, täiskasvanule 7—8 tundi. Õhtune töö mõjub häirivalt unele, seepärast tuleb sellest hoiduda ning teha enne magamaheitmist jalutuskäik. Unetuse puhul on soovitatav tõusta paaril hommikul üsna varakult, kella 4—5 ajal, siis õhtul ollakse nii väsinud, et varsti unutakse.

Suurtel koolivaheaegadel pole miski nii hää kui rändamine. Seejuures ei tohi aga hoopis unustada vaimset tööd, et sellega mitte kaotada kõiki side-meid, vaid on soovitatav iga päev natuke lugeda või teha midagi muud selle-taolist.

Spordis ja kehalistes harjutustes peab õpilane kui ka vaimutööline olema üldse mõõdukas; võib soovitada ainult kergeid võimlemisharjutusi, jalutuskäike ja vähe jõudu nõudvaid aia- või põllutöid. Ka ujumine ja suusatamine on hääd mõõdukalt harrastatuna.

8. Ratsionaalse vaimse töö tingimustest kõneldes ei tohi kahe silma vahele jätta mõningaid üldtingimusi, nagu näit. toitumine, riietumine, tööharjumused jt. Söömine sündigu kindlatel kellaaegadel, kusjuures tuleb rõhku panna söödava toiteväärtusele. Eriti rohkesti vajab inimene vaimse töö juures valkaineid, milledest on rikkad munad, piim ja juust. Endastki mõista on väga soovitatavad igasugused puuviljad. Ka tootumisviis on tähtis: söömise juures ei tohi olla mõtteis, kinkimata mingit tähelepanu söömisaktile; see kahjustab seedimist, nagu on näidanud vene teadlane I. P. Pavlov. On kasulik pool tundi enne söömist töö katkestada ja rahulikult lamada või jalutada. Pärast söömist pole kasulik hakata kohe tööle, vaid veel natuke lamada või jalutada. Pärastlõunane uni enamasti ei ole kasulik.

Vaimutöölise riided olgu lahedad ja kerged, talvel — soojad. Enne tööle hakkamist peab hoolitsema korraliku vereringlemise eest ja seks otstarbeks kõrvaldama kitsad kraed ning muud pigistavad esemed.

¹⁾ E. Meumann, Vorlesungen III Bd., lk. 234.

Kehapuhtuse eest tuleb piinlikult hoolt kanda, et ei tekiks ärritusseisukordi, mis juhivad tähelepanu töölt kõrvale. Hommikuti peab pesema nägu ja sageli kogu keha, millele järgnegu tugev kuivatamine.

Seksuaalelus on õppivale noorele kasulik täieline karskus niihästi kehalise kui ka vaimse energia säilitamiseks.

Õppija peab püüdma omandada võimalikult palju häid tööharjumusi, mis teevad õppimise kergeks ja vajaliseks. Selleks on soovivat sisse seada päevakava, mis on ühtlasi suurepärase tahte toetamise vahend. Kui mõnest ainest on palju õppida, näit. kordamisel või eksamitele valmistumisel, siis peab päevakava võimaldama pikemaajalist töötamist selle aine kallal (2—3 tundi), kusjuures töömeetodeid võib vaheldada (lugemine-kirjutamine jne.) ja pidada väikesi vaheaegu. Päevakavas peavad olema märgitud kindlad söögi-, ületõusmis- ja magamaheitmis-ajad.

Hää harjumus on tõsta silmad aeg-ajalt töö päält üles ja vaadata kaugesse, kui väljavaade on avar. Väga kahjulik harjumus on lugemine lamades, sest see rikub silmi.

9. Sõna „õppima“ ei tähenda mitte ainult mäululiste varade kogumist, vaid igasuguste teadmiste ning oskuste omandamist ja assimileerimist kogu oma isiksusega. Ükski teadmine ei tohi õpilases jääda võõrkehaks, mil pole õiget paika tema isiksuses, mille mõtet ta ei taipa ja mida ta ei oska kuidagi rakendada tegelikkuse paremaks mõistmiseks. Õpetajat võib vastutavaks teha selle eest, et õpilased ei omandaks midagi, mille õiget mõtet ja otstarvet nad ei mõista. Enne kui midagi antakse kodus õppida, peab selle koolis põhjalikult läbi arutama ja selgitama; sellega väheneb õppimise vaev poole võrra ega ole mõttetut pähetuupimist, ilma et saadaks aru päheõpitava tähendusest. Samuti on õpilaste eneste kohustuseks igast loetavast või õpitavast püüda kõigepäält aru saada, selle sisusse tungida.

Kuid mitte ainult sisuselgitamisega ei tarvitse piirduda õpetaja metoodiline abi, vaid sellele võivad lisanduda, kui see on tarvilik, näpunäited otsustarbekohaseks omandamiseks. Aastaarvude, nimede, võõrsõnade, sündmuste jne. õppimiseks teab iga õpetaja anda häid juhiseid, mida õpilased ei jäta kasutamata.

Edasi on tähtis, et õpilased oleksid täiel selgusel õppimisülesannete suhtes. Kui on teada, et õpitu kontrollimine järgneb lühikese aja pärast, siis omandatakse aine lühikeseks ajaks, kui on tarvis õpitud mälus säilitada kestmalt, siis seesama töökvantum annab kestmata efekti. Seepärast on oluline, et õpilased teaksid, milleks nad õpivad iga üksikut aineosa. Seegi selgitusülesanne langeb õpetajale, sest kuigi enamik õpilasist omaks selgeid kujutelmi õppimisülesannetest, on vastavate intentsioonide süvendamine ja ühtlustamine ometi vaeva väärt.

10. Iga õppimine annab parimaid tulemusi siis, kui ta lähtub küsimusist. Küsimus näitab, et meis on olemas ruum õpitava mahutamiseks; ta baseerub huvil ja on viimase tööriist. Iga aine õppimisele asudes tekivad esialgu üldised küsimused (mida aine sisaldab, milline ta on jne.), mis peavad andma ruumi järjest üksikasjalisemale.

Kui küsimus on tekkinud, siis peame võimalikult kohe pürgima leida sellele vastuse. Selleks on meie kasutuses õpperaamatud, sõnaraamatud, entsüklopeediad jne. Kui oleme leidnud rahuldava vastuse, tõstame uue küsimuse. Kõik, mis on omandatud küsimuste abil, on omandatud vaevata ja sellele on kindlustatud enamvähem kestev säilimine mälus. Küsimuste tekkimisele kui ka vastamisele peavad õpetajad kaasa aitama.

Omandatud materjali peame püüdma võimalikult kohe rakendada tegevusse, peame katsuma seda väljendada, sest mälu tõeline asukoht ei ole mõistuses, vaid lihastes. Kõige lihtsam ja kergem väljendusviis on edasijutustamine. Sageli märkame alles edasi jutustades või omandatud materjali vaidlustes kasutades, kuidas meil tekib selle üle õige arusaamine või kuivõrd puudulikult oleme midagi omandanud. Sellega seletub, miks paljukõnelejad näikse omavat hääd mälu: kui nad on midagi kuulnud või lugenud, väljendavad nad seda esimesel võimalusel ning see tagab kestvat säilitamist.

Samuti tähtis, kuigi suurema tülikusega seotud, on omandatu edasiandmine kirjalikult, kas kirjandina, kirjana või mõnel muul kujul. Siin ei pea mõtlema, et mõnd õppetundi on vaja hiljemini üles kirjutada või edasi jutustada, ei, vaid on vaja kasutada mõnd üksikut tähtsat või tähtsana näivat sündmust või tõika.

11. Märkmete tegemine loetu üle on väga tarviline, sest see säästab lugeja langemist päevaunistustesse ja hoiab tähelepanu pinevil. Kuid märkmeid ei ole soovitatav teha teose või selle osa esmakordsel lugemisel, sest seeläbi läheks kaotsi esimene mulje, mis peab olema tervikuline.

Teiskordsel lugemisel tehtagu märkmeid puhtasti ja korralikult selleks määratud erivihikusse või sedelitele. Hoolikas kirjutamine valmistab töö-rõõmu ja veetleb korrapärasele jätkamisele, lohakas märkimine põhjustab tüdimust ja töö katkestamist enne lõppu. Märkmeid hiljemini lugedes või õppides võib värvilise tindiga või pliitsiga kriipsutada alla päälkirjad ja tähtsamad kohad; see tõstab märkmete ülevaatlikkust ja teeb töötamise hõlpsaks.

Kui on tarvis raamatus pakutud ainet teisiti järjestada või omandada üksikuid aineosi, siis võib selleks edukalt tarvitada sedeleid. Aineosa kirjutatakse tervikuna sobiva suurusega sedelile ja kui on vaja, siis varustatakse sedel märksõnaga, et poleks sedelite liitmisel uueks meelepäraseks tervikuks tarvis läbi lugeda tervet sedelit. Iseäranis on selline menetlus soovitatav ja peagu vältimatu pikemate kirjandite ja referaatide koostamise puhul, kui ainet peab otsima mitmest allikast.

Ka tundmatute sõnade õppimisel on otstarbekohane tarvitada sedeleid. Tundmatu, resp. võõrkeelne sõna märgitakse väikese sedeli ühele poolele ja selle eestikeelne vaste teisele.

Kui on tehtud mingi loovat laadi kirjand või referaat, siis on soovitatav panna see paariks päevaks kõrvale ja mitte enam sellele mõtelda. Kui ta hiljemini uuesti läbi vaadatakse, paistavad nõrgad kohad otsekohe silma ja neid on hõlpus kõrvaldada.

Ärakiirjutamisel peab püüdma korraga lugeda terve lause või suurema osa sellest, et kirjutamine ei oleks katkestatud sagedasest kõrvalevaatamisest ja edeneks kiiresti.

12. Lugemisel on võrdlemisi suur osatähtsus õppimises, seepärast pole ülearune juhtida tähelepanu selle otstarbekale korraldamisele.

Teose või selle alla lugemisel peab meil olema teada, mida on sellest vaja mees pidada, mis on seal tähtsat. Sest kui meil on küll õppimistahe, kuid see pole intendeeritud millelegi üksiknähtele, siis tähelepanu hajub lugemise kestel niivõrd, et lugemise tagajärjed võrduvad nullile. Sellega on seletatav, miks enamik inimesi, kes on lugenud palju raamatuid, ei tea neist mõne aja pärast midagi. Et raamatust omandada seda, mis on vaeva väärt, tuleb ette teada, millele juhtida tähelepanu. Seepärast pole kasutu arvustuste lugemine enne teosega tutvumist. Koolis aga langeb õpetajale kohustus juhtida õpilaste

tähelepanu teose või õppetüki teatavaile külgedele, mida peataks kindlasti tähele panema.

Kui on tarvis tutvuda mingi teose sündmustikuga, siis on küllalt sellest, kui pidada meeles pääteema ning kõrvalteemad, selle asemel et õppida pähe terve lugu. Samasugune menetlus on soovitav ka kõnede pidamisel: pähe tuleb õppida ainult kava, mitte kogu kõne.

Lugemine peab sündima aeglaselt; mõtlemiseks loetu üle mingi sama-võrd aega, kui lugemiseks. Raamatute kiiresti lugemine sarnleb autosõiduga: ümbrusest, millest läbi sõidetakse, jääb ainult põgus mulje, mis varsti haihtub. Aeglane lugemine seevastu on võrreldav jalutuskäiguga, mida tehes vahetevahel maha istutakse ilusat ümbrust vaatlema. Kiirest autosõidust oleme saanud natuke närvepingutavat kõdi, oleme pigemini rohkem väsinud kui puhanud; jalutuskäigu tagajärjed on vastupidised: oleme puhanud, rõõmsad, häätujulised ja rikastunud mitme uue mulje ning tähelepaneku võrra.

Lugemise kui ka üldse õppimise juures tuleb erilist tähelepanu juhtida nõrkadele ja rasketele punktidele. Kõigepäält püütagu neist täielikult aru saada ning siis lugemise ja muude eelmainitud meetodite varal omandada.

13. Õppimisel on tähelepanepandav sarnasus söömisega. Seda märgib ka igapäevane keelepruuk („ta ei ole suutnud veel õpitut seedida“, „ei ole isu õppida“ jne.). Mõlemad on assimileerimisprotsessid, mõlemas on stiimuliks isu ja niisamuti on kummalgi loomulik rütm vastuvõtmises ja ümbertöötamises. Seepärast pähõppimise puhul peavad õppimisperioodid olema üksteisest teatavalt kaugusel. Korraga palju õppimine (s.o. päheõppimine) väsitab mälu ja pääleegi ei saa assotsiatsioonid vananeda. Kuid ainult vanadel assotsiatsioonidel on omadus püsida ja luua soodus pind uue materjali omandamiseks.

Kui tahta midagi korraga õppida nii, et see püsiks meeles järgmisel päeval, siis läheb selleks tarvis palju rohkem kordamisi kui sel puhul, kui kordamised jaotatakse mitmele päevale või pikemale ajale. Pääleegi on säilitamise kestus esimesel juhtumil suhteliselt väike.

Kordamine on paratamatult tarvilik, sest ühekordselt õpitud materjal jääb harva kauemaks müllu püsima. Kõige mõjuvam on esimene lugemine, järgmised pole enam nii tõhusad.

Luuletuste päheõppimisel kerkib üles terviku- ja osakaupa õppimise küsimus. Enamik õpilasist tarvitab osade kaupa õppimist (näit. luuletust õpitakse salvide või koguni värssidetkaupa). See ei ole otstarbekohane, sest tekivad assotsiatsioonid ühe osa lõpu ja alguse, mitte aga ühe osa lõpu ja järgneva osa alguse vahel. Need assotsiatsioonid mõjuvad omandamist pärssivalt. Seepärast on kasulikum tervikukaupa õppida, lugeda luuletus läbi algusest lõpuni, pidades iga osa vahel väikest vaheaega ja, kui on vaja, peatudes raskemate osade juures rohkem või koguni õppides neid üksikult, ja jätkata siis tervikukaupa õppimist, kuni pala on pääs.

14. Õppimisel on tähtis õppija passiivne ja aktiivne menetlus, kusjuures peab teadma, millal kumbagi neist tarvitada. Õppimine algab orienteerumisstaadiumiga: vaadatakse läbi õpitav aine, et teada, millega on tegemist. Järgneb passiivselt vastuvõtmise staadium, milles õppija lugedes või kuulates püüab midagi omandada. Siis asutakse omandatut retsiteerima (reprodutseerima), s.o. aktiivsele õppimisele. Viimses staadiumis peab sündima lõplik fikseerimine ja tervikpildi loomine ainest.

Tähtis on aktiivse ja passiivse menetluse õige vahetamine. Peame olema enne ainega täielikult tuttavad, kui siirdume aktiivsele õppimisele. Liiga kiire üleminekuga võib kaastuda puudulik arusaamine õpitavast.

Mida rohkem kasutatakse õppimisel passiivset meetodit, seda täpsemalt omandatakse aine, mida rohkem õpitakse retsiteerivalt, seda rutemini jääb aine meelde ja seda kauemini püsib ta mälus.

Ratsionaalsel õppimisel tuleb rõhku panna ka üksikute õppeainete ajalisele vahemaale. Sest kui pärast teatava materjali õppimist teha pingutavat vaimset tööd, edasi õppides samalaadilist materjali, siis on säilitamine tunduvalt väiksem kui õppimisele järgneva puhkuse puhul (s.o. nn. tagasimõjuv häire). Kui küsitakse, palju peab jätma vaheaga üksikute ainete õppimisel, siis ei saa siingi anda absoluutset ajamaära, vaid peab leppima relatiivse piiritlega. Sest kas keegi vajab teatava aine fikseerimiseks mälus $\frac{1}{4}$ tundi, terve tunni või veelgi rohkem, oleneb suurel määral individuaalseist mäluomadusist kui ka muist juhuslikumaist tingimustest (üldine väsimus, meeleolu, kõrvalised kujutelmad jne.). Võib aga julgesti ütelda, et mida pikem on fikseerumisaeg, seda ökonoomsem on tagajärg. Koolitöö ajal on aga aeg õpitu mälus fikseerimiseks üsna piiratud: kõik töö sünnib ajavahemikus, mis algab 1—2 tundi pärast koolist tulekut ja lõpeb kooliminekuaga. Sellele ajale peab võimalikult otstarbekohaselt jaotatama õpitavad ained, mis muidugi ei vaja kaugeltki ühesugust aega fikseerumiseks.

Vaheaegadel ei ole soovitatav tegelda millegagi; kui just ei taheta mõtelda tagasi omandatule, siis ärgu tõrjutagu õpitud mälust välja sellega, et hakatakse mõtlema midagi muud. Pole soovitatav lugeda puhkeajal ka ajalehte või muud sellesarnast. Isegi füüsilised harjutused ei mõju hästi memoreeritavale.

15. Kuigi õpilaste kodune töö ei anna kaugeltki nii suuri tulemusi kui töö koolis, tuleb sellele siiski pöörda senisest rohkem tähelepanu. Iseäranis nooremale õpilasele peavad nende vanemad püüdma luua soodsad töötingimused ja õpetajad peavad andma sageli nõu töö meetodiliseks korraldamiseks. Vanemad õpilased suudavad suure hulga tööd soodustavaist tegureist kujundada ise, aga ka neile pole üleaurused õpetajate näpunäited. Juba viiendal õppeaastal võib õpilasi tutvustada eduka õppimise silmapaistvamate teguritega ja anda juhatusi nende kasutamiseks. Juhtnõore andes peab tarvitama näiteid ja mitte abstraktset teooriat.

Õppimistehnika ja -tingimuste suhtes saadud õpetusi ei kasuta kõik õpilased ühesuguselt; õppiija tutvub isiklikku tööd toetavate vahenditega ja õpib neid nii tarvitama, nagu see paremini sobib tema andekusega. Nagu kehalise töö aladel, nii ka vaimses töös võib keskmiste võimetega inimene hääde meetoditega saavutada suuremaid tagajärgi kui andekam inimene ilma hääde meetoditeta. Iseäranis on eelõeldu maksev mäluvõimete kohta, sest õppimise kiirus ja säilitamise kestus ei olene nii suurel määral mälu häädusest kui meetoditest, mida tarvitame.

Kirjandust.

1. S. Tschachotin — Rationelle Technik der geistigen Arbeit des Forschers (Handbuch der biologischer Arbeitsmethoden, Abt. V, Teil 2 (2. Hälfte), 1932.
2. C. A. Mace — The psychology of study, London, 1932.
3. F. H. Pear — The art of study, London, 1930.
4. L. B. Earhart — Teaching children to study. (1909).
5. F. M. Mc Murry — How to study and teaching how to study (London, 1909).
6. E. Poom — Moodne töötehnika ja majanduskriis. Tartus, 1932.
7. A. Veidermann — Tervishoiu õpperaamat, Tallinnas, 1923.
8. J. Tork — Teaduslikust töötamisviisist ja sellele ettevalmistamisest. („Pedagoogiline Aastaraamat“ I, 1932).
9. K. Ramul — Psühholoogia, Tartus, 1933.
10. E. Meumann — Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik und ihre psychologischen Grundlagen, Leipzig u. Berlin, 1914.
11. K. Ramul — Õpilaste kodusest tööst. („Kasvatus“ nr. 4 — 1934).

Õpilaste töötahtest ja töötamisviisidest.

Joh. Blauberg.

Õmariikluse algpäevist alates elame väärtuste ümberhindamise tähe all. Ümberorienteerumine poliitilisel ja sotsiaalmajanduslikul alal sunnib ka hariduselu kohanema muutunud oludele ja vastavalt ajavaimule uut sisu ning suunda otsima.

Käsikäes hariduselu põhialuste ümberkorraldamisega muutub ka koolitöö tehniline külg. Kuna tööproduktiivsus koolis sõltub eriti õppeviisidest, siis on viimaseid korduvalt käsiteldud nii õpetajate kongressidel kui ka vastavasisulistest eriajakirjades. Vähem tähelepanu on juhitud õpilaste töötahte ja töötamisviiside uurimisele. Lähtudes viimaste küsimuste aktuaalsest tähtsusest tegelikus koolitöös, püütakse alljärgnevais ridades lähemalt valgustada õpilaste töötahte tõstmise võimalusi ja selgitada ratsionaalsemate õppimismeetodite tarvituselevõtmise vajadust õpilaste koduste ülesannete täitmisel.

Käesoleva kirjutuse koostamisel on kasutatud ühes provintsilinna keskkoolis ja gümnaasiumis korraldatud ankeetide andmeid õpilaste töökoormuse ja töötamisviiside kohta ühenduses õpilaste töömeeleolu mõjustavate tegurite selgitamisega. Esitatud andmed puudutavad umbes 400 õpilast 5.—11. õppeaasta ulatuses. Andmete täpsuse ja kontrolli mõttes on igale nimelisele ankeedile hiljem järgnenud sama küsimuse kohta nimeta ankeet ja ümberpöördukt. Õppetöö edukuse protsendi all on mõeldud rahuldavalt edasijõudvate õpilaste protsenti õpilaste üldarvust.

Kuna töö edukus oleneb suurel määral nõutava töö hulgest, seepärast algame oma vaatlust õpilaste koduse tööhulga kindlaksmääramisega. Vastavate ankeetide andmeil kõigub õpilaste järgmise päeva tundide ettevalmistamiseks vajalik keskmine kodune tööaeg 110—200 minuti piirides. Üldiselt kasvab töökoormus käsikäes õppeaastate tõusuga. Nii kulub keskkooli alamate klasside õpilastel järgmise päeva tundide ettevalmistamiseks keskmiselt 110 minutit, keskkooli vanemais klassides tõuseb see arv 150 minutini, kuna gümnaasiumi õpilane vajab selleks juba 180 minutit. Töökoormuse ajalises jaotuses peab märkima selle ebauhtlast jagunemist kogu õppeaastale. Nii on töökoormuse vahe teise ja neljanda õppeveerandi vahel keskkoolis umbes üks tund, gümnaasiumis aga veelgi rohkem. Töökoormuse tõus veerandaastate järgi on tingitud õpilaste ebauhtlusest tööpingest, kus viimasel veerandaastal püütakse heaks teha eelmiste veerandaastate eksimusi hoolsuse vastu.

Eeltoodud andmeist lähtudes peab õpilaste kodust töökoormust enam-vähem normaalseks tunnistama. Samal seisukohal asub ka enamik õpilasi. Nimeta ankeet õpilaste muljetest töörohkusele näitab, et osa õpilasi loeb töö hulka koolis suureks (22%), enamus arvab seda keskmiseks (55%), kuna osa oleks nõus rohkemgi töötama (23%). Nüüd kujuneb aga paradoksaalne olukord, sest õppetöö edukuse protsent ei vasta õpilaste protsendile, kes töö endale jõukohaseks tunnistasid. Vastuse eeltoodud küsimusele annab õpilaste töötahte ja töötamisviiside lähem analüüs.

Psühholoogia rõhutab iga eduka tegevuse endastmõistetava eeldusena tahet midagi korda saata. Puudub näiteks õpilasel tahe midagi omandada, siis pole ta töö tagajärjed märkimisväärsed. Ede-

neb töö koolis rahuldavalt, siis seletavad seda õpilased ise mitme põhjusega. Osa arvab endal hea pea olevat (46%), teised seletavad seda oma hoolsusega (25%), vähesed mainivad ka hoolsa sõbra eeskuju (8%), kuna üksikud panevad seda järeleaitamistundide abi arvele (5%). Siinjuures väärrib märkimist, et naisõpilased oma edu koolitöös põhjendavad esijoones oma hoolsusega, kuna meesõpilased seletavad seda oma andekusega. Õppetöö vähese produktiivsuse põhjusena mainitakse esijoones oma hooletust (41%), sellele järgnevad mitmesugused õppetööd pidurdavad kõrvalmõjud (27%), osa õpilasi kurdab halva pea üle (13%), mõnel rasked kodused olud segavad tööd (7%), teistel on komistuskiviks hooletu sõber (5%), kuna üksikuile teeb raskusi vilets tervis (4%). Väärrib tähelepanu, et enamik meesõpilasi oma töö vähest produktiivsust põhjendab kas oma hooletusega (44%) või mitmesuguste koolitööd pidurdavate kõrvalmõjudega (27%). Samad põhjused esinevad ka naisõpilastel, kuigi väiksema protsendiga. Eeltoodud ankeetide andmed sunnivadki kõigepealt hooletuse ja õppetööd pidurdavate kõrvalmõjude põhjusi selgitama.

Nagu teada, alistub õpilane algkoolis esimesil õppeaastail veel peaaegu täielikult kooli mõjule. Alates algkooli vanemaist klassidest algab kooli mõju langus, mis on tingitud algava murdeea mõjust õpilaste hingelaadile. See murdeea toimuv vaimse iseseisvumise ajajärk ühes noorte tungiga „laia maailma“ esineb meesõpilaste juures suurema ägedusega, millega on seletatav ka nende suhteliselt väiksem edukus õppetöös. Huvide laialivalgumise tõttu muutub õpilane koolitöö vastu passiivseks, sest viimases leiduvat tema arvates vähe dünaamikat, algatusvõime olevat pidurdatud ja üldse puuduvat seal säärased võimalused esikohale tõusmiseks nagu näiteks spordis. Eeltoodud põhjustel noorte loomupärane eneseväljendustung otsib avaramaid väljendusvõimalusi väljaspool kooliseinu, kas spordiväljal, kinopingil, põnevromaanide juures või lihtsalt aja sihitus surnukslöömises. Siin peab kasvataja noortes toimuvast hingelisest murrangust aru saama ja vahendeid otsima, mis õpilaste huvide raskuspunkti jälle kooliseinte vahele koondaks. Nende vahendite valik oleneb esijoones kasvataja isikust, kuid et neid vahendeid leidub, seda tõendab tunduv vahe õppetöö edukuses üksikute klasside ja koolide vahel.

Murdeea iseseisvust taotlev noor jääb oma hingelaadilt mõneski suhtes lapse tasemele, eriti on ta tundelik kiituse ja laituse suhtes. Ankeedi küsimustele vastates arvab osa õpilasi hoolsust tõusvat kiitmisega (47%), kuna teised on vastupidisel seisukohal ja lubavad laitmise puhul hoolsamad olla (24%), kolmandail tõuseks töömeeleolu kingituse saamisega (16%) ning üksikuid ergutaks hoolsamale tööle kiituskirjade andmine (13%). Nagu vastustest selgub, puudub universaalravim hooletuse vastu võitlemiseks, kuid enamik vastajaid rõhutab lõbutundega seoses olevate vahendite tähtsust hoolsust tõstva tegurina. Siinjuures on huvitav märkida, et keskkooli alamate klasside õpilaste arvates on ka laitmine mõjuv tegur hoolsuse ergutamiseks, kuid vastavalt õppeaastate tõusule väheneb laituse virgutav mõju õpilastesse. See vaade laituse positiivse mõju kohta õppetöösse on täiesti põhjendatav. Soov vabandada norutunnet tekitavast laitsaamisest sunnib õpilasi mitterahuldavat hinda rahuldavaks parandama, kuna lõbutundega seosesolev kiitmine meelitab neid rahuldava hinde heaks ja väga heaks tõstmisele. Muidugi tuleb laituse jagamisel hoiduda õpilase võimete alahindamisest, mis temas võiks tekitada alaväärsusetunnet ja halvata ta töötahet, samuti peaks tõsisem laitmiseavaldus nelja silma all toimuma. Üldiselt on alamad klassid tundelisemad nii kiituse

kui ka laituse suhtes, samuti tunnevad nad erilist huvi ka kingituste vastu. Vanemaid õpilasi sunnib tööle esijoones kohusetunne töö vastu ja vajadus kaitsta oma klassi kui terviku au, „et oma nõrga vastusega klassile mitte häbi teha“.

Tasuna eeskujuliku töö eest väärrib mainimist kiituskirjade andmine. Viimaseid võib anda nii klassijuhataja oma klassi intensiivsemale tööle ergutamiseks kui ka õppenõukogu üksikute eeskujulikkude õpilaste esiletõstmiseks. On näiteks õpilane oma käitumiselt ja hoolsuselt eeskujulik ning kõik hinded head ja väga head, siis saab ta klassijuhatajalt esimese järgu kiituskirja, on tal aga keskmine hinne küll hea, kuid leidub ka 1—2 rahuldavat hinnet, siis võib talle anda ergutuseks teise järgu kiituskirja. Õppenõukogu poolt kooli lõpetamisel antava kiituskirja saaja vastu on nõudmised muidugi märksa suuremad. Olgu siin toodud ära kiri ühest klassijuhataja poolt antud kiituskirjast.

Kiitusleht.

X. Progümnaasiumi klassi õpilase
õppetöö keskmine hinnang oli 19..... õppeaasta poolel
mis kuulus klassi esimese parema hinnangu hulka.

Õpilase käitumist, hoolsust ja
õppetöö edukust arvesse võttes tunnistas klassijuhataja tema õppetöö tulemused
..... järgu kiituslehe vääriliseks.

Koht ja aeg.

Klassijuhataja.

Eeltoodud näide on võetud ühest progümnaasiumi lõppklassist, kus 35 õpilase kohta anti 6 esimese ja 6 teise järgu kiituskirja. Viimased antakse mainitud klassis mitte õppeaasta lõpul, vaid keskel — nimelt esimese poolaasta lõpul. See on tingitud vajadusest ergutada õpilasi juba õppeaasta algul täie energiaga töötama, mille tagajärjel jaguneb töökoormus ühtlasemalt kogu õppeaastale. Selle mõjul oli mainitud klassis õppetöö edukuse protsent käesoleva õppeaasta esimese veerandi lõpuks üle 80, kuna samal ajal oli üleriigiline keskmine edukuse protsent keskkoolis 47.

Arvamine, nagu tekitaks kiituskirjade andmine osas õpilastes üleolevat uhkustunnet, teises osas aga kadedust ja meelekibedust, on ilmselt liialdatud. Üksikute õpilaste head hinded tõstavad kogu klassi hinnete keskmist taset, mille tõttu iga üksiku töö tulemused muutuvad klassi kui terviku töötulemuseks. Viimane asjaolu evib erilise tähtsuse klasside omavahelise võistluse puhul. Seega ei lõhesta kiituskirjade andmine klassi, vaid aitab kaasa klassi koondumisele ühtlaste huvidega seotud tööühiskonnaks. Kiituskirjade andmine üksikuile ergutab kogu klassi intensiivsemale tööle, sest üksikute hea eeskujutõmbab ka teisi kaasa. Samuti tõstab kiituskirjade andmine õpilaste lugupidamist vaimsest tööst, sest ta näitab, et lugupidamist kaasõpilaste silmis võib võita ka püsiva vaimse tööga raamatute juures.

Tõhusaks vahendiks tööproduktiivsuse tõstmisel on klasside omavaheline võistlus õppetöös. Võistluse tähtsusele õppetööd virgutava tegurina juhivad tähelepanu ka õpilased vastavate ankeetlehtede täitmisel, rõhutades samal ajal ka autasu andmise vajadust paremaile klassidele. Klassidevahelise võistluse tekitamiseks pakub tegelik koolitöö rohkesti võimalusi. Juba klasside järjestamine õppetöö edukuse järgi iga veerandaasta lõpul toob rohkesti elevust õpilasperre ja sunnib mõndagi oma klassi au kaitseks raamatutega

rohkem sõbrustama. Palju tõhusamaks vahendiks on paremaile klassidele vastavate rändauhinnade andmine. Niisuguseks iga õppepoolaasta lõpul määratavaks rändauhinnaks sobib näiteks mõni väärtuslik maaling või raidkuju klassis või jälle mõni sobiv ese klassi laua kaunistuseks. Iga 3—4 klassi kohta peaks üks rändauhind olema, kusjuures suurema klasside arvuga koolis tuleks alamate ja kõrgemate klasside tarvis eriauhinnad määrata. Viimane nõudmine on tingitud õiglustundest alamate klasside vastu, sest vanemais klassides on õpilaste suurema selektsiooni tõttu õppetöö edukus üldiselt kõrgem. Samuti on harilikult vanemad klassid väiksema õpilaste arvuga, mis omalt poolt soodustab nende intensiivsemat tööd.

Kui võistlus üksikõpilaste vahel võib soodustada andekamate õpilaste ettetükkivust ja karjäärismi, mis ei vali vahendeid esikohale pääsmiseks, siis on klassidevaheline võistlus vaba eeltoodud pahedest. Klassidevahelise võistluse puhul kaotavad üksikute õpilaste väljapaistvad töötulemused oma isikulise värvingu ja muutuvad kogu klassi kollektiivtulemuseks. Positiivse töövaimuga häälestatud klass on nagu orgaaniline tervik, kes hindab iga üksiku töötulemusi klassi kui terviku huvide seisukohalt. Siin ei pinguta üksik õpilane oma jõudu isikliku auahnuse õhutusel ega ka kaasõpilaste ületamise eesmärgil, vaid ta teeb seda oma klassi kui terviku huvides. Klassi aukaitseks on iga õpilane kohustatud vastavalt oma võimetele töötama ja see tekitab töötajais ühtekuuluvustunnet, arendab ühiskondlikku mõtlemist ning sunnib üksikuid oma erihuve painutama klassi kui terviku huvide alla.

Õpilaste vaba aja ratsionaalsemale kasutamisele aitab kaasa õpilaste mitmesuguste eriharrastuste soodustamine. Viimastest väärivad tähelepanu enesearendamine kõneoskuses, deklamatsioon, muusikas, joonistamises, kirjandite kirjutamises jne. Siia kuulub ka mitmesuguste ettekannete korraldamine, kus kas üksik õpilane või õpilasrühm pärast mõne küsimuse või ala iseseisvat läbitöötamist esineb selle üle referaadiga vastava ringi kõne- või vaidlusõhtul. Niisugused ettekanded toovad huvi ja elevust koolitõhe, vastavad õpilaste loomupärasele tungile millegagi silma paista ning võimaldavad neil ka kooliseinte vahel esineda sangaritena, nimelt töösangaritena. Pealegi on üksikute õpilaste eriharrastuste tulemusi võimalik edukalt kasutada mitmesuguste aktuste, koolipidude ja klassiõhtute sisustamisel, kuna võistluskirjandid annaksid sobivat materjali klassi- ja kooliajakirjade täiendamiseks. Mitmesuguste eriharrastuste soodustamise peamõte seisab siiski õpilaste vaba aja otstarbekohasema kasutamise võimaldamises. Nagu eespool esitatud ankeetide andmed näitasid, vabandab umbes veerand kogu õpilasperet oma vähest tööproduktiivsust mitmesuguste koolitööd pidurdavate kõrvalmõjudega. Kiirenev elutempo ja mitmepalgelisus mõjustavad noort kasvavat kodanikku ja püüavad ta huvide raskuspunkti koolitöölt kõrvale juhtida. Õhutades õpilasi tegutsema oma huvialadel kooliseinte vahel ja kooli kontrolli all, harjutame neid õppetööst vaba aega produktiivselt kasutama ja kaitseme neid ühtlasi väljaspoolt kooli tulevate kahjulike mõjude eest.

Oma huvialal väljapaistev õpilane saab ergutuseks kas mõne kingituse või sellekohase tunnistuse. Viimased antakse kas vastava ringi juhatuse poolt või jälle selle klassi omavalitsuse poolt, kus klassis õpilane õpib. Juhul, kui mõni õpilane niivõrd oma huvialasse süveneb, et ta koolitöö selle all kannatab, tuleb klassijuhatajal selle pidurdamiseks vastuabinõusid otsida. Loomulikult ei anta temale ka mingisuguseid auhindu oma huvialal tegutsemise kohta. Üldiselt on ergutusvahendite abil õpilaste intensiivse-

male tööle õhutamise õigustatud peamiselt murdeas viibivate keskkooliõpilaste suhtes. Kasvatustöö üheks eesmärgiks on õpetada noori mitte tasu, vaid kohusetunde mõjul töötama. Omandades kord harjumuse püsivaks plaanikindlaks tööks, suudabki enamik gümnaasiumiõpilasi ka ilma ergutusvahenditeta oma õppetööd edukalt jätkata.

Kuna töötähe oleneb esijoonest töötaja töömeeleolust, iseloomu tugevusest ja kaastöötajate töövaimust, siis eeldab tööviljakus veel igale tööle omaste töötamisviiside, töömeetodite tundmist. Omalt poolt mõjustab töötamisviisi ka töötahet, sest ebaratsionaalne töömeetod nõuab rohkem aja- ja jõukulu ning hävitab töötaja huvi töö vastu. Iga intensiivne töö eeldab pealeselle süstemaatilist ajajaotust. Asudes õpilaste õppimisviiside lähemale vaatlusele, peatumegi kõigepealt paari reaga õpilaste kodusel ajajaotusel.

Nagu vastavaist ankeedi andmeist selgub, kasutab enamik õpilasi järgmise päeva tundide ettevalmistamiseks vaba õhtupoolikut ja ainult üksikud kordavad tunde ka hommikuti enne kooliminekut. Sellest on tingitud vajadus võimaldada õhtupoolikul õpilastele paar tundi täiesti segamatut õppimisega. Üldiselt on õhtupoolne kindel ajajaotus õpilaste enamikule siiski tundmatu. Õpitakse juhuslikult ja samuti käiakse jalutamas ning külastatakse tuttavaid igal sobival ja mitesobival kellaajal. Üksikud koolid on õhtupoolse ajajaotuse reguleerimise mõttes määranud õpilastele kindla kellaaja, millal nad kõik kodus peavad töötama. Viimane korraldus on hädavajalik nii õppetöö edukuse kui ka kasvava kodaniku korra- ja täpsustunde arendamise seisukohalt. Siin on siiski kodul kõige mõjuvam sõna kaasa rääkida, sest ainult tihe kontakt kodu ja kooli vahel suudab õpilaste vaba aja reguleerimisel märkimisväärseid tulemusi anda.

Õppetöö edukuse seisukohalt on huvitav jälgida õpilaste õppimisviise, mis üldiselt olenevad harjumustest ja vastavad õppija arenemistasemele ja individuaalsetele kalduvustele. Sageli aga võime leida ka harjumuse teel omandatud õppimisviise, mis ei vasta enam keskkooli õpilase arenemistasemele ja pidurdavad ta koolitööd. Nii on huvitav vaadelda õppimist tervelt, s.t. kogu ülesantud teksti õppimist korraga, algusest lõpuni, ja õppimist osade kaupa. Veel keskkooli alamais klassides õpib enamik õpilasi ainet osade kaupa (56%), kuid gümnaasiumi lõppklassides leidub osade kaupa õppijaid ainult üksikuid. Siinjuures väärib märkimist, et naisõpilaste juures esineb osade kaupa õppimine kõigis klassides suuremaprotsendiliselt kui meesõpilaste juures (vahe keskmiselt 8%). Algul paistab õppimine osade kaupa kergemana ja on algkoolis teataval määral ka õigustatud, eriti laulude päheõppimisel salvide kaupa. Nagu vastavad uurimised kinnitavad, on õppimine tervelt siiski produktiivsem, sest ta annab õpilasele terve aine osast ülevaatliku pildi ja kergendab seega aine sisu teadlikku omandamist. Samuti suudab õpilane tervelt õppides kergemini eraldada olulist mitteolulisest ja vabaneb sellega vähemtähtsate üksikasjade tuupimisest.

Nagu üldiselt teada, oleneb õpitava aine omandamine õppija mälutüübist. Mõni peab kergemini meeles kuulnud sõna, teisele jääb paremini meelde trükitud või kirjutatud sõna kuju või selle asend leheküljel, kuna kolmandad peavad meeles sõna hääldamisel esinevaid keele- ja suulihaste liigutusi. Mainitud tüübid esinevad puhtal kujul siiski harva ja tegelikult tuleb arvestada mitmesuguseid segatüüpe. Seega oleks loomulikuks õppimisviisiks õppimine valjusti lugedes, mis võimaldab mitme meeleorgani samaaegset tegevusse rakendamist. Vastavad andmed näitavad siiski valjusti õppimise

pidevat vähenemist käsikäes õppeaastate tõusuga. Kuna keskkooli alamais klassides veel enamik õpilasi õpib valjusti lugedes (63%), siis on gümnaasiumi lõppklassides see protsent langenud juba neljakordselt. Samal ajal on õpilased ise teadlikud, et valjusti lugedes on töötajajärjed märksa paremad. Nad põhjendavad oma väheproduktiivset õppimisviisi valjusti lugemiseks ebasobivate korterioludega ja ka üldlevinud vaatega, et valjusti lugemine sobivat rohkem algkooli õpilastele. Kuigi mõttes lugemine võib mõnesse raskemasse ainesse süvenemisel häid tagajärgi anda, ei tohi siiski unustada, et valjusti lugedes aitavad ainet mälus jäädvustada peale nägemismeele ka kuulmismeel ja keele liigutusaistingud, mis on eriti tähtsad võorkeelte hääldamise õppimisel. Igatahes näitavad ankeetide tulemused, et enamik võorkeeltes mitterahuldavalt edasijõudvaid õpilasi õpib kodus võorkeeli väheproduktiivse meetodi abil, s.t. ainult silmadega mõttes teksti jälgides.

Nagu vastavad katsed kinnitavad, on õppimise tulemused seda paremad, mida rohkem üldisest õppimisajast on kasutatud ülesütlemisele. Seega oleks otstarbekohane kohe pärast ühekordset materjali läbilugemist katsuda seda peast korrata, algul muidugi raamatu abil. Selle õppimisviisi juures tõuseks töö produktiivsus kahekordseks, võrreldes õppimisviisiga, kus ainet püütakse omandada ainult mitmekordse läbilugemise teel. Ainet kohe läbilugemise järele peast korrata katsudes süveneb õppiija aine sisusse ja omandab seda mõistusega, kuna vastasel korral muutuks õppimine mehaaniliseks tuupimiseks. Kuigi juba keskkooli alamais klassides enamik õpilasi (60%) on vabanenud mõttetust tuupimisest, täiesti kadunud ei ole see veel gümnaasiumiski.

Õppimisviisidest kõneldes tuleb väärilist tähelepanu juhtida õppimise ajalisele jaotusele. Nimelt nõuab õppimise kuhjumine lühikesele ajale palju suuremat jõukulutust kui sama materjali läbitöötamine pikema aja jooksul. Harilikult kurdavad õpilased, et nad suure osa õhtul õpitud materjalist on järgmisel päeval juba unustanud. Samuti näitab Ebbinghausi poolt koostatud unustamise kõverjoon, et esimese 10 tunni jooksul pärast õppimist ununeb kuni $\frac{2}{3}$ õpitud materjalist. Siin toob osalist abi õhtul õpitud materjali lühike meeldetuletamine hommikul enne kooliminekut. Kindlam vahend rutulise unustamise vastu oleks aga õppematerjali omandamine mitne päeva jooksul. Kui näiteks selle asemel et mõnda ainet ühel päeval 6 korda läbi lugeda, seda teha 3 päeva jooksul iga päev 2 korda, siis oleks töö tagajärjed suuremad, pealegi langeks unustamise võimalus miinimumini. Üheks tunniks antud materjali läbitöötamine mitne päeva jooksul on õpilasperes võrdlemisi vähe levinud (10%). Siiski leidub üksikuid, kes õppeaasta algul mõnes õppeaines ka terve raamatu läbi loevad. Õppematerjali jaotamisega pikemale ajale jaguneks töökoormus ühtlaselt kogu nädalale ja õpilane harjuks pideva plaanikindla tööga, mis on eriti tähtis iseloomukujundamise seisukohalt.

Edukas õppetöö eeldab kordamise ühtlast jagunemist kogu õppeaastale. Osa õpetajaid nõuabki läbivõetud aine teadmist igaks tunniks, mis osalt on tingitud ka teatava õppeaine iseloomust, nagu näiteks keeled ja matemaatika. Üldiselt kulutavad nooremad õpilased rohkem aega igaks tunniks kordamisele, kuna vanemad õpilased kordavad harilikult veerand aastate lõpul või enne kirjalikke töid. Nõudmine, et õpilased kogu läbivõetud kursust üldjoontes teaksid igaks tunniks, annab õpetajale selge ülevaate õpilaste üldteadmistest, sunnib õpilasi kohusetundlikumalt suhtuma tundide ettevalmistamise ja aitab kaasa töökoormuse ühtlasemale jagunemisele kogu õppeaastale.

Õpilaste töötamisviisidest rääkides tuleb lõpuks puudutada järeleaitamistundide võtmise küsimust. Möödunud õppeaasta esimese veerandi lõpul korraldatud ametliku ankeedi andmeil võtab 15—25% õpilastest järeleaitamistunde. See protsent on kahtlemata liiga kõrge, sest andmed käivad esimese õppeveerandi kohta, kus õpilased alles õppetööd algasid ja vajadus järeleaitamistundide järgi oli minimaalne. Järeleaitamistundide võtjate peres on meesõpilased tunduvas ülekaalus, kuna koolitüüpidest seisab esikohal reaalkool. Rohkearvuline järeleaitamistundide võtjate pere on halvaks atetsatsiooniks kooli õppe- ja kasvatustööle, sest selle nähtuse põhjused peituvad esijoonel õpilaste kohusetunde nõrkuses ja väheses harjumuses plaanikindlaks tööks. Üldiselt võib järeleaitamistund mõnigi kord selle võtjale kasu asemel kahju tuua. Nii hävitab sagedane võõra abi tarvitamine selle tarvitajas iseseisvuse ja algatusvõime. Tunnivõtja võõrdub aja jooksul iseseisvast tööst ja sellega seoses olevast loomisrõõmusest ning temas tekib abituse ja alaväärsuse tunne, millest ta sageli kogu elu jooksul ei suuda vabaneda.

Õppetöö intensiivsust tõstvate vahendite valik oleneb ajavaimust ja muutub ajas ning ruumis. Ühe või teise vahendi eelistamine on tingitud antud klassi koosseisust, arenemistasemest, klassivaimust ja eriti õpetaja isikust. Kuna üldkehtiv retsept õppetöö produktiivsuse tõstmiseks puudub, siis võib sama vahend, millega üks õpetaja saavutas häid tagajärgi, teise juures negatiivseid tulemusi anda. Üldiselt oleneb töö edukus töötaja töötahtest ja tööoskusest. Seega on vajalik, et noor kasvav kodanik juba kooliõppingis harjuks oma tahet kindla eesmärgi saavutamiseks tööle rakendada ja ühtlasi oskaks oma eesmärgile jõudmiseks vahendeid valida, mis annaksid minimaalse jõukulutusega maksimaalseid tagajärgi.

Koolidistsipliinist.

Kr. Meikop.

On raudseid kirjutamata seadusi, mis juhivad maailma, on kõikumatu järjekindlus, kord ja reeglipärasus ka kirjutatult juhtimas ning korraldamas ühiskondlikku elu, sest allumine teatavale reeglipärasusele, kindlaile seadusile on ju kehtiva kultuuri peanõudeid, kus midagi ei sünni põhjusega ega juhuslikult.

Koolitöögi pole mõeldav süsteemita ega distsipliinita, vaid see on siin isegi esmajärgulisi tegureid, mis paneb aluse edukale õppe- ja kasvatustööle, on selle eel- ja põhitingimusi.

* * *

Algselt tähendab distsipliin õpetust, õpetamist, süsteemi ja korda. Et aga õpetamine pole mõeldav kindla korrata, siis on distsipliini mõistele lahusamatult omane ka korramõiste. Siit lähtugemgi edasises vaatluses.

Inimene on elanud ja elab ikka ühiskonnas. Ta ei saa ennast isoleerida kaasinimesist, vaid on nendega alatises ja tihedas läbikäimises. Siingi on oma

kindlad nõuded, seadused, harjumused ja kombed, kusjuures tuleb ikka arvestada teiste soove ja tahtmisi, tuleb üksiktahe kooskõlastada üldsuse omaga.

Selline koopereerimine eeldab aga inimeses korratunnet, mis pole täiesti külgesündinud omadus, vaid on kauaaegse harjutamise ja õpetamise tulemus. Kus ka iganes oleksid inimesed sunnitud elama pikemat või lühemat aega üheskoos, eeldab see kohe teatavat korda ja korraldusi.

Seesmiselt olemuselt võime distsipliini vaadelda veel mitmeski alaliigis (perekonnas, seltskonnas, koolis, kaitseväes jm.), kus on väikesi erinevusi, kuid üldiselt on distsipliini iseloomustavaks jooneks üksiktahte paindumine üldsuse alla.

Mis oleks perekond, kodu, kui puuduks koostöö perekonnaliikmete vahel, kus igaüks teeks nii, nagu see talle meeldib? Või mis oleks kaitseväge distsipliinita?! Kasutu kari inimesi, mitte aga võitlusvõimeline koondis ega organiseeritud jõud. Või kas osatakse kujutella kooli, kus puuduks distsipliin? Vaevalt küll!

Siit nähtub veelkordselt, et distsipliin on ühiskondliku eluavalduse põhitegur ja kandja. Normaalsele inimesele on korratunnegi omane; ta otsib kõikjal reeglipärasust ja teatavat süsteemi. Ainult ebanormaalsel inimesel puudub lähem arusaamine korrast, kuid samal ajal pole meil võimalik saada aru hullumeelse mõttekäigust, sest selles pole korda ega loogikat.

Siirdume nüüd koolidistsipliini vaatlusele, mille vahenditu eesmärk on — tagada ja kindlustada õppe- ning kasvatustöös võimalikult ulatuslikke ja intensiivseid tagajärgi. Viimane on saavutatav õpilaste alatise pingutatud tähelepanuga — esimesi nõudeid edukaks tööks.

Distsipliin ongi tähelepanu — ütlevad mõned pedagoogid, ja siin on sügav tõde, et õpetaja, kes suudab kõita õpilaste tähelepanu, on ikka seisukorra peremees. Kellelgi pole aega vallatusiks, sest kõikide tähelepanu on pöördud õpetajale. Pole aega millekski muuks.

Ameerika kauaaegsete kogemustega koolimees J. L. Hughes ütleb väga tabavalt: „Distsipliinita ei saa õpilased olla tähelepanelikud, tähelepanuta ei saa nad aga õppida. Tubli õpetaja katsub eriti hoolitseda hea korra eest ja alles siis algab õpetusega.“*) Eks puuduta see väga olulist momenti distsipliini vajalikkuses õppetöös.

Pedagoogiline tugevus pole aga mõeldav õpilast kasvatamata. See aga eeldab reeglipärasust ja sihiteadlikku tegevust — hoida kasvatatavat alatise kasvataja mõjupiirkonna all. Distsipliinita poleks see aga mõeldavgi, sest kasvatuslik tegevus vajab kindlat korda, süsteemi. Ja seda alatise, sest täiuslik distsipliin, kus kõik sisejõud on viidud kooskõlla, eeldab kauaaegset tööd, mõjutamist ja harjutamist, harjumus aga üteldakse olevat inimese teine loomus.

* * *

Kultuurühiskonna täiuslikem vorm on riik, kooli ülesanne on riigile anda kõigiti tublisid riigikodanikke. Seepärast peab kool nõudma õpilasilt paljugi seda, mida riik nõuab kodanikelt.

Ühiskondlik ja riiklik elu toetub korrale, seadusele ja õiglusele; neid mõisteid peab noorus õppima tundma juba koolipingil. Eriti tähtis on korraarmastus, mille järgi sageli õigustatult otsustatakse inimese tublidust

*) James L. Hughes: „Eksisammud kooliõpetuses“, lk. 54.

ja algatusvõimet. Korrameeleta pole aga mõeldav ükski juht ega organisaator, ükski teovõimeline isik.

Algmõisted korrast saab laps juba kodus, koolis tutvub ta sellele lisaks veel seaduse mõistega. Kool (ka kodu!) on paik, kus õpilast-kasvandikku tuleb harjutada korrale, seadusele ja õiglusele — riikliku elu aluspunktiledele.

Koolikorras, mida nõuavad korrapidaja-õpetaja, klassijuhataja, klassi-korrapidajad, klassivanemad jt., näeb kasvandik esmakordselt, et seadusliku võimu taga seisab jõud, mis nõuab käsutäitmist ja allumist teatavaile normidele. Nii kujuneb õpilasel-kasvandikul pikkamisi ja märkamatult arusaamine korrast, seadusest ja õiglusest, kasvab austus nende vastu. Ühtlasi õpib laps käima läbi suurema koguga, harjub arvestama ka teisi inimesi, nende soove ja arvamusi.

Kõik see toimub vabalt ja korrapäraselt, kui õppe- ja kasvatustöös valitseb õige vaim, mis baseerub peamiselt usalduslikul vahekorral kasvandiku ja kasvataja vahel. Sellisel pinnal võrsub ühismeel, kasvab ühistunne, mis on vajalikemaid omadusi riigikodaniku meelsuse kujunemisel.

Riigikodaniku heaolu oleneb suurel määral ka töötahtest ja loomisrõõmest. Selgi alal on koolil täita suur ülesanne. On ju kool esimene koht, kus tüdrukud-poisid õpivad tundma ühiselt tõsist tööd ja austama seejuures ka kindlat korda. Päev-päevalt areneb ja kasvab nende töö- ja loomisrõõm, pikkamisi minnakse ka kergemalt ülesandeilt raskemaile.

Nii harjub õpilane töötama kavakindlalt (korratunnus!) ja korralikult, õpib võitma töörasekusi, mille kaastajaks on tööõõm. Alatisis jõukohaseis pingutusis tekibki õige töötahe, mis on koolidistsipliini (eriti klassis!) parimaid aluseid. Selle kaudu areneb ka kohusetunne, mis on mõistmatu ja tundmatu distsiplineerimatule inimesele.

Kohusetunne saab aga juurduda seal, kus inimest harjutatakse kohusetäitmisele järjekindlasti. Sellekski on koolis palju võimalusi. Siin hoia-tatakse, manitsetakse, siin mõjutatakse sõna, eeskuju ja teoga, koolikorra, traditsioonide ja autoriteediga kasvandikku ikka ja üha korrapärasele tööle, arendatakse kohusetäitmisele.

Iga täidetud kohustus kõvendab ja kasvatab õpilase võimeid ja jõudu, see köidab märkamatult kohusetundegi kasvandiku südametunnistusega. Siit peale kujunebki kohusetäitmine kasvandiku lahutamatuks osaks, saab teiseks loomuks — harjumuseks. Sellega aga oleme jõudnud järgmise osa juurde.

* * *

Järjekindel harjutamine ei kasvata aga mitte ainult välist korda, vaid harib ka südant, kujundab iseloomu ja karakterit. Viimasest võib aga juttu olla vaid seal, kus on tahtejõudu, püsivust ja iseseisvust, samuti positiivset ellusuhtumist.

On kerge kõnelda koolikorrast ja karakteriomadusist, mida kool peab aitama kujundada; kuid raskem, hoopis raskem on seda kõike läbi viia, sest laps on sünnipäraselt võrdlemisi egoistlik: ihad, soovid ja hetkelised meeled olud mõjutavad teda väga tugevasti. Vaevalt jõuaks laps ise kõlbelisele vabadusele ja iseseisvusele, kui talle ei pakuta tuge ega abi nii väliste kui seesmiste eksitada tahtvate mõjustuste vastu.

Vahenditu abinõu selleks on harjutamine sõnakuulmisele ja käsutäitmisele ning kindlaile korraldusile allumisele, mis jällegi peab põhinema kõlbelisil nõudeil. Kasvandikku tuleb harjutada, kasvandikul tuleb harjuda enda üle valitsema, ennast võitma. Ta vajab siin kasvataja alatist lähedalolekut ja julgustust. Iga saavutatud võit aga kõvendab tahte jõudu ja vaimseid lihaseid, sest vastupanu nõuab pingutust — viimane on aga vaimne jõuharjutamine.

Kuid sõnakuulmine ei tohi olla mitte ainult väline käsutäitmine, vaid ka seesmine sund, oma parima tahte väljendus. Väliselt kätteõpetatud kombed on niisama head kui dresseeritud looma trikid, ilma et teataks nende otstarvet ja ülesannet. Seepärast lähtugu kõik sisemusest, tulgu vabalt, sundimatult.

Kasvataja peamine mure ongi selle eest hoolitseda, et kõik harjutatav muutuks kasvandikule omaseks, et ta täidaks käske — aetuna seesmisest sunnist, mitte välisest survest. Fr. Foerster ütleb siin väga iseloomustavalt: „Tõeline distsipliin on juhi koopereerimine alluvatega. Juht ei tohi aga alluvaid kasvatada orjeks, vaid vabuks, iseseisvaks ja otsustamisvõimeliseks isikuiks“.*) Seegi lause kinnitab ja kordab eelmist väidet.

Usaldus, austus ja armastus kasvandiku ja kasvataja vahel on tähtsamaid tegureid lähema vahekorra loomisel ja säilitamisel. Kui vahekord põhineb neil, on saavutatud juba võrdlemisi palju, sest usaldusest, austusest ja armastusest aetuna toimib kasvandik ikka vabalt, sundusetult. Selline vahekord loob aga kindlama korra kui valjud karistused — seda teab iga kogenud õpetaja. Vahekord õpetaja-kasvataja ja klassi vahel on aga koolidistsipliini kandvamaid tegureid — siit lähtugemgi järgnevalt.

* * *

On olnud aegu, kus (kahjuks!) arvati, et koolidistsipliini kätteharjutamine kuulub ainult õpetajale, millist vaadet veel nüüdki näivad mõned pooldavat. Õpetaja pidi olema kõikjal eesotsas, temast lähtus kõik, kuna õpilane jäeti passiivseks ja unustati.

Õnneks hakatakse viimasel ajal üha enam pöörama tähelepanu ka noort ümbritsevale keskkonnale (vanemad, mängukaaslased jm.), sellele mõjule, mida laps saab juba enne kooliaega. Ja kooliski võib küllaldaselt olla mõjutegureid, mis võib lapsel raskendada allumist koolikorrale ja nõudmisele.

Sageli võib märgata seda, et kasvatuslik raskuspunkt kipub langema väljapoole kooli. Neid mõjutegureid väljaspoolt ei saa ega tohigi lapse koolitulekul ja kooliajalgi eitada ükski tark, arusaaja kasvataja, vaid tema ülesanne on neidki tegureid kasutada koolikorra loomisel, neid täiendada, juurde lülitada kooli traditsioon, õpetajate autoriteet ja kooliühiskonna (õpilased + õpetajad) mõjuvõim. Eks siingi jää juhi koht õpetajale, kuid tuleb tõmata kaasa ka kasvandikke, sest on vastuvaidlematu tõde, et kasvandikud-õpilased üksteist vastastikku mõjustavad, ja see jõud tuleb rakendada kasvatus-töösse. Mõnigi koerustükk ja üleannetus jääb tegemata klassis valitseva meeluse tõttu, ja ega töötakistajaid ning logelejaidki sallita tööhuvilises klassis.

Kooli distsipliini mõte pole seisnenud kunagi (veel vähem tänapäeval) selles, et mõjuda ainult lühikesel kooliajal, vaid siin peab nägema kaugemale,

*) Fr. Foerster: Schule und Charakter, lk. 57.

peab suudetama luua distsipliin, mis jätaks jäljed õpilase pärastisse ellu. Tänapäeva koolikord peab noori juhtima sellele, et neist saaksid kasulikud rattad riikliku elu mehhanismis, kes oma tuleviku eluülesandeid sooritaksid ilma hõõrumiste ja teravusteta.

Kasvandiku kui ka klassi mõjutamine korrale (kui see sünnib õieti) leiab iga noore südames elavat vastukõla. Mida soojem sel puhul kasvataja süda, seda parem, sest see tõmbab klassi kaasa. Mida sagedamini laseme neid otsustada, mida tihedamini asetame neid (ka üksikult) kannataja ossa, seda rutem väärnähtus kaob. Sellele võimsale ja mõjuvale kasvatustegurile on viimasel ajal antud üha suuremat kaalu ja ka suuremat vabadust isetegevuseks, õpilasorganisatsioonide töös. Osaliselt aitavad selleks kaasa ka koolipühad, aktused, ühised mängud, rännakud, koolipeod, õpilaslektüür, ajakiri jm., mille mõju õpilasse on sageli suurem ja sügavam välisest sundusest ning survest, mille mõju on lühiajaline ega haara noort kodus, mänguväljakul ja mujal. Küll aga võib õpilasorganisatsioon olla heaks vastukaaluks ja lahendajaks kambamõjule, õpilasajakiri vastukaaluks kollasele ajakirjandusele, koolitraditsioonid vastukaaluks halbadele kommetele. Sellised, isetegevuslikust tööst saadud elamused on püsiva, sageli eluaegse väärtusega, mis edendab ja arendab iseseisvalt ka kooli korda.

Eelnenust peaks juba selguma, milline tähtis osa distsipliini loomisel ja hoidmisel langeb kasvandiku-kasvataja, klassi ja õpetaja vahekorrale. On see usalduslik, sõbralik ja soe, ei tee distsipliinipidamine mingit raskust. Samuti on tähtis ka klassis valitsev vaim, klassi sisetunne, mida ei tohi unustada. Vahekorra looja, algataja, juht ja eeskuju, kooli hing ja päike, südametunnistus ja kohtumõistja, sõber ja seltsiline — kõike seda on aga õpetaja-kasvataja, kelle ümber näib keerlevatki kogu tegevus. Kuid ometi — ärgu unustatagu ka klassi, õpilast-kasvandikku kaasaaitajana usaldusliku vahekorra loomisel ning säilitamisel.

Teine, võib-olla veel tähtsamgi tegur on õpetaja isik otseselt. Kui klassis puudub kord, on eeskätt süüdi õpetaja. Klass häälestab end kohe õpetaja järele. Sama klass, mis ühe õpetaja tunnis on väga korraltu, võib järgmisel tunnil olla vägagi korralik. Vaevalt siis saab süüdistada klassi, vaid õpetaja on siin mõõduandev. Ta pilgus, vaates ja silmis peitub klassi valitsev tegur, milles õpilane ei pea nägema mitte niipilju õpetaja isikut otseselt kui just kooli traditsiooni ja klassitahet, millele igüks alistub sundusetult. Kui seda pole, on väga raske (kui mitte võimatu!) pidada korda.

Veel rohkem! Õpetaja isikus peab õpilane ja klass nägema jõudu, autoriteeti, mis on temast üle. See ei ütle veel, et on vaja olla kuri, karkida ja riielda. Ema armastab ju väga oma last, lapski tunneb seda, kuid samal ajal tunneb laps ka seda, et vanem on tast üle. Alatine lahkus võidab südameid, alatine kurjus aga nürrib õpilaste enesetunnet, teeb nad tuimaks ja ükskõikseks.

Ometi ei tohi lahkus anda põhjust üleannetusiks, nagu seda pahatihti juhtub. Süngi tuleb olla mõõdukas ja piiripidav. Õpetaja, kes ei suuda olla vajalikul korral tõsine, kui vaja — isegi kuri, jätab soovida paljugi. Õpetaja peab olema (rõhutan eriti!) ikka rõõmus ja lahke, kuid alluvad peavad nägema õpetajas jõudu, mis võib muutuda ka kurjaks.

Siinkohal juhitagu tähelepanu ka ühele õpetaja tähtsaimale omadusele — järjekindlusele. Leidub õpetajaid, kes on nõudlikud, keda ei peeta aga sugugi „kurjadeks“. Nad on nõudlikud ka enda vastu, neil pole pailapsi ega vihaaluseid, nende tööd juhivad kooli üldine edu ja kasu.

On aga ka õpetajaid (kahjuks!), kes evivad kuulsuse olla kuri, kuid vahel on „väga head“. Need on õpetajad, kes harilikult igal sammul näevad hädaohtu oma autoriteedile, kellele osa õpilasi on pailapsed, osa vihaalused. Selliseil õpetajail-kasvatajail on väga raske (kui mitte võimatu!) luua koolis sügavamalt korda, mis tugeneks õiglusele, usaldusele ja vastastikusele hindamisele.

Verba docent, exempla trahunt (sõnad õpetavad, eeskuju kisub kaasa) — see ladinlaste vanasõna on uus ka tänapäeval. Hea eeskuju on parem kui kümme head õpetust. Eriti seda veel alamal astmel, sest mis ütlevad lapsele kõlbelised mõisted: usinus, virkus, armastus, kannatus, usaldus jm., kui neid ette ei elata ega elavaks tehta! H. Weimer tsiteerib oma raamatus*) tabavalt ja õigustatult Goethe sõnu: „Der Mensch wirkt alles, was er vermag, auf den Menschen durch seine Persönlichkeit“. Sellest ehk piisab siinkohal!

Õpetaja on kooli A ja O. Ta peab tundma laste hingeelu ja teadma, et tal pole tegemist mitte täisealistega. Kuid vähe üksi sellest. Oma aine peab õpetaja tegema samuti õpilasile meeldivaks. See on raskeim ülesanne, on kunst, mis oma põhilises olemuses eeldab juba sünnipäraseid kalduvusi. Kuid igal juhul tuleb püüda (vähemalt!) õpilaste juures olla rohkem südamega kui peaga. Õpetus, mis jätab õpilased külmaks, pole oma kohal.

Siin varitseb ka väike hädaoht. Mõnigi õpetaja võib olla ainesse vägagi süvenenud ja vajaliselt kuumgi, aga ei mõju ometi. Põhjuseks siin on tavaliselt see, et õpetajat ja ta ainetki ei võeta tõsiselt; on midagi, mis mõjub dissonantselt, ja kohe on mõju halvatud, kontakt klassiga katkenud, õpetajat ei kuulata enam.

On isegi õpetajaid, kes süvenevad ainesse sel määral, et unustavad lähema ümbruse ja ka klassi. Seegi on paha. Õpetaja peab alatiselt näitama, et ta klassi jälgib, õpetajas peitub distsipliini alus — seda rõhutan meelsasti veel kord.

Valesti talitab ka see, kes katsub korda luua ähvarduste, hirmutamiste ja (veel hullem!) meelitamisega. Nii võidakse saada küll momendiks kord majja, aga see on papist alusel. Veel halvem on, kui ähvardatakse kõrgema võimukandja (kooli-, klassijuhataja) kohalekutsumisega. Sel puhul ei juhi enam õpetaja, vaid klass. Seda lubada ei tohi milgi juhul.

Õpetajal peab olema klassis kaalu, õpetaja sõna peab vajaduse korral kaaluma üles ka poolesajapäise klassi. Kui seda pole, siis pole sellise õpetaja koht koolis, sest sügavamas olemuses pole võimalik õpetada, kuidas ennast klassis maksuma panna, vaid seegi kunst on suurel osal õpetamatu ja õppimatu. Mõningaid juhiseid leiame siiski laialdasest pedagoogilisest kirjandusest kui ka isiklikest kogemustest.

Uus (eriti noor) õpetaja võetakse kohe esimestel tundidel proovile ja leitakse varsti piir, mida lubatakse. Algajale õpetajale tuleb seepärast soovitada algul olla pigem nõudlikum harilikust. Pärast ohje lödvendada on kergem kui pingutada — seda teatagu.

Väär võtte on ka see, kui õpetaja püüab pingutatud häälega kõnelda üle klassikärast. On halb näha õpetajat, kes ärritatuna, näost punane, tahab end iga hinna eest maksuma panna, kuid klass on end häälestanud teisiti, ei kuulatagi õpetaja pingutatud juttu. Selline teguviis on otsene pankrot, sest ärritatud olek ja pingutus sunnib õpilasi vastama samaga. Õpetaja on ise korratuse põhjuseks. Rahu ja kannatlikkust siiaigi.

*) H. Weimer: „Der Weg zum Herzen des Schülers“, lk. 13.

Tulutu on ka liigne verbalism. Mida vähem sõnu korra suhtes, seda parem. Moment vaikimist toob mõnigi kord püsivama korra kui jutlemine selle üle.

Ka liigsed eeskirjad rohkem tõkendavad kui parandavad. Õpilasel võib olla mõnekümne paragrahviline kodukord peas ja taskus, kuid eksib sihilikult nende vastu, teisel pole kumbagi, ja on väga korralik. Õpilases, veel rohkem aga õpetajas, klassijuhatajas peab nähtuma „elav kodukord“.

James L. Hughes (tuntud ameerika koolimees) soovitab distsipliini hoidmiseks järgmisi juhiseid.

1. Ole oma tegevuses ja toiminguis alati järjekindel, õiglane ja aus.
2. Anna oma õpilasile jõukohast ja vaheldusrikast tööd.
3. Näita, et pead silmas kogu klassi, et võimatu on teha koerustükke.
4. Hoidu karistusest, kuid näita, et sul on selleks õigus, ja karista meelega tehtud üleannetusi jalamaid.
5. Näita, et valitsed ainet, mida hakkad õpetama.*)

Neile tuleks lisada veel kuues: ära ärritu ega tee õpilasi teiste ees naeru-vaärseks ja pilkealuseks, see kaotab usalduse, loob dissonantse harmooniasse.

Sellega ehk oleks kokku võetud eelnenud osa. Kui katsuksime neidki juhiseid rakendada töösse, paraneks distsipliiniküsimus mõneski suhtes.

* * *

On veel teisigi võimalusi distsipliini loomisel ja säilitamisel. Tõhusaim neist on harjutamine, mis aga nõuab kasvatajalt alatist järelevalvet, kasvataja lähedust. Järelevalve võib võtta mitmesuguse kuju: meeldetuletus, hoiatus, manitsus, nõuanne, eeskuju, palve, käsk-keeld, karistus-kiitus jm., mille kaudu kasvataja saab avaldada mõju kasvatatava sisemusele, mis on mõjukam välisest mõjutamisest.

Järelevalvet tuleb laiendada ka õpilase eraellu — mitte niivõrd keelates kuivõrd halbadele mõjudele ja kalduvusile vastamõju otsides, olgu see siis õpilase töösse rakendamine õpilasorganisatsioonis, enesekasvatuse ringis, ajakirja toimkonnas, lugemisõhtute korraldamisel või mujal. Järelevalve mitmesuguse kuju lähemat vaatlust aga ei võimalda käesoleva kirjutuse kitsas piir, kuid ei saa jätta peatumata mõnel neist.

Tõstan eriti esile käsud-keelud ja karistuse-kiituse. Esimese kohta sean üldnõudeks: mida vähem, seda parem. Ülearused käsud-keelud nürivad lapse otsustamisvõimet, ei pane töösse lapsi endid. Käsud-keelud, mis ei leia kaasõpetajate täitmist, mida ka ise piinlikult ei kontrollita või milledele lapsevanemad vastu töötavad, jäägu pigem andmata, sest sageli juhitakse keeluga tähelepanu asjale, mida muidu ehk poleks märgatudki.

Veel keerulisem on olukord karistuse-kiidu puhul. Siin tehakse väga raskeid vigu. Hingele, südamele mõjuda — see oleks karistuse ülesanne. Igal noorel on oma seltskondlik elu, ta tahab olla austatud nii endasuguste kui täiskasvanute poolt, ühe sõnaga — noorel on autunnet. Siia tuleb juhtida karistuse nüidid. Ka karistuse puhul seda parem, mida vähem neid. Liigsed karistused pole auks koolile ega õpetajale; see on distsipliini puudumise peamisi tunnuseid.

Isiklikult meeldib mulle — karistada võimalikult vähe, ainult hädasunnil. Ja ikka olen tarvitanud moraalseid karistusi, mis sihitud on karistatava

*) Hughes, J. L.: Eksisammud kooliõpetuses, lk. 53.

südamesse. Kinnijätmised, nurkapanemised ja seistalaskmised on mulle olnud alati vastumeelsed. Neid on küll katsetatud, kuid hüljatud. Kasvataja tublidust hinnatagugi karistuse vähesuse järele, kuid kus kasvataja ometi ei unusta oma kohuseid. Ta ei hoidu karistamast mitte hirmu ega kartuse pärast, vaid näitab, et ta tarvitab seda nii vähe kui võimalik, selle asemel aga otsib, kus vähegi võimalik, põhjusi kiitmiseks.

Siit nähtub, et õpetaja käes on terve rida mõjuvahendeid õpilaste-kasvandike korraldemõjustamiseks. Millele keegi paneb pearõhku, jääb igaühe vaba valiku asjaks, kuid kõik need aitavad osava kasvataja käes kujundada noore inimese iseloomu ja korraarmastust. Lõppsiht on ikka sama, kuigi teed võivad olla erinevad.

* * *

Distsipliini loomist raskendavaist asjaoludest mainigem kõige enne järjekindluse puudumist: alatakse, aga ei lõpetata. See on distsipliiniküsimuses üks suurimaid takistavaid põhjusi, sest korralekasvatamine peab moodustama katkestamatu aheliku. Ent kuidas see on võimalik, kui ei nõuta käsutäitmist, ei tehta seda alati või ei tee seda kõik. Ärgu arvatagu, et õpilane unustab. Küll ta juba teab, et on parem jätta tegemata ja pole katki midagi.

Teine põhjus, mis osalt on seoses eelmisega, on koostöö puudumine õpetajate vahel. Mõni läheb klassi täpselt, teine hilineb. Ja kas needki minutid, kus õpetajat oodatakse, ei anna parimaid võimalusi korrarikkumiseks? Mõnigi õpetaja-kasvataja vaatab õpilase hilinemisele „läbi sõrmede“, teine karistab; mõni karistab isegi seal, kus teine ei näe midagi karistamisväärset. Selline ebahühtlus lõhub ja rikub, ei paranda ega kasvata.

Kolmas põhjus, mis takistab distsipliini loomist, on distsiplineerimisvõime puudumine õpetajas. Selle kohta ütleb väga iseloomustavalt üks sakslasest koolimees, et „kes seda võimet ei oma väljakujunenud määral, see pole kohane kasvatajaks“.

Võib olla veel teisiigi tegureid takistamas. Näiteks suur klass, kus õpilaste huvid väga erinevad, et juba võimatu on kõiki oma ainega kõita. Ka asukoht (töölisrajoon, tehaste ümbruskond, turu- ja laadaõhkkond), kodudes valitsev tõusiklus, halvad kombed ja kraadepoislikkus; usuhulustus, poliitiline meelsus, seisuslikud vahed, rassiküsimus (juudid, mustlased!) ja muud võivad teha raskusi distsipliini loomisel.

Suur mõju nii edendavalt kui ka takistavalt korrale-korratusele on kooliruumidel. Eeskujulikud ruumid ja sisustus on suur tegur korra-küsimuses, viletsad ja lohakil ruumid otse meelitavad korda rikkuma.

Mõjutu pole ka kooliteenija, kes saab aidata kaasa nii jaatavas kui ka eitavas mõttes. Ja see on küllaltki kaaluv tegur.

* * *

Eelnenust selgub, et on paljugi raskusi distsipliini loomisel ning selle säilitamisel, kuid ega see veel tohi heidutada. Kuigi seda tööd takistavad ja raskendavad väga mitmesugused tegurid, võtame kokku kogu jõu nende mõjuvõimu vähendamiseks.

Meie, kasvatajate kätte on usaldatud rahva tulevik. Meie kutse nõuab, kutsub ja kohustab selleks ohverdama kõik jõutagavarad. Raskusist ja takistusist hoolimata peame suutma anda riigile hästi ettevalmistatud ja hästikasvatatud kodanikke.

See tegevus on aga lahutamatus seoses korraküsimusega; siit algabki õppe- ja kasvatustöö. Et see võiks olla edukas, hoolitsegem kõige enne distsipliini eest! Tõstkem see nii õppe- kui kasvatustöös esikohale, sest see on meie töö edu pant!

Hoolitsegem seepärast eriti distsipliini eest!

Kirjandust.

1. Barth, Paul: Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre; Leipzig, 1921.
2. Foerster, Fr.: Erziehung und Selbsterziehung; Zürich, 1921.
3. Foerster, Fr., Schule und Charakter; Zürich, 1921.
4. Hughes, J. L.: Eksisammud kooliõpetuses, Tartus, 1926.
5. Schneider, Fr.: Erzieher und Lehrer.
6. Weimer, H.: Der Weg zum Herzen des Schülers; München, 1907.

Kool ja õpilaste „omaelu“.

Noortejuhtide ettevalmistamine seminaris.

Kaarel Liping.

Pedagoogika uuendusliikumise kandvaimaks väärtuseks ja eesmärgiks on õpilase seadmine kasvatuslikku lähtepunkti. Kasvatusliku mõju arendamise aluseks on võetud kasvandik ise kõigi tema individuaalsete kalduvuste ja omadustega. Sellest on uuemas pedagoogikas paratamatuks kujunenud õpilase individuaalne kasvatus ja isetegevuse nõue. Ei leidu ühtki õppe- ja kasvatustöö moodust, kus pedagoogidel ei tuleks ikka ja jälle kokku puutuda õpilaste ohjeldamatu isetegevusetahtega ja teiselt poolt nende soovide, eneseavalduse ja üldise iseloomu individuaalse erinevusega.

Kus kooli ühiskondliku elu korraldusega ja üldises kasvatuses kui ka õppetöös ei suudeta rahuldada õpilaste tihti ainult impulsiivset tegutsemistungi, seal põhjustab see sageli konflikte õpilaste ja õpetaja vahel, eriti veel siis, kui õpetaja teatava survega ja võimuküsimusega tahab kõike nivelleerida ja kindlasse vormi valada. Suuremalt osalt saavutatakse küll kindla režiimiga näiline distsipliin ja korraaustus, aga seega pole sugugi rahuldatud noorte tegutsemistungi nende iseloomu ja huvide kohaselt. See kandub paratamatult õpetaja silmade alt ära ja õpilaste nn. „omaelu“ käib väljaspool kooli mitmesuguste kampade, vandeseltside ja ühingute näol.

Noortest on see õige. Õige seepärast, et nende tegutsemisiha ei luba neil püsida jõude. Oleme seda ise läbi elanud ja elavad edaspidigi kõik noored. Mida intensiivsemalt keegi oma kambas läbi lööb, seda eeldusrikkam on tema edaspidine elukäik. Need poisid elus palju „istuma“ ei jää.

Teiselt poolt on õige ka see, kui õpetajad või vanemad, saades kätte poistejõugu oma tegutsemisehoos mingilt üleannetuselt või „kurjalt“, keelavad neile kõik seesugused „naljad ja koerustükid“ ning selle hoiatuseks mõne karistusegi määravad.

Kõiges selles aga ei saa õigeks pidada seda, kui õpetajad õpilaste „omaelust“ kui väärelust, nagu seda tihti mõistetakse, täiesti kõrvale jäävad, selle vastu mingit huvi ei tunne peale alatise sõjajalal-püsimise ja selle vastu võitlemise. Siin on vaja korraldamist, muidu jääb see üsna loomulik noorte eneseavalduse- ja tegutsemistungi, mida ükski käsk ega keeld, manitsus ega noomitus ei suuda maha suruda, igavesti kooliga vaenujalale ja „kuritahtlikuks“, sest ta kujuneb käsu ja keelu vastu eksimiseks.

Väljaspool otsest koolitööd peab olema õpilaste „omaelu“ tungide rahuldamiseks sobiv võimalus. Kaugeltki ei mahu kõik nende huvipiirkonnas keerlev tegevustik kooli õppetöö raamesse, olgu see korraldatud kuitahes isetegeval meetodil. Ometi teatav kava ja alatine eesmärgile rühkimine tõmbab piirid noorte eneseavaldusele ja huvide täielikule rahuldamisele. See nn. „omaelu“ tungi täielik rahuldamine nõuab piiramata eneseavalduse ja -väljenduse võimalusi nii tegevuses, sõnades kui ka meeleolus, et alatiselt ei piiraks ega kärbiks noorte hoogsatempolist elu liiga õpetajastunud ja igas rõkatuses manitsev või kurjalt välgatav silm.

Ei taha ütelda, et kõik tuleb viimse kasvuni lasta võrsuda nii, nagu ainult noored tahavad. Ülekeev energia ja tegevus väljaspool koolitööd ei pea muutuma ulaklikuks. Kuid väikselgi korraldava käe ja nõuande saadavalolekul seda hädaohtu pole. „Piiramata eneseavaldusi“ tuleb kõrvalt teadlikult juhtida. Ulaklikuks muutub noorte „omaelu“ siis, kui neil pole ei eneste hulgas ega väljaspool — üsna nende lähedal — tegutsemisideede allikat ega nõuandjat, kui neil pole midagi teha, pole mõtlejaid päid, kes suudaksid juhtida neid huvitavaile tegevusväljule. Noortel pole mingit erilist tarvet just ulakuste tegeviseks. Küll aga on vajadus mingisuguseks tegevuseks — ja puudub parajasti hää tegevus, mis neid võib rahuldada täiel määral, siis võivad nad kergesti sattuda mitmesuguseile mõttetutele tegudele. Täiesti selgesti on veel meeles omaaegselt koolielust, kus omaelu kooli internaadis elavate poiste seas sageli koosnes igasuguseist ulakusist just seepärast, et polnud korraldatud teissugust elu. Mitte, et tarve olnuks ulakuste järele — ei! Meelstasti oleks tegutsenud üsna ilusamaile tegevusaladel. Ei olnud ideid.

Kui katseks lasta noortel märkida rida üksikasjalisi tegevusalasid, mis neile kõige rohkem meeldivad vabal ajal teha koos oma sõpradega (oma ringi, rühma, salga töös või lihtsalt kambas), siis saab küll huvitava loetelu alasid, kuid ei põrmugi ulakusele kalduvaid soove. Tahetakse päämiselt rakendada füüsilisi võimeid — mitmesugusel alal sportimist, huvitavaid jalutuskäike, maastikumänge, kus vaja osavust, põnevaid öömänge julguse prooviga, muid seiklusi, elada laagris, ehitada, korraldada ühiskoosviibimisi, esineda mitmesuguste ettekannetega, pidada orkestriharjutusi jne. Palju ja palju veel pisi-üksikasju mitmeilt tegevusaladelt.

Kui paralleelselt sellega küsida, missuguseks meheks või naiseks keegi tahab saada (küsimus on muidugi raskem eelmisest), siis needki vastused on juba kõrgeesmärgilised, ikka tahetakse alla ausad, julged, kuulsad jne.

Noorte tegevust tulebki korraldada ja juhtida nende eneste huvialadest lähtudes.

Üks seesuguseid piiramata tegevusvõimaluste maid on skautlik noorte-liikumine. Selle tegevuskava mitmekesisus pakub rahuldust kõigile noortele, kellel üldse on tungi kuuluda kuhugi kampa. Juba skautluse tekkimise põhjuseks oli suunata tublide poiste ulakusele kalduvat jõude aja energiat üldkasulikuks otstarbeks. Niimoodi poiste huvidele ja jõule vastava tegevustiku

organiseerimine on aluseks mitmemiljonisele skautide organisatsioonile üle maailma. Peale selle on suure arvulised noorteorganisatsioonid, näiteks Saksa, Itaalia ja Venes, kus samasuguste skautlike põhimõtete ja töömeetodi järgi on noorte tegevus korraldatud. See näitab skautlikele põhialuseile rajatud organisatsiooni sobivust ja elujõudu noorte juures.

Riigil on tähtis evida tublisid ja täisväärtuslikke kodanikke. Seepärast on iga rahvas ja riik huvitatud oma noorte kasvatuses. Viimaseil aastail on noortetöö korraldamine muutunud ka meil üsna aktuaalseks. Meie noorsoo töö kandvaimaks aluseks on kujunenud skautlik kasvatussüsteem. Sel alal kõige levinumad on noorte kotkaste ja kodutütarde organisatsioonid.

Skautlik noorteliikumine on terviksüsteem ja selles on noortele kõik tegevuse alad. Need tegevusalad ja hulk meeldivaid kõrvalmõjusid teevad nimetatud organisatsioonide töö kõigiti noortepäraseks.

Vähe on sellest, et vastav alus on loodud, kuhu ja kuidas noori rakendada, vaid väga tähtis on, et leiduks teadlikke ja sobivaid noortetuhte. Juhiküsimus on määrava tähtsusega noorte köitmiseks nende „omaelu“ energiaga vastava organisatsiooni tööle. Kõik oleneb juhust, kuivõrd noored leiavad rahuldust organisatsiooni tööst. See määrab, kas neil jääb veel tahet väljaspool kõike seda — tegeliku koolitööd ja organisatsiooni — luua erilisi „musta käpa ordo“d, „kitiühinguid“ või teisi mürtsukampu.

Juhtide küsimus on meil terav sellepärast, et noorte töö üldine korraldamine on hilisaja idee. Praegune noorsugu juhtiv vanem generatsioon on kõik pärit sellest ajast, kus noored elasid lihtsalt oma algatusel loodud kambaelu. Teadlikuks noorte tegevuse juhtimiseks väljaspool koolitööd pole seepärast kogemusi. Kes on pidanud vanemate juhtidena noorte tööle kaasa aitama? Päämiselt õpetajad. Noorte tegevustik organisatsioones pole mitte koolitöö. See on erinev. Erinev töömeetodilt ja omavaheliste suhete poolest nii liikmete vahel kui ka juhtidega. Organisatsiooni tegevus peab olema ja ongi tema õiges, loomulikus vormis teatava elu elamine, mitte mingisugusteks tulevikueesmärkideks õppimise teostamine. Kõik need tööd ja toimingud, milledega sisustatud on see nn. noorte elu, peavad olema nende tegutsemisvajaduste kohased.

Seepärast meie vanemal õpetajateperel ongi raske kohaneda nende tegevusvormidega. On harjutud õpetama. Arvatakse, et kogu aeg tuleb igast küsimusest ja aimest õpetuslikku ekstrakti kõige otsemat teed — elavate sõnade kaudu, noortesse valada. Saaks aga ruttu selle või teise tarkuse vormeli noortele ette kirjutada. Samuti kui organismi ei saa toita mingisuguste ekstraktidega, pole võimalik ka elutarkusi edasi anda ekstrakti näol, kuigi mõlemad on teoreetilise kaalutluse järgi võimalikud. Noored vajavad ivakese leidmiseks toormaterjali ümbertöötamist, tahavad ise raiuda, kaevata ja sorteerida. Kool isegi kõigest oma uuenduspüüdlusist hoolimata on jäänud teadmiste ja tarkuse kiireks edasiandmise trehtriks. Kui nüüd organisatsioon peaks sama taotlema ja sama meetodit kasutama, siis kaob tema mõte. Igal organisatsioonil on nüpalju eluõigust kooli kõrval, kuipalju ta suudab pakkuda praktilist tegevust, otsest huvitavat tööd noortele, rahuldada nende „omaelu“ ja kambavaimu. Sellest nähtub otsest kasu ka koolile, sest praktiliste tegevusaladega omandavad noored kogemuslikke oskusi ja teadmisi, mis aitavad kaasa nende üldisele arenemisele. Samuti kasvatuslikust küljest on organisatsioonide arendav mõju tunnustamist leidnud — küll koolide aruandeis, küll õpetajate päevadel ja mujal on deklareeritud, et noorte organisatsioonide tööle hakkamisega on õpilaste käitumine palju paranenud.

On räägitud küll poolt ja vastu õpetajate rakendamise suhtes väljaspool kooli noorte organisatsioonide tööle. Vastuväiteist kaaluvaim on just liigse õpetajalikkuse esilekerkimine. Harv ei ole nähtus, kus õpetaja peab mingi rühma, ringi või salga koondust nagu tavalist klassitundi — õpilased istuvad pingis ja peavad kuulama. Kohustused, manitsused, karistused, etteheited — kõik on õpetaja poolt. Kellele peaks küll valmistama röömu kuuluda mõnesse seesugusesse rühma!

Teine omane joon, mis väga märgatav — õpetaja silm halvab noorte vabadust. Vaadatagu kas või süütut õpilaste meeleolukat vestlust, mängu, oma tööd, mis kõik nii loomulikult võivad toimuda ja parimas hoos liikuda — kui tuleb järsku õpetaja, siis nagu kangestub kõik. Nagu oleks midagi halba, midagi kurja tehtud. See on õpetajalik autoriteet, mis mõjub halvavalt, kuigi see on õpetajale korra loomisel suureks plussiks.

Kui koolide insp. J. Lang oma muljetes Saksa Hitleri noorsoo (Hitler-Jugend) organisatsiooni tööst märgib sealset põhimõttelist seisukohta kooli ja õpetajaid mitte siduda väljaspool kooli noortetöoga, siis kas selle põhjustena säälg ei esine suurel määral eeltoodud väited? Tahetakse, et noored ise peavad juhtima noori.

Ometi ei tule noorte tegevusest ka siis palju välja, kui noored jäetakse täiesti noorte hoolde — noored ise juhivad. Insp. J. Lang märgib ka edasi, et viimasel ajal on seal siiski hakatud aru saama, et õpetaja abi on ka noorte töös vajalik. Sama küsimust käsitelles tähendab E. Laaman (Tallinna ühingu „Kool ja Kodu“ poolt korraldatud kõne koosolekul 17. II s. a.) saksa noorsoo praeguse kasvatuskohta, et see on eksperiment, mille tulemusi veel ei tea; noored puht noorte eneste juhtimisele jäetuna muutuvad pääliskaudseks ja ülehindavad ennast; koguni ulakuseni võivad nad minna.

Täiesti loomulik on, et kõige rohkem eeldusi ligineda noorele, tema tegutsemist mõista ning korraldada on ometigi õpetajail.

Neid eeldusi tuleb aga välja arendada ja õpetajaidki sellele tööle ette valmistada. Vigu, mis tehakse, nurisemisi oskamatus ja töökoormuse üle, pisiküsimuste üle mõttetuid vaidlemisi ja muid väärnähtusi, mis suurel määral esinevad, peame suuremalt osalt kirjutama ettevalmistamatuse ja töökogemuste puudumise arvele.

Mitme aasta jooksul on kogemused näidanud, kuivõrd õpetajad, kellede huvi on arenenud koos noorte tööaluste selginemisega on suutnud kaasa aidata noorsoo-organisatsioonide töös. Tegelikud andmed töö edust astuvad siin ise usaldusväärseimate tõenditena välja. Vaadatagu esiteks edukamaid noorteüksusi — kes on juhtideks? Valdavas enamuses õpetajad.

Rohkesti on aga rahvast õpetajate peres, kes tunnevad, et neid nagu sunnitakse noortega tööle. „Kasvatus“ toob sel alal üsna pessimistliku artikli noorsoo-organisatsioonide korraldusest meil. Nähtub, nagu oleks ühe teatava organisatsiooni tegevus peale sunnitud, kus õpetajast „saab“ noortejuht, see pärast, et koolinõunik (pro inspektor) olla kuulutanud — „Kui teie ei saa, tuleb keegi teine, kes saab“. Või on jälle kusagil teisel täidetud ainult paberid, aga tööd pole teps mitte, ainult kurtmist ja ohkamist on küll selle nn. „valuküsimuse“ üle. Mõni mees ei usaldavat oma suurt vastutustunnet panna proovile, kuna pole selgeks vaieldud organisatsiooni sisu ja töömoodid.¹⁾

¹⁾ A. Ivask: Tegelikust ja teooriat noorsoo-organisatsioonide küsimuses. „Kasvatus“ nr. 1 — 1938, lk. 21.

Kuigi hädaohukorra päästmiseks on paljudel jätkunud jõudu kohaneda noorsoo töö juhtimiseks, tuua üsna vabalt oma töökoormuse ohver, siis ei saa seda kaugeltki veel pidada normaalseks. Parimalgi tahtmisel on ikka väga raske tutvuda täiel määral noorte tööga, eriti sisuliselt üksikasjus. Seda on aga paratamatult vaja, kui tahame edukat arenemist noorsoo töö korraldamises.

Kõik eeltoodu viib meid sülitasi kokku noortejuhtide põhjalikuma ettevalmistamise vajadusega. Et see töö tulevikus veel enam õpetajate ülesandeks kujuneb, on vajalik erilist tähelepanu pöörata noortejuhtide ettevalmistamisele seminaris. Selleks on juba olemas vastavaid korraldusi ja ühel õppeaastal ette nähtud „Noorsoo organiseerimist“ käsitlevad õppetunnid.

Kuidas korraldada seminaris noortejuhtide ettevalmistamine?

Ettevalmistuse juures jääb maksvaks põhimõtte, et tegutsetakse ja harjutatakse ühe põhiorganisatsiooni tegevusaladel ja töö meetodil. Loomulik, et selleks on kõikehaaravast skautlikust liikumisest meil eesti oludele enam kohandatud ja levinud noorte kotkaste ja kodutütarde organisatsioonid. See on kõigiti kaalutud Haridusministeeriumi Noorsoo Osakonna seisukoht.

Ettevalmistus jaguneb teoreetiliseks ja praktiliseks osaks. Teoreetiliselt es osas on noorsoo organiseerimise põhimõtete ja sel alal kehtivate seaduste, määruste ja üldkorralduste tundmine. Siis noorsoo-organisatsioonide — 1) skautlike organisatsioonide, 2) õpilasringide ja -ühingute, 3) noorteühingute ja neid asendavate noorsoo-organisatsioonide — tegutsemisaluste, põhimõtete, struktuuri, rakendusviisi jms. tundmine.

Praktilises osas on kandvaimaks nõudeks tegelikult osa võtta ja kaasa töötada noorte kotkaste või kodutütarde organisatsioonis, kas seminaris, selle algkooli juures või väljaspool seminari olemas üksuses ja sooritada sääl ette nähtud järgu- ja erikatsed kotkajuhhi katsele vastavas ulatuses. Suuremaulatuslikest tegevusavaldusist on laagrid vähemalt kahel suvel — üks laager koos oma üksusega ja teine umbes kahe nädalane juhtide õppelaager. Siia tuleks tingimata lisada ka pikema matka sooritamine — vähemalt 150 km, kusjuures kestus oleks mitte vähem kui 6 päeva. Samuti on ette nähtud õpilasringi tegeliku tööga ning õpiringide tööviisi rakendamisega praktiseerimine kohaliku kooli õpilasringis.

Eesmärgiks seatakse, et seminari lõpetajad peavad evima isiklikke oskusi ja olema võimelised juhtima noorte kotkaste või kodutütarde üksusi ja noorte õpinge ning nende töö korraldamist kõige külgselt.

Seesuguse kava läbitegemine kujuneb huvitavaks otseselt ka seminaristidele enestele. Üksikasjadeni kava läbielamine — katsete sooritamine näol ja muu tegeliku tööga — harjutab tööviisi lihastesse ja ajudesse. Kõik saab omaseks ja tuttavaks, tekib isegi tarve selle järele väljaspool tavalist koolitööd. Oskused, võimed ja teadmised sel alal aitavad tegutsemise teha lihtsaks ning meeldivaks. Siis pole noortetöö tegemine enam „valuküsimus“ ega „seitsmenda naha“ võtmine õpetaja turjalt. See on siis pigem, õpetaja otseese koolitöö järele, „teiseks nahaks“, kuna kõik muu seltskondlik osa järjestub sealt edasi kolmandaks, neljandaks või ükskõik mitmendaks, õpetaja enese suhtumise järgi.

On täiesti kindel, et seesugust ettevalmistust seminaris ega mujal pole võimalik anda ei teoreetiliselt ega praktilises osas juhuslike tundide ja ettekannetega. Siin on vaja süstemaatiliselt jaotatud kava.

Esimesel õppeaastal moodustaks kogu klass poiste ja tüdrukute erirühmad või salgad üldisest seminarirühmadest. Tegelik töö nk. või kdt.

rühmades kujuneks päämiselt järgu- ja erikatsete kava läbitöötamiseks ja sooritamiseks, oskuste harjutamiseks ja tööviisiga tutvumiseks. Siia satuvad kokku need, kes on varem juba töötanud vastavas organisatsioonis ja ka teised, kellele see tegevusala veel võõras. Õppeaasta lõpuks aga jõuaksid kõik ettenähtud kava läbi, küllap normaalselt viimse järgukatsegi sooritada (poistel noorkotka katse ja tüdrukul I järgu kodutütre katse). Nendega kava läbivõtmine toimuks küll erilaadiliselt, sest nad on kaugelt üle normaalse noorte kotkaste järgukatseile vastava vanuse. Kogu materjali tuleb pakkuda neile huvitaval kujul. Peab arvestama paratamatult nende poiste ja tüdrukute eneste loomulikku huvi ja sellest seisukohast liginema kõigile nõudeile, mida nendega käsitleda. Ei ole mõeldav sundida neile lapselikku ainekäsitlust mängleva teel, see paneks nad muigama ja neil kaoks huvi. Neile on omane rohkem süveneda ainesse ja ligineda igale ülesandele kui tööle, mitte kui pääliskaudsele mängmisele. Töömeetodi noorematega, kes eelistavad kõike teha mänguna ja kergelt, õpivad nad hiljem salga- ja rühmajuhtidena praktiseerides. Tegevust kannaks skautlik töömeetod, praktiline, tegevuses vaheldusrikas ja rajatud individuaalseile huvidele. Suvel teostuks laager välitegevusega tutvumiseks ja laagrikogemuste omandamiseks.

Teisel ja kolmandal õppeaastal moodustavad õpilased klassis küll oma salgad, kuid rohkem administratiivse tähtsusega — kooli tervikrühma korralduseks. Nüüd tuleks nende töös päämist rõhku panna tegevusele juhina. Selleks nad rakenduvad tööle nk. ja kdt. üksusis salga- ja rühmapäälikuina ja nende abidena või staabiliikmeina, kas seminari algkooli üksuse (rühma, pere) või mõne väljaspool asuva rühmituse juures. Tegelikus töös kerkib neil palju küsimusi. Nende lahendamiseks on vajalik üle nädala vastav kahetunnine noorsoo-organiseerimise rühma tund. Ja mitte ainult nende küsimuste lahendamine, mida õpilased-juhid ise esile tõstavad, ei seisaks kavas, vaid kõik juhtimisse puutuvad küsimused ja kõigi tegevusalade õpetamise üksikasjalised võtted, samuti praktiliste oskuste täiendamine vajalikel aladel. Paremat vastuvõttu ning omandamist ei leia küll ükski juhiv ega näpunäide kui seesugune tegelikkuses antud õpetus. See kujuneks praktiliseks meetodiks. Kõigest ettevalmistavast tööst evib see osa põhilisema tähtsuse. Kuna nad ise kõik pole õppinud skautlikke oskusi ja teadmisi vastavas organisatsioonis kasvades, vaid üsna erineva, nende vanusele vastavalt huvi seisukohalt kohandatud kava järgi, siis vajavad nad täiel määral noortega töötamiseks juhiseid. Et see neile ei kujune ka mingisuguse tuleviku ülesande jaoks õppimiseks, selleks on nad igaüks otseselt vastava tööga seotud, mispärast kujuneb niisugune rühma töö oleviku huvide kohaseks ja seega kõigi eelduste järgi edukaks. Paralleelselt juhi ülesannetega sooritaksid nad ise mõningaid erikatseid vastavalt oma huvidele.

See oleks tegevusaluseks teisel ja kolmandal õppeaastal. Teisel suvel on sobivaim aeg matka korraldamiseks. Ilma matkamise tähtsust siinkohal põhjendamata, tuleb seda pidada lahutamatuks noorte tegevusest. Kolmandal suvel aga teostuks pikemaajaline õppelaager. Tehniliselt parem on vahest isegi üle ühe aasta seesugune laager korraldada, kusjuures sellest võtaksid osa kaks viimast klassi korraga.

Neljandale õppeaastale koondusid päämiselt teoreetilised küsimused noorte isetegevuse vajadusest ühes psühholoogiliste aluste käsitlemisega ja analüüsiga; noorsoo-organiseerimise kohta käivate seadustega ja määrustega tutvumine jne. Ka jätkuks senisest noorte rühmituste juhtimisest omandatud

tegelike kogemuste ülekanndmise võimaluste lahendamine õpilasingide ja ühingute kui ka kõigi teiste väljaspool kooli ettenähtud noorte ühingute ja neid asendavate noorsoo-organisatsioonide tegevuse juhtimiseks. Nende arutlustega käiksid koos vajalikud töövõtete harjutused. Üks on kindel, et kui noorte kotkaste ja kodutütarde üksuste töös on läbi viidud eelkirjeldatud kava ja noored juhid omandanud kindlad tegevuse alused, siis ei tule olulisi muudatusi ega palju täiendusi teiste noorsoo-organisatsioonidega töötamiseks. Nii rikkalike tegevusaladega ja avarate piiridega, nagu seda on skautlik tegevus, pakub ta kõigekülgseid kogemusi ning jääb seepärast kõige rohkem õigustatuks olema kandvaks organisatsiooniks koolides ja seminaris noorsoojuhtide ettevalmistavas töös. Noor õpetaja võib siis täie julgusega tugineda omandatud skautlikule töömeetodile ja puudujääki juhtimisoskuses üheski noorte huvidele kohandatud organisatsioonis ei saa tulla. Isegi kooli õppetöö korraldamiseks annab ta hulga häid meetoodilisi aluseid, täiendades tunduvalt seminaris omandatavat metoodikat ja kasvatusõpetuslikku oskust.

Missuguse töö mentaliteedi peab otseste võimete ja oskuste arendamise kõrval tulevasile noorte töö juhtidele ja korraldajaile sisendama?

Liiga piiratud ja vähe edasiviiv oleks see, kui noorte juht kõikjal ise tahab, suudab ja tegelikult ka teeb tööd. Ta on saanud ettevalmistuse, on omandanud kogemusi, ta suudab tõesti ise kõige paremini juhtida salga, rühma, õpiringi või mõne muu üksuse koondust. Kõik tunnistavad ja näevad ka meelsasti, et ikka tema kõikjal teeks ja juhiks. Esimeses tööinnus võib ju küll väga palju saata niimoodi korda, aga kauaks? Ja kas siiski see on maksimaalsete tulemuste saavutamise viis? Näilikult küll, sest ega muidu nii sageli vabandata oma suurt rabelemist viimse peenuseni kõigis töödes lausega, et kui ikka ise teed, siis tead ja võid kindel olla, et on hästi tehtud. Kas see aga ei kujune niimoodi lihtsalt „nukuteatriks“? Minule näib küll. Ainult üks võib kõike teha, võib kõike liikuma panna — ja kui tema puudu jääb, siis töö seisab, keegi ei ole võimeline edasi juhtima. Nii on seesuguse olukorra „ohvriks“ langenud suur hulk õpetajaid-seltskonnategelasi.

Analoogiline hädaoht varitseb ka juhte noortetöös. Sel korral kaotaks kogu töö mõtte. Õpetaja-noortejuhi pääülesanded seisnevad töö korraldamises. Ühe noorte laagrilehe huumorinurgas leidis kunagi kahe sõbra vestluses tähendusrikas õpetus: mis sa ise teed, las teised teevad! Ja tõepoolest, see lause peaks välja tõrjuma vastasmõttelise — kui ise teed jne. Seega ei tähenda, et enesel ei tule üldse midagi enam teha ja vastavat ettevalmistustki pole vaja. Algul võibolla on tegemist rohkemgi veel — tuleb teinekord parandada ja ümber teha noorte poolt tehtud töö, tuleb neid ette valmistada selleks, et erksamad neist oleksid võimelised teisi juhtima. Tuleb kogu aeg hoida järelevalve all nende oma juhtide tegevus, ikka ja jälle neile anda uusi mõtteid tööks jne. Lühidalt — tuleb hoolt kanda juhtiva kaadri ettevalmistuse ja töölerakendamise eest. Niimoodi võib alles laiemalt levida ja kindlama aluspõhja saada noorteliikumine. Sääli on täidetud ka õigustatud nõue — noored ise juhtigu noori. Ometi on kõrvaldatud hädaohud, milledest oli eespool juttu, sest noorte töö on õpetaja näol teadlik juht lähedal. Otseselt väikesi salku, mis on kambavaimu pärimaks kandjaks, juhtivad poiste eneste hulgast nende agaramad. Nii peavad tulevased õpetajad-noorsoojuhid seminaris jõudma arusaamale, et neil igapäev tuleb asuda hiljem

tegelikule tööle, minnes teatavas ulatuses oma seminari noorsoo-organiseerimist juhtiva õpetaja seisukorda.

Puht-tehnilisist küsimusist tulevad seesuguse kavaga ühenduses kõne alla seminariõpilaste töökoormuse kasvamine, suvise aja leidmine laagriteks ja matkaks, kuna seminari-õpilased, olles enamikus maa-päritoluga, on seotud suvel tööga kodus või teenistuses, samuti õpetajate küsimus vastaval noorsoo töö alal.

Kõik need ja mõningad teisedki olukorrad tekitavad teatavaid raskusi, kuid nende pärast ei või kergelt mööduda seesuguse tähtsusega küsimusest, kui on seda noorte kasvatamine nende oma organisatsioonides. Teadlik täiskasvanud juhtide ettevalmistamine noorsoo tööks alles tagab meile kindlad ja hästitöötavad noorte organisatsioonid. Seda ei suudeta mitte ainult seminari kaudu, kuid nende ridade ülesanne pole palju väljapoole seminari tungida. Väga palju on juba hoolitsenud vanemate juhtide ettevalmistuse eest ka vastavate organisatsioonid peastaabid suviste vanemate juhtide harjutuslaagrite ja teiste õppepäevade korraldamisega.

Et riigi tublide kodanike kasvatust kohandada ajanõudeile, sellest vaatekohast lähtudes ei saa eitada noorte organiseerimisküsimuse aktuaalsust ja selle intensiivset lahendamistarvet ükski tänapäeva kodanik. Selle arendamiseks soodsa pinnaloomine — teadliku juhtkonna ettevalmistamine, on otsustava tähendusega meie noorsoo kasvatuse suunale ja organiseerimise tulemusile ning pälvib seepärast esmajärjekorras kiiret ja sihiteadlikku elluviimist.

Taotlusi kooli lähendamiseks elule.

Ago Viitar.

Koolile on sageli tehtud etteheiteid, et ta on eluvõõras, et õpetus on liiga teoreetiline ja raamatus kinni. Räägitakse, et kool ei anna neid oskusi ja teadmisi, mida saaks elus otseselt rakendada. Ta jätab inimese abituks ja saamatuks elu tegelike, sageli isegi pisiülesannete ees.

Teiselt poolt on palju räägitud sellest, et kool peaks olema elulähedasem, et koolide õppekavu tuleks muuta eluläheduse suunas. Tihti aga on see eluläheduse nõue väga ebaselge, ebaühtlane, ilma kindla ja konkreetse sisuta.

Milliseid ülesandeid seab siis eluläheduse nõue koolile? Lühidalt kokku võttes peaks see seisma alljärgnevas.

1. Kool peab andma teadmisi, mis avardavad inimese arusaamist teda ümbritseva elu- ja loodusenähtustest ning kehtivaist looduse- ja ühiskondliku elu seadustest.

2. Kool peab andma teadmisi, mida inimene saab otseselt oma igapäevases töös ja tegevuses, oma elukorraldamisel praktiliselt kasutada.

3. Kool peab harjutama töövõtteid, käitumis- ja talitamisviise ning andma oskusi, mida iga inimene oma igapäevases elus, oma töös ja tegevuses, oma igapäevase elu sisseseadmisel ja korraldamisel saaks rakendada.

4. Kool peaks aitama kooskõlastada ja sobitada tänapäeva kultuurelu nõuetele ja vajadustele inimese käitumis-, töö- ja talitusviise, tema mõtlemisviisi ja välimust, samuti tema elamispiirkonna üldilmet.

Nagu nähtub sellest kokkuvõttest on need ülesanded väga ulatuslikud ja mitmekesised, seetõttu ei mahu nende lähem käsitletu käesoleva arutluse raamidesse. Siin kuuluksid süvendamisele ainult kaks üksikasja eelmisest piiritelust ja nimelt: 1) inimesele kultuurilisema välimuse andmine, 2) kodule ja koduümbrusele kultuurilisema välisilme andmine.

Käesolevas arutluses käsitletakse neid küsimusi algkooli lõppklasside poiste seisukohalt.

On tõsiasi, et meie inimeste riiete ja jalatsite kultuuriline välisilme jätab palju soovida. Käiakse kortsunud, harjamata ja plekke täis riietega. Lahtirebenenud õmblused ja katkikärisenud taskuservad ning varrukad seisavad kaua parandamata. Sugugi parem lugu pole jalatsitega. Need on puhastamata, määrimata ja parandamata.

Oleme sageli kuulnud etteheiteid meie kodude kohta, et need on mustad, koristamata ja korraldamata, ning et säääl vajaneb palju pisiparandusi ja piskohendamisi, mis ootavad hoolsa peremehe kätt. Sama on maksev meie kodude ümbruse kohta.

Oleks täiesti loomulik kui kool, meie üldise kultuurilise taseme tõstja, siin olukorra parandamiseks kaasa aitab. Kuid kas on koolil siin veel ülesandeid, on ju üleriigiliselt käimas kodukaunistamise aktsioon, mis endale on seadnud samad eesmärgid?

Kodukaunistamise aktsioon üleriigilises ulatuses on suure kultuurilise tähtsusega üritus, mis endale järjest võidab aina rohkem tõsiseid kaasatöötajaid. See ei tee aga sugugi tarbetuks kooli samalaadilisi püüdmisi, vaid just vastupidi, kooli tõhus kaastöö on paratamatult tarvilik.

Kodukaunistamise aktsioon peab muutuma rahvaliidumiseks, ta peab äratama laiad rahvahulgad ükskõiksusest ja tardumusest, ta peab äratama vaimustust ja valmidust vastavate ideede teostamiseks. See kõik aga on vaid eeltöö, pinna ettevalmistamine. Kool oma süstemaatilise, plaani- ja järjekindla kasvatusetööga peab sinna ettevalmistatud pinda külvama hääd seemet s.o. vastavaid ideid ja oskusi, millede eest ta ühtlasi hää aednikuna hoolitseb, neid tugevaks ja elujõuliseks kasvatab.

Kooli ülesanded siin on õigupoolest kahe sugused. Esiteks vastavasuuline vaimne kasvatus, vastava mõtlemisviisi kujundamine. Teiseks vajalike teadmiste ja oskuste andmine praktiliste tööde kaudu.

Esimese nõude seisukohalt tuleks kõigepäält inimesi juba maastmadalast õpetada korratust ja mustust nägema. Võime igapäev jälgida, kuidas põrandale visatud paberitükist või muust prügist ja mustusest kaua mööda käiakse, ilma et see kellelegi silma paistaks või et seda keegi koristaks. Siin on meie mustuse ja korratuse põhjus. Sellele sissejuurdunud mustuse ja korratuse harjumusele tuleb püsiva ja plaanikindla kasvatusel teel luua vastandharjumus, nimelt korra ja puhtuse harjumus.

Teiseks tuleb inimestele juba varakult avada see lihtne ja kõigile arusaadav saladus, et puhtuse ja korra tähtsaimaks eeltingimuseks on nõue: igal esemel olgu oma kindel koht, kuhu see asetatakse tagasi kohe päale tarvitamist.

Kolmandaks tuleb inimestesse juba lastena istutada mõte, et nad iseisvalt, kodus oma lihtsate tööriistadega võivad läbi viia väga palju mitme-

suguseid parandustöid ja ruumide sisustamistöid. Tihti on meie kodudes vigastatud ja poollagunenud mööblit, mis hävib enneaegselt ja muutub tarvitamiskõlbmatuks just seetõttu, et õigeaegselt pole läbi viidud väiksemat kohendamist või parandust. Mõni lihtsalt valmistatud, aga otstarbekohane esemeke, kast, kapike või panipaik suudaks tunduvalt kaasa aidata eluruumide korrastamisele, samuti võiks palju võita meie elumajade väline ilme mõne vähema koduselt läbiviidud remonttöö tagajärjel.

Võidaks ütelda, et selleks puudub isal aeg. Hää tahtmise juures leidub selleks alati aega, pääleegi väga suure hulga eespool mainitud kodustest töedest suudavad läbi viia juba algkooli vanemais klassides õppivad poisid. Ent kui nii, kas siis ei võta see ära tööd meie oskustöelistelt! See kartus on asjata. Eespool käsitletud juhtumeil on alati ja igal pool tegemist vaid esimese abi andmisega. Arstiteaduses, mis on ometi palju keerulisem ala, on välja kujunenud populaarteaduslik haru — esimene abi, kus vajalikke teadmisi võib igauks omandada lühiajalistel kursustel, miks siis ei peaks iga tulevane perekonnaisa omandama vajalikke teadmisi ja oskusi kodusteks remonttöödeks.

Vajalike teadmiste ja oskuste andmine peaks toimuma vastava kava alusel praktiliste tööde kaudu. Kava peaks olema kujundatud vastava kooli-ümbruskonna elunõuete kohaselt. Näiteks võiks kavas leiduda järgmised päätükid.

I. Riiete korrashoid.

1. Üliriiete käitlemine päale kandmist, eriti pärast vihma. 2. Riiete harjamine, kloppimine, pressimine ja tavalistest plekkidest puhastamine. 3. Talvriiete hoid suvel ja suviriiete hoid talvel.

II. Jalatsite korrashoid.

1. Jalatsite kandmine mitmeks otstarbeks. 2. Jalatsite puhastamine ja korrashoid: suusasaabaste määrimine, määrded ja määrimisabinõud; töö- ja matkasaabaste määrimine, määrded ja määrimisabinõud; peennahksaabaste määrimine, määrded ja määrimisabinõud; kalosside puhastamine ja korrashoid. 3. Puhastamisvahendite hoiukoht.

III. Mitmesuguste masinate, aparaatide ja seadete korrashoid ja parandamine.

1. Ömblusmasina korrashoid ja parandamine. 2. Priimuse korrashoid ja parandamine. 3. Jalgratta korrashoid ja parandamine. 4. Raadioaparaadi ja sisseseade korrashoid ja parandamine. 5. Akkumulaatori korrashoid ja parandamine. 6. Elektri kell. 7. Mõned parandustööd valgustusseadises. 8. Kodumajapidamise elektriaparaatide ja -seadiste parandamine. 9. Petrooleumilambi korrashoid ja parandamine. 10. Laterna korrashoid ja parandamine. 11. Gaasilambi korrashoid ja parandamine jne.

IV. Metallist köögiriistade, sööginõude ja tarbeasjade korrashoid ja parandamine.

1. Metallnõud ja tarbeasjad: noad, kahvlid, katlad, pannid, pliit, ahjuksed, triikraud jne. Uisud. Kitid raudesemete jaoks. 2. Plekknõud: tsingitud, tinutatud, emailitud ja alumiiniumplekknõud. 3. Klaas- ja kivi nõude parandamine. 4. Puunõude vitsutamine. 5. Koduste lõikeriistade teritamine.

V. Korteris sisustuse parandamine ja korrashoid.

VI. Kloseti korrashoid ja parandamine.

VII. Prügikasti korrashoid ja parandamine.

IX. Kaev.

X. Kütteseadise parandamine ja korrashoid.

1. Korsten. 2. Ahjud. 3. Ahjude kütmine.

XI. Sisemised parandustööd.

1. Seinad. 2. Põrandate üldine korrashoid ja parandamine. 3. Lagede valgendamine ja tihendamine. 4. Uste parandamine ja korrashoid; lukud ja nende parandamine. 5. Akende üldine korrashoid, värvimine, klaasimine, tihendamine.

XII. Elamu väline parandamine.

1. Katuste parandamine. 2. Välisseinte katte parandamine. 3. Müüride parandamine. 4. Niisked müürid ja seinad.

XIII. Valik tööriistu kodusteks remonttöödeks.

XIV. Puhastusvahendid ja puhastusabinõud ja nende kodune valmistamine.

Nii üldjoontes kava, õigupoolest materjal kodunduseõpetuse kava koostamiseks. Et seda kava koolis tulemusrikkalt ja otstarbekohaselt teostada, siis ei saa liita seda mõne teise, praegu õppekavas leiduva ainega. Ka tööõpetusega pole ta liidetav, kuigi näiliselt mõlemas kavas on kokkulangevaid punkte. Mida paremini tööõpetus suudab anda töövõtteid ning oskust tööriistade käsitlemisel, seda tulemusrikkamalt ja põhjalikumalt saaks läbi töötada kodunduse kava.

Kooli elulähedasemaks muutmise nõude seisukohalt tuleks pidada vajalikeks, et tööõpetuse tundidele lisaks algkooli V ja VI klassis leitakse võimalus paari nädalatunni ulatuses õpetada nn. kodundust eespool märgitud kava laadile vastavalt. Õpetus peaks toimuma täiesti praktiliselt, kus iga õpilane tegelikult tõesti ka kõik ettenähtud tööd läbi teeks, vastasel korral võib kava läbitöötamine kujuneda teoretiseerimiseks ja see oleks tulutu aja kulutamine. Raskused, mis esinevad tööde tegelikul läbiviimisel, on võidetavad ka kõige raskemate töötingimuste puhul.

Kui suudetakse kodunduseõpetust algkooli kavas nõuetekohaselt teostada, siis peaks selle tulemuseks olema tunduv tõus meie kodukultuuri alal, samuti suur samm edasi meie kooli elulähedasemaks muutmise teel. Igal juhul aga peaks see küsimus olema sedavõrd tähtis, et seda põhjalikumalt uurida ja sel alal katseid korraldada.

Õpilaste isetegevus nende ajakirjade näol.

Linda Jarvet.

Me kõik teame väga hästi, et üks tähtsamaist ideedest õpetuses ja kasvatuses on isetegevuse idee. Lapsed on alati suured isetegevuse armastajad. Kes meist ei ole pannud tähele protesteerivat last, kui teda tahetakse aidata töös, mida ta ise suudab teha? Teame samuti, et noortest, kes pole suutnud arendada ise oma jõudu, kasvavad üles lõdvad ja nõrgad inimesed. Elu veeretab kõikidele ette takistusi, mida võib võita ainult vastupidavusega ja visa tööga. Õnnetu on siis inimene, kes pole suuteline midagi iseseisvalt tegema. Ta jääb ikka kaotajaks. Nii siis tuleb õpilast õige varakult juba juhtida isetegevusele.

Mis võiksime siis IV klassi õpilastele pakkuda isetegevuseks, peale harilikus õppetöös tarvitusel olevate võtete? Kuidas saaksime õpilast juhtida isetegevusele?

Lubage mul siin pisut peatuda ühe väikese kõigile muidugi juba tuttavalt võttel. Igal õpetajal on oma vahendid, oma ideed, kuidas ta paneb õpilasi tähele panema, arvustama, iseseisvalt tegutsema. Ka mina ei suuda pakkuda sel alal midagi uut, suurepäraselt. Tahaksin ainult veidi puudutada õpilaste eneste poolt väljamõeldud, neile päris huvitavat tegevust — see on nn. õpilaste ajakirja, ajalehte, mitmesuguseid albumeid, luuletuskogusid, juttude kogusid jne.

Isetegevus nende juures on nii laialdane, mitmekülgne ja huvitav, et ta kohe haarab õpilase nagu teadmatult endasse ja paneb ta vabatahtlikult tegutsema, ilma et see oleks talle koormav. Niisuguste ajalehtede, ajakirjade, albumite jne. väärtus ja tähtsus ei seisa siis minu arvates mitte ainult selles, et nad annavad õpilastele iseseisvat tegevust, vaid nad õpetavad teda vaatlema, mõtlema, arutama, tähelepanema, arvustama ja mis kõige tähtsam, sageli ka õieti mõtlema ja õigesti kirjutama, sest kes õpilasist tahaks esineda teiste ees rumalana. Seepärast püüab iga õpilane juba ise hoiduda vigade tegemisest. Ja IV klassi õpilane on suuteline seda tegema.

Kuidas tulevad õpilased ise ajalehe väljaandmise mõttele? (Soovitav on muidugi, et nad ise sellele tuleksid). Räägin siin oma kogemustest.

On emakeele tund — kirjandite arutamine, vigade seletamine, harjutusi nendest hoidumiseks ka edaspidi jne., kuni lõpuks loen ette mõned sisult õnnestunud tööd. „Küll on ilus“.... „Kui ka nii oskaksin kirjutada.....“ — kuuldu ütlusi. „See on nagu ilus jutt niisugustest juttudest saaks ilus juttude raamat“... jne. Tarvitseb õpetajal ainult lausuda — teeme siis neist jutukestest väikese juturaamatu ja juba on selle kohta ettepanekuid peaaegu niisama palju, kui õpilasi klassis. Viimaks leitakse, et kõige parem on niisugune „raamat“ või õpilaste tööde kogu, kus oleks ka muid töid ja teateid — sellega õpilaste ajakiri või ajaleht.

Toon ühe näite ajalehe saamisest, tekkimisest, mis on ühtlasi ka ajalehele sissejuhatus: „Kord emakeele tunnis tulime toredale mõttele hakata koos õpetajaga välja andma igal esmaspäeval omaklassi häälekandjat. Kirjutame sinna kõik oma klassi uudised ja sündmused. Peale selle avaldame selles veel luuletusi, jutte jne. Selles kajastugu meie klassirõõmud, mured ja arenemine teaduses....“ Hiljem, kui leht juba oli ilmunud ja ilmumas, kirjutas üks õpilane: „See leht on klassi sõber. Kui hommikul ajalehe toimetaja tuleb kooli, siis jooksevad õpilased ta juurde ja paluvad, et nad saaksid näha uut ajalehte, mida nädala jooksul oleme kogunud“.

Järgneb muidugi ajalehe nimetuse otsimine (pärast seda kui tehti otsus ajalehe ilmumise kohta). Teen siin neile selgeks, et meie lehel olgu ka meie poolt mõeldud nimetus, mitte kuskilt laenatud või kuuldu. Varsti ongi ajalehel nimi.

Nüüd tuleb arutusele, mis uues ajalehes siis peale juttude veel võiks olla. Arutluste tulemusteks on siis viimaks ilmuvas ajakirjas või lehes järgmised osakonnad.

1. Juttude osa, kuhu paigutame õpilaste sisukamad tööd. Märgin kirjandite parandamisel mingisuguse erimärgiga selle töö, mis läheb ajalehte. Siin tuleb valida muidugi nii, et mitte igakord ei satuks lehte ühe ja sama õpilase töö, sest on ju ikka klassis õpilasi, kes on suutelised alati sisukalt ja hästi

kirjutama. Ainult nende töödest ilu otsimine ja töö ajalehele määramine jätaks nõrgemad õpilased passiivseks. Tuleb leida aja jooksul iga õpilase tööst mõni, mis kuidagi on vastuvõetav. Siin võib olla ka üks ilus mõte, või ilus võrdlus, või lühikesed selged laused. Kui õpetaja juba ütleb, et tal väärtusi on, siis tal on neid ka õpilaste silmis. Et aga õpetaja isik väga mõjule ei pääseks, laseme vahel kirjandite ettelugemise teel õpilasi ise leida, missugune töö kõlbaks meie ajalehele. Õpilased mõistavad väga hästi valida ja leida ka ise nii mõndagi ilusat, sageli ka selles kirjandis, milles õpetaja mitte midagi erilist ei märka. Missuguse rõõmuga otsitakse kirjandite kättesaamisel, kelle töö läheb ajalehte — see õpilane on nagu tähtsam, nagu enam, sel päeval vähemalt. Kuidas nüüd püütakse saada ka nii kaugele oma tööga, et ta võiks ilmuda ajalehes!

2. Luuletuste osa. On palju õpilasi, kes armastavad luuletada. Kahju oleks, kui õpilase niisugune anne läheks kaotsi, sest ega me õpilaselt luuletamist ei saa nõuda, nagu me kirjandit temalt nõuame. On aga meie ajalehes niisugune osakond olemas — selle jaoks siis luuletatakse vahel ilusaid, ajakohaseid ja sündmusi kajastavaid luuletusi, näiteks:

Hõimupäevaks.

Tahaks näha kindlat silda

kolme hõimu vahel ma.

Tahaks leida sõpruskulda

Ungaris ja Soomes ka.

Tahaks hõimulaste hingi

endaga ma ühenda.

Neile aga ise kingin

armastuse õilsama.

või —

Kodumaa.

Seal, kus kased kahisevad,

jõed ja ojad voolavad,

linnud rõõmsalt siristavad,

lilled tulvil õitsevad —

seal — mu armas kodumaa,

seal mul hea on elada.

3. Teated ja nädala- või kuuülevaade kooli või klassi sündmusist. See on väga mitmekesine osakond. Siin antakse kirjeldusi sündmustest, nagu ulakusest, lisades juurde ka oma arvamine. Näit.: „15. skp. said 2 poissi tunni ajal „naerukrambid“. Nad saadeti nurka meeli rahustama. Naeru põhjus tühine... kuivatuspaber kaasõpilase seljas“. Vaadeldakse pisi-asju nagu: „Rändav võileib“ (pealkiri) „20. skp. otsis võileib omanikku, kuid ei leidnud ning jõudis õpetaja lauale. Kahju sinust, sa väike maitsev võileib!“ — Kirjeldatakse midagi nagu: „Pidasime eksikombel õpetaja X. sünnipäeva. Erichi poolt oli õpetajale tahvel šokolaadi ja kimp nelke. Teisel päeval tõi õpetaja meile koti kompvekke ja laskis koti klassis käest kätte käia. Pärast andis õpetaja koti Erichi kätte. Erich aga ei tahtnud ja andis koti tagasi. Õpetaja andis koti klassivanemale Oskarile ... Klassivanem jagas kompvekke ainult pois-tele ... Kahju!“

4. Sünnipäevade osa. Selles antakse sünnipäeva-lapsest väike iseloomustus ja lõpuks õnnesoov, näit.: „2. jaan. pühitses Udo oma kaheteistkümnendat sünnipäeva. Ta on klassi kaugushüppe-meister. Õppimine teeb talle raskusi, kuid ta on püüdlik. Vanasõnagi ütleb: kes püüab kõigest väest, saab üle igast mäest. Olgu tal 13. eluaastal palju õnne ja edu õppimises“.

Ühest heast õpilasest kirjutatakse: „28. III pühitses klassi kõrgushüppemeister ja kange sportlane Sven oma kaheteistkümnendat sünnipäeva. Sven on hea õppija. Ta tunnistusel oli isegi 8 väga head. Ta on „Nädalalehe“ päevauudiste osakonna toimetaja, üldse on ta igal pool ja mõned isegi nuri-sevad selle üle. Muidu tore — sõbralik kaasõpilane. Soovime, et uus eluaasta tooks talle veel rohkem rõõmu ja edu õppetöös“.

5. Kirjanduse ala. Selles osas ilmuvad ülevaated kirjanikest, kel on sünnipäev, või mõni muu tähtpäev, või kirjaniku surmateade. Näit. kirjutab A. Haava sünnipäeva puhul üks õpilane: „Ta oli põhjamaa tütar, Läänemere kallastelt. Ta oli omad esimesed mängud mänginud suitsuse tare põrandal ja karjas käies metsakohinast ja ojakese vulinast joonud isamaa ja emakeele armastust“. Järgneb ülevaade kirjaniku elust — lapsekohaselt kergelt — enam kirjaniku noorusest ja lõpuks õpilase enda poolt valitud „meeldivaim“ A. Haava luuletus.

6. Spordi ala — see on mõni ülevaade võimlemistunnist või mõnest võistlusest, näit.: „Sügis on käes. Spordi hooaeg on jõudnud lõpule. Sel sügisel ägedaimad pallilahingud olid X. kooli IV klassi ja meie klassi vahel, mis lõppes meie võiduga. Teine lahing oli Z. kooli IV algkooli klassiga, kes meiega jäi viiki. Sügispäevad pole kuigi pikad, sajab tihti vihma, sportida ei saa. Tuleks talv — saaks ometi suusatada ja kelgutada!“

7. Kooli nalju. — Vigade seletuses juhtisin õpilaste tähelepanu kirjavahemärkide valesti panemisele, samuti keeruliste lausete tarvitamisele. Mõte olgu selge ja väljendusviis lihtne, arusaadav. Lugesin mõned valesti kokkuseatud laused neile ette. Kohe leidis üks õpilane, et niisugused laused on päris „naljad ise“. Teine arvas, et need oleksid meie ajalehele toredaks naljaks ja nii saimegi „naljade nurga“. Mõned näited: „Tuli hiir ja hakkas oma liha närima“... „Olid tal palitu ja sall kaelas, mis isegi oli villane“... Või: „Tuul kiskus puud tagurpidi“ — (viimasest tehti isegi vastav joonistus)... „Tal oli põlv katki ja jäi meelemärkusetä“ jne. Vigu laste silme ette tuua kirja näol pole küll õige, aga need pole ortograafilised vead — pealegi panevad need laused lapsi enam mõtlema, kui nad kirjutavad, ja vigade arv väheneb üsna jõudsasti.

8. Neid osakondi ajalehele võib järjest juurde tekkida. Tegelik õppetöö pakub neid väga palju. Alles hiljuti sattusime klassis keelelisi harjutusi tehes nn. „Keeleliste mõistatustele“. Oligi jälle uus osakond meie ajalehele. Õpilased esitasid üksteisele sääraseid küsimusi: 1) „Koosta lause, kus alus on ilmaütlevas käändes!“ Või: 2) „Kirjuta 3 sõna, kus täht -v- järel on liide -ki; 3) koosta lause, kus omadussõna nimisõna kõrval on ilmaütlevas käändes, ... või — 4) koosta lause, kus on üks pöörd sõna, kaks nimisõna ja üks arvsõna... või — 5) lausesta sõna „tukkuma“ kaheksandas käändes“. Kui palju see pakub mõtlemist, arutamist ja elavust klassis, kui näiteks viimase küsimuse puhul otsitakse esmalt 8-ndat käänat ja selle leidmisel tuleb alles ilmsiks, et „tukkuma“ on koguni pöörd sõna. Või esimese küsimuse puhul viimaks leitakse, et alus on nimetavas ja osastavas käändes. Kolmandas küsimuses leitakse, et omadussõna nimisõnaga koos käänates on tihti omastavas käändes jne. Kes kord on niisuguse „mõistatusküsimuse“ lahendanud, ei tee sel alal enam vigu.

9. Uusi korraldusi — kas klassile või tervele koolile. Siia kuuluvad: teadaanne klassi edukusest, korralikkusest, uusi korraldusi jne.

10. Illustratsioonide osa. Loomulikult on ajakiri siis armsam, kui ta on ka kaunistatud. Igasse osakonda määratakse need õpilased, kellele vastu on huvi. Head joonistajad hoolitsevad illustatsioonide eest, luuletajad kuuluvad luuletuste osakonda, sportlased, see on head võimlejad võtavad spordiala endale.

Varsti on kogu klass jagunenud õpilaste huvidele vastavalt osakondadeks. Üks saab osakonna juhatajaks, teine abiks, teised on kaastöölised. Õpilastel ei tarvitse aga sugugi tegutseda ainult selles osakonnas, kus ta on liikmena kirjas, vaid, kui tunneb huvi teiste alade vastu, võib ka sinna anda oma töid. Osakondade juhatajad, abid ja kaastöölised ergutavad kõiki õpilasi ühest kui teisest tööst osa võtma.

Tööd tuleb anda igale õpilasele. Paremad kirjaoskajad on siis korrektorid ja korralikumad ning parimad õpilased moodustavad lehe toimkonna. Nende ülesanne on: 1) teisi tööle virgutada, kui seda vaja, 2) ajaleht korraldada (seda tehakse kordamööda), 3) „sissetulnud“ tööd edasi anda korrektoreile, samuti informeerida õpetajat ajalehetööst jne. Siis otsiti viimaks ka õpetajale tegevus ja leiti, et õpetaja võiks olla „sensor“. Sellega olid tööd jaotatud. Jäi muidugi veel ära määrata, kui sageli peab leht ilmuma. On olnud klasse, kus antakse välja korralik ajaleht kord nädalas. Kuid arvan, see on siiski liiga koormav (õpilased ise seda töö tuhinas ei leia). Jätakuks minu arvates sellest, kui niisugune ajakiri ilmub kord kuus, või isegi semestris.

Kuidas viime siis tehniliselt selle lehe ilmumise läbi? See sünnib meil päris lihtsalt. Kellel on midagi ajalehe jaoks, see laseb ta korrektoril parandada, kui seda muidugi vaja, ja kirjutab ta korralikult vigadeta ümber kaustalt kindlaksmääratud paberile ja annab ta ära, kas õpetajale või toimetajale — kuidas kokku lepitud. — Toimetajad seavad need lehed oma äranägemise järgi, paigutavad tühjadele lehtedele „kunstnike“ poolt antud joonistused, kirjutavad ajalehele ette sisu, lõppu toimetajate nimed (see on suureks auks) ja ajaleht ongi valmis.

Loeme ta klassis ette, vaatleme illustatsioonid, arvustame ja arutame neid palasid, mis pole õpetaja poolt varem kontrollitud, ja siis saavad õpilased selle järgimööda lugeda.

Umbes samuti me koostame mõnes kuus ajalehe asemel albumeid või juttude, luuletuste kogusid. Vabariigi XX aastapäeva puhul andsime välja „Eesti-albumi“. Jõuluks ilmus „Jõulualbum“, kuhu iga õpilane andis ühe luuletuse, ükskõik missugune ta siis oli — õpilane on rahuldatud, kui tema ka oskas ja võis luuletada — see luuletus on albumis, see ergutab teda teinekordki tööle.

Üldse ei tohiks nende tööde juures õpetaja mitte karmilt arvustada, vaid ta peab ergutama — ainult see paneb õpilase innuga tööle.

Hiljem on need õpilaste kogutud tööd õpetajale nii mõnikord vajalised. Ikka leidub neist midagi, mis jälle tööle ergutab. Lasen mõnikord mõnel aktusel õpilaste luuletusi ette kanda, muidugi nimetades ka luuletaja nime, nagu see deklameerimisel ikka viisiks. Õpilased ise muidugi näeksid, et need lehed oleksid hiljem nende raamatukogus, kust neid võiks ka saada, nagu raamatuidki, — lugemiseks.

Minu kogemuste järgi on niisugustel iseseisvail töökestel, mis ilmuvad ajalehes, suur tähtsus, sest kõik nad on omaette väikesed kirjandid, täis vaatlusi, tähelepanekuid, arvustusi, ainult selle vahega, et neid tegema ei sunni mitte õpetaja, vaid need teeb õpilane vabatahtlikult.

Ka neil kirjandeil, mis õpetaja poolt on kirjutamiseks määratud, on nüüd õpilaste silmis oma otstarve — neid ei kirjutata selleks, et õpetaja saaks panna hindeid, vaid ajalehele.

Sellega ei ole siis ka õpetaja enam klassile isik, keda kardetakse, vaid teda usaldatakse, ta on nõuandja, aitaja, ta on seega laste sõber.

Õpilaskooperatiiv K. algkoolis.

Ants Udras.

1. Üldist ja põhimõttelist.

Tähtis küsimus algkoolides, eriti maal, on õpilaste varustamine õppetarvetega. Kaasaja kool ei saa ju enam läbi krihvli ja tahvliga, vaid ta vajab väga mitmesuguseid õppetarbeid. Ei ole loomulik, kui kool jätab varustamisküsimuse vaid õpilase ja kaupmehe omavaheliseks asjaks. Kool tundku muret õpilaste otstarbeka varustamise üle, mis on kindlasti sama tähtis, kui näit. õpilaste toitlustamine koolis. Parimaks vahetalitajaks õpilaste varustamise alal on seaduslikul alusel rajatud ja põhikirja järgi töötav õpilaskooperatiiv, ja seda järgmistel põhjustel.

1. Õpilaskooperatiiv teeb kaubad õpilastele (ja koolile) hästi kättesaadavaks, võimaldab õpilaste varustamist korralike, asjatundlikult valitud koolitarvetega, arvestades ka õpetajate ja õpilaste erisoove.

2. Tegutsemine kooperatiivis arendab õpilastes isetegevust, kasvatab neis arusaamist omaabi ja ühistöö tähtsusest.

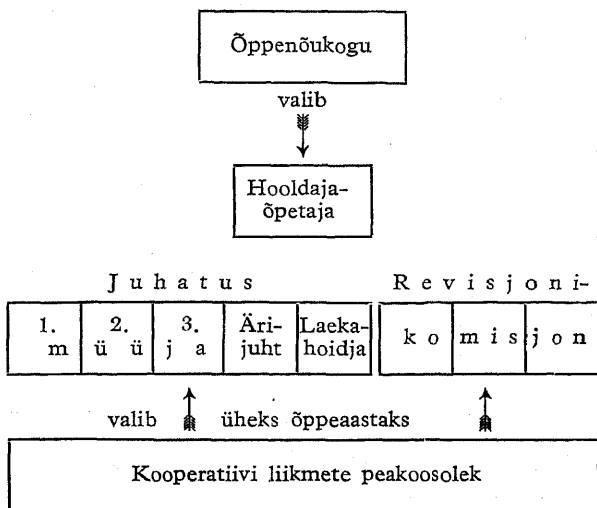
3. Õpilased ostavad oma tarbed alati mõõduka hinna eest. Kaupade müügist saadud puhaskasu (meie oludes võiks seda arvestada Kr. 0,7—1 õpilase kohta õppeaastas) läheb kooli ja õpilaste heaks.

Tõhusat selgitustööd õpilaskooperatiivide suhtes on meil teinud Eesti Ühistegelise Liidu juures teotsevad ringkonnad. Säältkaudu on kirjastatud häa ülevaatlik brošüür: „Õpilaskooperatiivide organiseerimine, asjaajamine ja arvepidamine.“ Aeg-ajalt ilmub kirjutisi õpilaskooperatiivide kohta ka ajalehe „Ühistegelised Uudised“ noorte osas. Kuid need sõnavõttud on rohkem üldist ja põhimõttelist laadi, jättes käsitlemata küsimused eri koolide ja koolitüüpide kohta. Ei saa ju luua kooperatiivi organisatsiooni ühesuguselt näit. algkoolile, kus töötavad 4 nooremast klassi, 6-klassilisele algkoolile, keskkoolile, kutsekoolile jne. Peab arvestama eriolukordi ja -võimalusi. Käesolev kirjutis tahab anda pildi, kuidas on tegelikult korraldatud õpilaskooperatiiv 6-klassilises maa-alkoolis, kus on 3 komplekti 98 õpilasega.

2. Põhikiri. Müüja küsimus.

Kooperatiiv töötab meil Eesti Ühistegelise Liidu poolt välja antud normaalpõhikirja alusel, milles tehtud mõningaid muudatusi. Normaalpõhikiri näeb ette, et juhatus jaotab ametid omavahel, kusjuures valitakse esimees,

sekretär, laekahoidja, raamatupidaja ja ärijuht. Meil koosneb aga juhatuse 4-st müüjast, kusjuures üks neist on ühtlasi ärijuht-esimees, ja laekahoidjast, kes täidab ka sekretäri ülesandeid.

K. algkooli õpilaskooperatiivi organisatsiooni skeem.

Normaalpõhikirja järgi toimetab kaupade müüki ainult ärijuht. Minu arvates ei ole see mitte hea moodus, sest 1) tööjaotus juhatuse liikmete vahel on siis ebaõiglane: ärijuhil-müüjal on tööd palju, teistel vähe; võib kannatada müüja õppetöö; 2) kui müüja puudub koolist, on raske leida temale müümises vilunud asendajat; kui müüja lõpetab kooli, peab õpetaja koolitama välja uue müüja, s.t. — peab algama tööd „otsast peale“; 3) puudub võistluse moment, müüja võib tüdineda ja muutuda hoolimatuks ostjate vastu.

Need puudused välditakse, kui ühe müüja asemele seame mitu müüjat, kes müüvad kordamööda. Meil müüb iga müüja järjest 1 nädal. Müüjad võistlevad omavahel läbimüügis, müügikapi sisustamise korralikkuses ja nägususes, ostjate teenimisviisakuses. Kahe viimase punkti kohta korraldame ostjate õpilaste vahel ankeete.

Käesoleval õppeaastal kuuluvad meil müüjad järgmistesse klassidesse: 1 müüja 6-st klassist, 2 — 5-st, 1 — 4-st; seega on lahendatud ka vilunud müüjate järelkasvu küsimus: järgmisel õppeaastal valitakse ainult 1 uus müüja lahkunud 6-klassi müüja asemele, sest vanad müüjad valitakse harilikult tagasi. Nii on koolis alati olemas vilunud müüjate kaader.

Mitme-müüja süsteemi puuduseks tuleb lugeda seda, et kaupade ülendmisel uuele müüjale tulevad kaubad loendada. See nõuab ajakulu.

Kooperatiivi hooldajale-õpetajale on meil antud suuremad õigused kui seda näeb ette normaalpõhikirj. Meil võib hooldaja-õpetaja tagandada juhatuse liikmeid, kui nende tegevus ei ole rahuldav.

Kooperatiivi liikme osamaks on meil 10 senti. On kombeks, et kooli lõpetajad jätavad oma osamaksu kooperatiivi kasutusse. Praegu on liikmeid 76.

3. Kaupade muretsemine ja müümine.

K. algkooli kooperatiiv asutati 1936. a. sügisel. Siis meil veel omakapitale ei olnud pääle osakapitali, kaubad saime võlgu kohalikust majandusühingust. Nüüd on meil tegevuskapitali 50 krooni ümber, nii et väiksemad arved võime tasuda sularahas. Järgmisel õppeaastal loodame koguda nii palju omakapitali, et pole tarvis enam kaupu võlgu võtta.

Kooperatiivis müüme õpperaamatuid, kirjutusmaterjali ja teisi koolikaupu. Pääle selle veel mandoliini keeli ja tarbeid, sest koolis tegutseb mandoliiniorkester. Tee- ja piimakõrvaliseks müüme saia.

Praegu toome suurema osa kaupadest kohalikust majandusühingust. Kooperatiivis peetakse vastavat vihku, kuhu müüja märgib müügilt-lõppevad kaubad. Kolmapäeviti antakse vihk ühe turulesõitja lapsevanema kätte, kes majandusühingust toob tagasi vajalised kaubad.

Toodud kaubasaadetise võtab vastu ärijuht. Ühes müüjaga kontrollib ta, kas kaup on kooskõlas arvega ja vastab tellimisele. Müüja märgib igale kaubaartiklile pliitsiga müügihinna, kus viimane puudub. Müüme sama hindadega nagu äri, kust kaubad toodud. Ostuhind märgitakse ainult suurematele kaubaartiklitele, mis võivad jääda lattu järgmiseks müügiaastaks. Arve pöördele annab müüja allkirja, et ta on arves nimetatud kaubad vastu võtnud. Ärijuht arvutab müügihinna terve arve kohta kokku ja märgib selle arvele. Siis viib ta arve hooldajale-õpetajale, kes kontrollib arvet ja teeb sinna vastava märkuse. Nüüd viiakse arve müüjale tagasi, kes kannab arve müüginädala aruandelehe kauba sissetuleku ossa. Selle järele kleebitakse arve vastavasse kausta.

Kaubad paigutatakse klaasustega kappi, kust toimub müümine. Kapp on muretsetud hoolekogu summadest. Ruumi puudusel peab ta asuma ühes klassiruumis. Müüme enne ja pärast tunde ning vahetundidel. Müüja peab vähemalt $\frac{1}{2}$ tundi enne tundide algust kohal olema.

Müümine toimub tšekkide vastu. Tšekke valmistame sulfiitpaberist, mõõtudes 6×8 cm. Tšekid asuvad igas klassikomplektis kõigile kättesaadaval kohal. Samuti asuvad sääl kooperatiivi kaupade hinnakirjad. Soovib õpilane kooperatiivist midagi osta, siis võtab ta puhta tšekipaberi, kirjutab sinna (pliitsiga) kõigepäält oma nime ja klassi; siis kaubaartiklite nimetused, mida ta osta soovib, nende hinnad ja summa.

Täidetud tšekk antakse müüja kätte ja makstakse vastav rahasumma. Müüja kontrollib tšeki, annab ostjale kaubad ja lööb tšekile templiga vastava kuupäeva. Tembeldatud tšekk torgatakse tšekikogujasse, mille moodustab lauätükikesest läbilöödud raudnael, terav ots ülespoole.

Kaupade väljaandmisel kooperatiivi kapist valitseb põhimõte, et iga väljaantud kaubahulga vastu peab kappi tagasi tulema tšekk väljaantud kauba müügihinna väärtuses. Eespoolkirjeldatu oli nn. ostutšekk (sularaha vastu). Pääle selle on olemas meil veel toetustsaajate-, kooli-, võla- ja ärikuude-tšekid. Tšekid erinevad värvuselt või paberiliigilt. Iga tšekiliigile on eri tšekikoguja. Tšekile löödud kuupäev näitab seda, millal kaup on välja antud.

On ostjaid palju (näit. sügisel, esimestel koolipäevadel), abistab müüjat ärijuht või mõni „puhkusel“ olev müüja. Abistaja moodustab siis „kassa“,

Näide ostutšekist:

E. Rikand III	
1 sulg	2
1 kummi	5
	<hr/>
	7

kuhu makstakse raha. „Kassas“ lüüakse templiga makstud tšekile kuupäev pääle. Müüja ülesandeks jääb tembeldatud tšeki järgi ostjale kaubad kätte anda.

Müügipäeva lõpul müüja „lööb“ tšekid arvelauaga kokku (kooperatiivi tegelastele korraldatakse sügisel väike arvelaua käsitlemise kursus) ja täidab vastava päeva lahtri müüginädala aruandelehes. Müügipäevast saadud raha paigutatakse sulfiitpaberist kotikesse, mis kleebitakse kinni ja varustatakse kuupäevaga. Kassasse jääb vaid 50 senti vahetusraha, mis selleks otstarbeks kassasse antud. Üle- või puudujäägist teatab müüja kohe hooldajale-õpetajale.

4. Õppetarvete andmine toetustsaajaile õpilastele kooperatiivi kaudu.

Kui koolis töötab kooperatiiv, siis ei ole vajadust asutada toetustsaajaile õpilastele eri õppetarvete ladu, vaid nende varustamine võib toimuda

Kaupade müük kooperatiivist. Kapi ette asetatud koolipink moodustab „Jeri“.

ka kooperatiivi kaudu. Meil võivad toetustsaajad õppetarbeid saada iga koolipäeva teisel vahetunnil. Selleks nad täidavad vastava tšeki nagu hariliku ostutšekigi ja esitavad selle koolijuhatajale. Otsustab koolijuhataja toeruseandmise jaatavalt, lööb ta tšekile templiga „Koolijuhataja“ või kirjutab oma allkirja. Tembeldatud või allkirjaga varustatud tšekiga saab toetustsaaja tarviliku müüjalt kätte. Müüginädala lõpul, pärast kokkuvõtete tegemist, antakse toetustsaajate tšekid koolijuhatajale tagasi, kes täidab nende järgi vastava tabeli. Lõpparves arvestab kooperatiiv toetustsaajatele õpilastele ostetud kaupadele 10% hinnaalandust.

Analoogiliselt toetustsaajaile toimivad ka õpetajad, kui nad soovivad kooli arvel saada paberit või muud.

5. Võlgumüük.

Kuigi ühistegelistes ettevõtetes ei soovita näha võlgumüüki, tuleb ometi koolipraktikas juhtumeid, kus võlgumüük paratamatu. Näide: enamikul klassi

õpilastest on kooperatiivist ostetud matemaatika arvutusvihud, ainult paar õpilast pole saanud seda teha; ütlevad, et saavad raha alles järgmisel nädalal. Ebaõiglane oleks neid õpilasi vihuta ja tööta jätta kuni järgmise nädalani, vaid neile peaks võimaldatama võlguost.

Meil on võlgandmises järgmine kord: võlgusoovija täidab võlatšeki nagu hariliku ostutšekigi. Võlatšeki esitab õpilane klassijuhatajale, kes nõusoleku korral kirjutab tšekile alla. Allkirjaga varustatud tšeki esitab võlgvõtja müüjale, kes annab välja soovitud esemed. Müüginädala lõpul annab müüja võlatšekid koos muu rahaga laekahoidjale üle, kes arvestab kassaraamatusse kandmisel võlatšekki rahana. Seega on võlatšekk väike „veksel“. Võglane peab oma „veksli“ välja lunastama laekahoidja käest, kes on ühtlasi ka kooperatiivi „maksudenõudja“.

Kaupade loendamine.

6. Müüginädala lõpetamine.

Kuna meil iga müüja muutub ühe nädala, tuleb müüginädala lõpul toimetada kaupade loendus (inventuur), et kaup üle anda uuele järjekordsele müüjale. Kaupade loendamisest võtab osa revisjoni komisjon ja juhatus. Loendamiseks võetakse kaubad kapist välja ja märgitakse kaupade arv ja väärtus (müügihinnaga) vastavatele loendamislehtedele. Et kiirendada loendamist, on meil näit. suled köidetud kümnelistesse kompuudesse, kantsleipaber 20-poognalistesse pakkidesse jne. Loendamispäeval pühitakse tolm kapi riulitelt ja kaubaesemeilt.

Müüginädala kokkuvõtte teeb revisjonikomisjoni esimees või liige. Täidetud müüginädala aruandeleht viiakse hooldajale-õpetajale, kes teeb selle järgi sissekande kassa-memoriaali.

Kaupade loendus on meil esmaspäeviti (vahel ka laupäeval) ja vältab harilikult $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ tundi.

7. Arvepidamine.

Peame järgmisi arveraamatuid ja -lehti.

1. Kassamemoriaal (Eesti Ühistegelise Liidu kirjastus, hind 1 kroon) — pearaamat. Täidab hooldaja-õpetaja, sest algkooli õpilastele käib see ülejõu.

2. Müüginädala aruandeleht, mida täidab järjekordne müüja. Lehed kleebitakse numbrite järjekorras kausta, mis siis moodustab kooperatiivi kauba- ja päevaraamatu.

3. Kassaraamat ühes kaustaga väljaminekut tõendavatele dokumentidele — täidab laekahoidja.

Pääle nende on kaustad kauba-arvete ja loendamislehtede tarvis, kooperatiivi liikmete ja varanduste nimekiri ja protokliraamat.

K. Algkooli Õpilaskooperatiivi müüginädala aruandeleht nr. 4.

Müügi algus: 18. okt. 1937. a.

„ lõpp: 23. okt. 1937. a. Müüja K. Peemot.

1. Kauba sissetulek.

(Täidab müüja).

Kauba vastuvõtmise kuupäev	Arve jrk. nr.	Arve nimetus	Müügihind		Märkusi
			Kr.	Snt.	
		Eelmise müüginädala lõpul olevate kaupade ülekanne	111	14	
18. X 37.	14	P. Majandusühing	10	40	
„	15	„ „	3	60	
22. X 37.	16	„Koolivara“	40	75	
22. X 37.	17	Ed. Uudel	12	50	
Kokku müüginädala jooksul sisse tulnud			178	39	

2. Kauba väljaminek.

(Täidab müüja).

Kuupäev	Nädalapäev	¹ Sularaha vastu	² Võlatšekid	³ Toetust-saajad	⁴ Kool	⁵ Ärikulud	⁶ Hinnaalan-dused jne.	Kokku 1-6	Märkusi
Okt. 18.	Esmasp.	8,22	0,12	0,22	0,30	—	—	8,86	
19.	Teisip.	4,53	—	2,26	—	0,02	—	6,81	
20.	Kolmap.	2,80	—	0,35	—	—	—	3,15	
21.	Neljap.	2,56	—	0,11	—	0,01	—	2,68	
22.	Reede	6,79	—	9,20	—	0,03	—	16,02	Ülejäak 2 senti
23.	Laup.	2,33	—	—	—	—	—	2,33	
Kokku		27,23	0,12	12,14	0,30	0,06	—	39,85	

Raha ja võlatšekke 27,35 Kr. väärtuses vastu võtnud V. Urgard, laekahoidja.

3. Müüginädala kokkuvõte.

Kauba sissetulek	178 kr.	39 s.	1. Kauba väljaminek . .	39 kr.	85 s.
			2. Kaupu alal müüginäd. lõpul loendamislehtede järgi	138 kr.	66 s.
Ülejääk	—	12 s.	Puudujääk	—	—
Tasakaal	178 kr.	51 s.	Tasakaal	178 kr.	51 s.

K-as, 23. okt. 1937. a.

Kassamemoriaali sisse kantud nr. 42 all.

Endla Olesk
(Revisjonikomisjoni esimees).

A. Udras
(Hooldaja-õpetaja).

8. Kooperatiivi praegune olukord ja tulevikukavatsusi.

Kuigi kooli ligiduses töötab 2 erakauplust, suutis kooperatiiv läinud aastal anda puhastulu üle 80 krooni (läbimüük oli üle 800 krooni). Umbes samapalju kasu annab ta käesoleval aastalgi. Läänud aasta puhaskasust otsime 60 krooni väärtuses pille, pannes aluse kooli mandoliiniorkestriile. Käesoleva tegevusaasta puhtakasu summadest asutasime kooperatiivi juurde mängunurga, kust õpilased saavad kasutada järgmisi mängu: male, kabe, fortuuna, loto, domino, trilma, reisid ümber „Maailma“, „Euroopa“, „Eesti“, kvartett, „Must Peeter“, „Kits“. Tulevikus kavatseme asutada kooperatiivi juurde lugemislaua noorsoo ajalehtede ja ajakirjadega.

Kavatsusel on võtta kooperatiivi kätte pruugitud õpperaamatute ostumüügi vahetajutus (komisjonimüük).

Kui kogume niipalju omakapitale, et suudame kaubad osta puhta raha eest, kavatseme ostjaile ostutšekide järgi maksta ka osakasu (2%), nagu teevad seda teised ühistegelised müügiastutused.

Koolipargid ja nende korrashoid.

Gustav Vilbaste.

Osa meie algkooli asub endiste mõisade ruumides ja neile on jäetud kasutamiseks kas terve endine mõisapark või osa sellest. Teistel on jälle tekkinud, peamiselt õpetajate hoole ja vaeva tulemusena, aegade jooksul väiksem või suurem puistu, mil sageli on samuti pargi ilme. Kolmandail asutatakse kooli ümber praegu kodukaunistamise hoogtöö mõjul puistuid ja mõne aasta pärast on siingi juba park. Lageda ümbrusega koolimaju, kuhu kõik tuuled puhuvad, kuhu kõik sajud saavad, nagu neid oli õige ohtrasti 20—30 aastat tagasi, praegu enam ei sallita ja seepärast on need kadumisel.

Käesolev kirjutus ei püüa haarata kõiki parke meie algkoolide ümbruses, vaid siin peatatakse peamiselt koolide kasutamisel olevate endiste mõisa-

parkide juures, sest nende korrashoid nõuab enamat hoolt ja isegi suuremat kulu. Siin on pargi piirid varemalt määratud sellised, mis olid kooskõlas omaaegsete sissetulekutega; siin on pargi plaanid valmistatud tihti nende nõuete kohaselt, mis olid parkide asutamisel maksivad aiakunstis laiemas ulatuses, enamasti Kesk- ja Lääne-Euroopas; siin olid sageli mõõduandvad asutajate peenenenud maitse oma koduümbruse ilustamises ja meeldivaksmuutmises. Mõnigi park moodustas seepärast üldulatuses omaette kunstiteose ja ta mõjus imponeerivalt vaid tervikuna. On aga osa parki jäänud väljaspoole koolimaa piire, siis ei suuda osa enam avaldada tarvilikku mõju ja osa korrashoid on selle tagajärjel nagu halvatud ega meelita hooldajaid erilistele pingutustele.

Olgu aga juba alguses tähendatud, et on kindel vahe pargi ja metsa vahel: park on kas looduslikult või inimese kaasabil arenenud taimeühing, milles avaldub järjekindlalt inimese tegevus suuremal või vähemal määral; mets on aga peamiselt looduslik taimeühing, milles avaldub inimese tegevus juhuslikult ja enamasti kaudselt. Park on kodu ilustamiseks, mets on loodusvara, mille arendamine ja korrashoid toimub majanduslike hüvede saavutamiseks. Ja seepärast ei ole õige, kui parki lastakse areneda vaid metsana.

Agaga park on ainult siis kodule iluks, kui ta on korras. Harilikult käivad parkidest läbi mitmed jalgteed ja seal on vaid siis meeldiv jalutada, kui teed on puhtad. Pargi puestik on siis kutsuv, kui on eemaldatud metsaalune risu, kuivanud puud, oksad ja muu kõrvaline praht, mis pargis otse haavab silma. See on põhilause, põhinõue, mis on selge kõigil parkide valdajail, ja seda püütaksegi parkide korraldamisel läbi viia.

Suuremal osal koolijuhatajail, kelle koolil on kasutada endine mõisapark, ei ole park aga mitte sugugi korras. Sellele nähtusele on avalik arvamine sageli tähelepanu pööranud, seda võin kinnitada ka oma isiklike vaatluste alusel, sest minul kui botaanikul on sageli tarvis olnud viibida eriuurimiste otstarbel endistes mõisaparkides, mis nüüd on koolide hooldamisel. Õige väikesel osal on park selline, et seal viibimine ja jalutamine on lõbuks. Selliseid parke on enamasti põllutöö-, aiandus- või kodumajanduskoolide juures (Kuremaa, Olustvere, Vigala, Vana-Antsla, Saku, Kehtna, Räpina, Öisu jt.). Siin on nähtavasti vabamaid summasid parkide korrastamiseks ja samuti tööjõudu õpilaste näol suvekuudel, kes praktiliselt olles peavad õppima ka koduümbruse korrashoidu. Vähem on korrashoitud parke algkoolide juures, aga neid on siiski (näit. Luua Tartumaal, Kabala, osalt ka Kärstna, Riidaja, Loodi Viljandimaal ja teisigi). Enamikul algkoolidel, millede asukoht on endisis mõisahoonetis, on pargid korrast ära ja pargist läbi jalutades tekivad kurvad mõtted, mis kuidagi ei taha kinnitada kooli õpetajate arenenud maitset ilutundest. Sellises mahajäetud pargis ei taheta kuigi kaua viibida, vaid sealt tõtatakse pea välja, nagu igast lagunevast ja kõdunevast hoonestki. Sest kosutust niisugune park jalutajale, kel vähegi on korratunnet, ei paku.

Parkide halva olukorra nentimine ei too parandust. Parke tuleks aga kuidagi korras hoida, kui me ei taha seda, et meie peale näidatakse näpuga või seatakse ühele pulgale vandaalidega. Mulle esitatakse asjaosaliste poolt muidugi küsimus, et näidatagu teed selle pahe kõrvaldamiseks ja kas ma tunnen neid tingimusi, mis on mõõduandvad maal algkoolide korrastamisel üldse. Ma tunnen väga hästi neid raskusi, mis on parkide ja koolimajade ümbruse korrashoius, sest mul on olnud sellega tegemist mitmete aastate jooksul. Kuid need raskused ei ole siiski sellised, mida ei suudeta ületada.

Koolide ülalpidajad on maal vallad ja loomulikult peavad vallaisad andma ka summad, mis kuuluvad koolimaja ümbruse korrashoidmiseks. Neid summasid aga ei anta, mõnel pool sellepärast, et vallal neid eneselgi ei ole, teisel pool jälle sellepärast, et ei taheta õpetajaile soetada toredust ja mugavust suveks, kolmandaks võib-olla ei ole keegi vallavalitsuses koolijuhatajaga rahul jne. Põhjusi on palju. Aga koolijuhatajalt nõutakse, et kooli ümbrus ja park olgu korras, — seda nõuab koolivalitsus, nõuavad arukamad lastevanemad, lähemad naabrid, nõuab avalik hääl.

Kuid kuidagi peab siin leidma soodsa lahenduse. Sest pidada koolipargid sellises korra, nagu nad on praegu enamikul algkoolidel, näitaks esiteks maitselagedust, teiseks annaks tunnistuse, et me ei oska ilusat korras hoida, ja kolmandaks ei annaks kool tarvilikku eeskuju koduümbruse korrastamiseks. Tahame siin tuua parandust, siis tuleb leida koostöö võimalus valdade ja õpetajate vahel ning kaasa tõmmata õpilasi ja kooli vilistlasi. Vallad ei tohiks ära ütelda vähemate summade andmisest, kui nende kulutamine on tarvilik kooli ümbruse üldilme tõstmiseks. Sest koolide parkide korraldamisel on kahtlemata neid töid, mis nõuavad rahalisi väljaminekuid. Ja valdadele peab kord selguma, et nende kool ei ole mitte ainult õpetajate elukorter, vaid avalik asutus, mille korrashoid või selle vastand, — korraldamatus näitab kindlasti seda, kuidas vallaisad suhtuvad oma haridustemplisse. Lugupeetud asutusele pühendatakse enam ja kulutatakse rohkem. Ja kui on kulutatud rohkem, siis avaldub see ka kooli ümbruse korrashoiuski.

Õpetajad ei saa ka kõrval seista kooliümbruse korrashoiust, ja teede puhastamine, ilupeenarde korraldamine ja nende eest hoolitsemine ei tohiks teha neile erilisi raskusi. Harilikult on neis koolides, mis on mahutatud endistesse mõisadesse, ikka rohkem kui üks õpetaja. Kaks-kolm õpetajat võivad juba korrashoius midagi ära teha. Kui on olemas teedepuhastamisraud (need ei maksa ju eriti palju ja ilma nendeta ei saa ükski kool praegu läbi) siis toovad juba mõned tunnid tööd viisaka välimuse pargiteedele. Et see nii on, teab allkirjutanu oma kogemustest, sest elades omal ajal Kunda mõisas rahvailikooli-juhatajana, pidas ta ühe osa parki mõisa taga korras just isiklikul tööhoolel. Ei taha ju keegi suvel kaua istuda toas ning värskes õhus liikumine on igapäevale tarvilik. Mõned tunnid, näit. laupäeva õhtupoolikul, kulutada pargi korrastamisele, — see loob koduümbruse ilusamaks, seob koduga ja väsitab natuke füüsiliseltki, mis on nii väga tarvilik intellektuaalselt töötajatele. Ka on ju suurem osa meie õpetajaist võrsunud külast ja väikesed rakud kätel on igapäev olnud varemgi. Kui neid tekib mõnikord õpetajapõlves koolimaja ümbruse korraldamisel, kedagi see küll ei alanda, sest need rakud ei teki mitte sellest, et töö on raske, vaid peonahk on harjumatu töö pärast liig õrn. Aga kui kellelegi puutub silma umbrohtu uppunud lillepeenar koolimaja ees või rohimata lapike maad keeduviljaga kooli lähemas ümbruses, siis küll kuidagi ei kerki mõttesse töökas õpetaja, kes püüab oma ametile vaadata täieliku tõsidusega. Eeskuju on ju õpetamisel alati olnud tähtsal kohal, kuid mis eeskuju võib leida külainimene õpetajast, kellel paar peenrakest, mis tal on kasutada palga kõrval, kasvatavad vaid raudnõgeseid, vesiheina ja muud umbrohtu, päris vilja ei ole nähagi! Ja mõnigikord satuvad niihästi õpilased kui ka nende vanemad suvelgi koolimaja juurde, ja kui siin nähakse vaid eeskuju tööpõlguses, siis ei ole see sugugi kooskõlas praeguse koolipoliitikaga ega kogu rahva mentaliteediga. Ei ole siis ka ime, kui lugupidamine kaob sellise õpetaja vastu ja vallaisad ei taha kulutada umbrohu kasvatamiseks sente oma väheseist sissetulekuist.

Veel ühele parkide ja kooliümbruse korrashoiu võimalusele tahaksin siin näidata. See on korrashoid õpilaste abil. On ju praegu kool õpilastele aasta kestel võrdlemisi kauaks ajaks teiseks koduks. Hea on, kui see teine kodu on korras, selle ümbrus puhas ja ilustatud. See kasvataks puhtusetunnet, mis kandub siis tarbekorral kodussegi. Ja kogu eluks annab see tarviliku tõuke. Aga mispärast ei peaks seda korda looma õpilased ise? Külades aitavad õpilased alati kodus vanemaid kodu korrastamisel, miks ei või nad ka kooliümbruse korraldamisel olla kaastegevad? Või on tõesti peretütre ja popsipoja probleem külades praegu päevakorral ja nii terav, nagu sellest kirjutavad följetonistid ja kujutavad karikaturistid? On see nii, siis tuleks selle paise hävitamiseks kasutada teravat nuga, sest töö ei ole kellelegi häbiks, seda vähem veel korraldamistöö. Kool peab oskama kõiki tööle rakendada. Ma arvan, et kevadine pargipuhastamine ja kooliümbruse esialgne korraldamine peaks olema just õpilaste asi, eriti sel korral, kui koolis töötavad I—VI klass. Samuti ei võiks õpilased eemale jääda ka sügisest pargi- ja kooliümbruse korrastamisest. Kui siin mõned tunnid ilusa ilmaga töötatakse, siis on kooli ümbrus varsti korras ja õpilased võivad isegi uhkustada oma kaasabi üle. Igatahes annavad sellised töötunnid õpilastele palju rohkem kui pikad, igavad targutamised puhtusest ja korrast klassis tunnis, see on kindel. Aga ma tean, et õpetajad seletavad varsti, kust võtta seda aega, et saaks õpilastega korrastada kooliümbrust. Suulistele õpetustele ja õpilaste tuupimisele ei tule kunagi lõppu, nii ühele kui teisele võib pühendada alati kogu aja. Kuid ainult tuupimisega ei saa nüüdsel ajal enam kaugele. Kasvatustööküljele tahetakse nüüd panna rohkem rõhku, kuid kas on paremat kasvatustahendit kui väike töö ja hool oma kodu kaunistamiseks, eriti aga nüüd, kus kodukaunistamine on muutunud riiklikuks vajaduseks?

Aga koolimaja ümbruse kordaseadmine peab olema hästi läbi mõeldud; sellele tunnile tuleb samuti ette valmistuda, nagu igale heale teoreetilisele tunnile. Kava peab olema kindel ja sihid selged. Kui aga minnakse välja parki puhastama või teid rohima, selle asemel aga askeldavad õpilased nagu peatud kanad, siis ei tule tööst kuigi palju head ja varsti on kadunud tööks vajalik distsipliin. Koolijuhatajail lasub siin just töökava koostamine, tööde kordasaatmise täpsus ja ka töötulemuste esile tõstmine.

Nii viisi mõned tunnid väljas töötades ei tarvitseks ükski õpetaja karta, et keegi läheks koolivalitsusse kaebama, kui mõni tund on kulutatud kooli ümbruse korraldamisele. Ja kui seda peakski juhtuma, sest arusaamatuid ja jonnakaid lastevanemaid on ju ikka igal pool, siis ei ole sellest kellelgi karta erilist tüli. Ma tuletan siin vaid meelde, et möödunud suvel koolivaheajal külastas Haridusminister mitmeid algkooli maal ja et need koolijuhatajad said teenetekirja, kellede koolimaja ümbrus oli nii korras, nagu see algkoolil peab olema. Juba see tegevus peaks olema suuna-näitajaks kooliümbruse korrastamisel.

Veel ühele kooli ümbruse korrastamise võimalusele juhin siin tähelepanu. See oleks õpilaste kaasabi suvistel pargipuhastamistel. Paar-kolm korda suves võiksid õpilased ikka kokku tulla ja siis ühiselt õpetajate juhatusel ja osavõtul pargiteed puhastada, ühe ja teise vähema korrastamistöö ära teha. Ma tean, et ka see moodus on raskustega ühendatud ja et see võimalus on vaid seal teostatav, kus vahekorrad koolijuhataja ja õpilaste ning lastevanemate vahel on võrdlemisi head. Kui aga koolijuhataja on vaenuline noorte ettevõtetele, nagu seda võrdlemisi teraval kujul avaldati tänavu kevadel Harju-

maa ÜENÜ osakondade esindajate koosolekul mõne koolijuhataja kohta, siis ei ole selline võimalus üldse mõeldavgi ning koolijuhataja jääb alati igas ürituses. Kuid takistusi tuleb ka neiski koolides, kus ümbruse suhtumine koolile on laitmatu, sest osa õpilasi läheb suveks mujale teenistusse, üksikuis taludes on peretütre ja popsipoja probleem veel teravõitu, aga suurem osa õpilasi elab ikka kooliringkonnas ja kuulub arukate vanemate järeltulijate hulka. Kuigi ka nende kokkusaamine on küll raske, aga võimatu see ei ole. Allakirjutanul õnnestus enne Maailmasõdagi õpilasi paar korda suves kokku saada, kuid siis oli õpilaste kooskäimistel tõesti raskusi ja selles asjas veeres vanker visalt. Nüüd, kus töötavad mitmesugused noorsoo-ühingud, kellede kooskäimise kohaks on enamasti just koolimaja, peaks kokkutulemise võimalused olema palju kergemad. Kui siis, ütleme kordki kuus pargi teed rohitakse ja puhastatakse, kui koolimaja lähemast ümbrusest juuritakse välja takjad, kärnõblikad või isegi kõrvenõgesed (ma ei liialda, — mõne koolimaja ümber olen neid taimi näinud tõesti otse metsana), siis on pargid ja koolimaja lähem ümbrus ikkagi niivõrd korras, et seal võib liikuda ka suuremate nõuetega kodanik. Kus aga park on muudetud koolijuhataja karjamaaks, seal tuleks nõuda, et vähimalt jalgteed oleksid traadiga (mitte okastraadiga) piiratud ja et koolimaja trepi ees ei esineks harilikke loomade visiitkaarte.

Lõpuks peatun veel nn. tervishoiuparkide juures. Nagu teada, võeti omal ajal mõned väärtuslikud mõisapargid suvitus- ja ravitsuskohtade seaduse alusel kaitse alla. Õigupoolest teostus siin looduskaitse ja püüd parki alal hoida, aga et puudus vastav seadus, siis püüti parki päästa nende abinõudega millega oli võimalik teha hävimisele takistusi. Sellepärast kisti kuidagi osa väärtuslikke parke ülalmainitud seaduse põhjal tervishoiuparkideks, kuigi puuduvad lähemas ümbruses suvitus- ja ravimisvõimalused. Selliste parkide arv on maal üle 40. Osa neist on koolide käes kasutada, teine osa ühingute korrastada ja ülejäänud osa kuulub asunike maade hulka. Aga keegi ei ole nende eest hoolitsenud ning suurem hulk neist on nüüd muutunud metsikuks. Osalt on see ka sellepärast, et pargid arvatakse olevat absoluutse kaitse all, kus ei tohi midagi muuta. See vaade ei ole aga õige. Park jääb ikka pargiks, olgu ta millise kaitse all tahes, ning teda tuleb korras hoida ka pargina, s.o. teed tuleb puhastada, maha langenuid risu ja tuuleheide kõrvaldada ja kuivunud puud eemaldada, pargi alapuistus üleliigne võsa maha raiuda jne. Park on ja jääb ikka jalutamispaiagaks, vaba aja veetmise kohaks värskes õhus jne. Sellekohaselt tuleb teda ka korras hoida. Kui seda aga ei tehta, siis muutub park juba lühikese aja jooksul selliseks, et ta enam ei sobi elamute või kultuurkeskuse lähidusse. Ja suurem osa tervishoiuparke ongi muutunud niivõrd metsistunuks, et seal ravimiskaalutlusil küll ei tahaks viibida ja neid tuleb kuidagi ümber korraldada.

Raamatukogu ja vabahariduslikud õpingud.

Helene Mugasto.

Vähe on sellest, et meil on küllaldane avalike raamatukogude võrk ja et meil töötab statistika järgi üle 720 raamatukogu, kui meil aga on teada, et paljud neist töötavad peaaegu võimatu oludes. Paljud raamatukogud ei evi iseseisvat ruumi raamatute paigutamiseks ega suuda rahuldada raamatute koosseisult laiemaa lugejaskonna huve. Raamatukogud ei anna kõike seda, mida nad võiksid pakkuda. Nad ei jõua „näljaseid“ lugejaid „toita“ raamatutega. Peaksime aga jõudma nii kaugele, et nad suudaksid vaimutoiduga rahuldada laiemad hulki. Kõrvalt vaadates tundub selle täitmine vahest väga lihtsana, kuid tegelikult on tarvis selleks veel palju töötada. Maal on seisukord eriti halb; ka seal tuleks koondada raamatukogude ümber kõik lugejate kihid. Igas väiksemas keskuskes peaksid rahvahulgad tegema raamatukogud oma südameasjaks. Isikud, kes tegutsevad vabahariduslikul alal ja usuvad raamatu jõusse enesearendamis-töös, peaksid pöörama tähelepanu sellele, kuidas kõige paremini meelitada lugejaid raamatukogudesse.

Seega lähtudes avalike raamatukogude põhimõttest, seisab meil ees lai tegevusväli: raamatukogud tulevad muuta aktiivseiks keskusteks nii maal kui ka linnas. Raamatukogud peavad koondama vabahariduslikus tegevuses kõiki asjast huvitatuid ja nad peavad suutma laiendada oma tegevusharusid kõige kaugematesse rahvahulkadesse ja äratama huvi enesearendamis-töös vastu ka seal, kus selle järele veel vajadust ei tunta.

Milles seisab vabahariduslik tegevus raamatukogus? Kõigepealt avaldub raamatukoguhoidja otsene vabahariduslik ülesanne raamatute laenutamises. Ent mitte igasugune raamatute laenutamise tehing ei evi osatähtsust vabaharidustöös. Raamatute „mehaaniline“ väljaandmine ja vastuvõtmine on vaid ülesanne tehniline külg, sisulise väärtuse asjale annab alles raamatukoguhoidja suhtlemine lugejaga. Kuivõrra raamatukoguhoidja avaldab aktiivsust raamatuvalikul, seevõrra võime me rõhutada ka hariduslikku momenti tema töös ja tegevuses. Iga raamatukoguhoidja on teadlik sellest, et pea-ülesanne peitub raamatute soovitamise ja väärtuste populariseerimise oskuses. Raamatukogud pole asutusteks, kus levitatakse ükskõik milliseid raamatuid, vaid kasvatusasutusteks, kus laenutatakse raamatuid kindla eesmärgiga: harjutada lugejaid ammutama endile teadmisi hea raamatu kaudu ja hankima endile elukutse kõrval vaimset kindlust ja tuge.

Kahtlemata oleksime kõige ideaalsemas seisukorras, kui igal perekonnal oleks endal kodus raamatukogu kõigi raamatutega, mis kedagi perekonnaliiget huvitab, kuid see pole teostatav meie suure raamatuproduktiooni tõttu isegi kõige rikkamas perekonnas. Ka vanades kultuurriikideski, kus armastus ja huvi raamatu vastu on iseendast mõistetavaks nähtuseks, kasutatakse ometi isiklike raamatukogude kõrval avalikke raamatukogusid.

Et avalikud raamatukogud on kasutamiseks kõigile, sellega võtavad nad enda peale suure vastutuse. Ühelt poolt peavad nad rahuldama kõige nõudlikuma lugeja huve, kel endal on kindel maitse ja arengusuund ja kes soovib tutvuda teosega, mida ta ise ei evi. Teiselt poolt peab ta avaldama kasvatavat mõju lugejale, kel pole teadmisi ilmunud teostest, kel pole seisukohta, millega peab ta lugemist algama ja kel endalgi pole selge, mis teda õigu-

poolest huvitab. Raamatukoguhoidja on siin suunanäitajaks ja teejuhiks; tal tuleb katsetada mitme alaga ja mitmet laadi teostega. Lugejale peab andma valikuvõimalusi ja ka isikliku vestluse kaudu äratama huvi mõne küsimuse vastu. Pakutav teos peab ühtlasi käsitluslaadi poolest vastama lugeja hariduslikule tasemele, see ei tohi olla liiga raske ega ülejõu käia, sest siis kaotab raamatukoguhoidja usalduse enese vastu. Kui aga raamatukoguhoidja on tabanud „naela pihta“, siis on võidetud ka täielik poolehoid ja kindlustatud, et lugeja jääb alaliseks raamatukogu kasutajaks.

Sõbralik suhtumine lugejaile ja nende soovide rahuldamine võimaluse piires on kõige paremaks reklaamiks raamatukogule. Raamatukoguhoidjalt nõutaksegi, et ta oleks iseloomult painduv ja vastutulelik. Seetõttu paljudes kultuurriikides on raamatukoguhoidjaks peamiselt naised, sest nende iseloom on sobivam sellele tööle. Oma isiklike võimete kui ka teadmiste poolest peab raamatukoguhoidja suutma luua kontakti inimestega ja oskama mõista nende arenguastmeid. Ka sel juhul, kui raamatukogu on üleliia täidetud nõudjaist, kui isiklik vestlus lugejaga on ajaliselts piiratud ja raamatuid tuleb laenutada ainult lugeja poolt esitatud nõudelehe põhjal, tuleb jälgida laenutatavat teost. Kataloogi põhjal ülesmargitud teos ei vasta sageli lugeja „ootustele“, raamat võib näida liiga õhukesena või liiga paksuna, olla mitte-vastuvõetava trükikirjaga (näit. vanemad inimesed ei armasta peenikest trükki), teise keel tunduda liiga „modernsena“ (näit. vähearenenud lugeja jaoks) või teise sisu on liiga raske ega vasta tema hariduslikule tasemele. Kõike seda tuleb arvestada raamatu väljaandmisel, juhtides tähelepanu kas ühele või teisele asjaolule, vajaduse korral isegi soovitada lugejale vastavamat teost. Loomulikult langeb ära selline moment arenenud ja teadliku lugeja juures.

Iga raamatukogu aktiivsema tegevuse tagab, kui ta sisaldab tarvilikud teatme-teosed, s.o. entsüklopeediad, sõnastikud, biograafilised nimestikud (näit. Eesti raamatute üldnimestik, soovitatud raamatute nimestik jt.), geograafilised kaardid, erisulisi ajakirju ja ülesvõtteid mitmesuguste teaduslike ja kunstiküsimuste kohta. Nende kasutamine ja nende kallal töötamine olgu võimaldatud igaihele selleks ettenähtud ruumis (tuntud käsikogu nime all). Käsikogu on ainult Tallinnas ja hiljuti asutati ka Tartu. Mujal riikides on aga käsikogud loodud ka vähemate raamatukogude juurde. Nende tähtsus on väga suur, sest nende kaudu luuakse raamatukogudes esmajärgulisi õpinguvõimalusi. Käsikogude kaudu harjuvad lugejad kasutama teatmeteoseid ja hankima endile teadmisi huvialalises küsimuses. See on parim vahend ise-tegevuse arendamiseks vabahariduslikul alal.

Et aga üldse lugejaid virgutada rohkem avaldama oma huve, selleks on avalikud raamatukogud võtnud tarvitusele väga mitmesuguseid meetodeid.

1. Raamatukoguhoidja vestleb lugejaga, on abiks raamatuvalikul, juhatab teostele, mis võiksid teda huvitada. Kui huvi kaldub üksikküsimuse selgitamisele, mille kohta ei leidu eriteost, siis ta aitab otsida vastavaid artikleid koguteostest ja ajakirjadest. Neil puhkudel on lugeja ja raamatukoguhoidja koostöö otse hädavajalik.

2. Raamatukoguhoidja uurib lugejate individuaalseid huve, seejuures arvestades isiku hariduslikku taset ja elukutset. Edasipüüdlikuma lugeja juures katsub ta mõjutada, et ta juhuslikust raamatuvalikust üle läheks järk-järgult süstemaatilisemale lugemisviisile.

3. Erilist tähelepanu tuleb pöörata algajale lugejale ja algkooli lõpetanuile. Raamatukoguhoidja sihiks on äratada huvi mõningate küsimuste vastu

„kaasakiskuvamate“ teostega ja võimaluse korral raamatu tagasitoomisel pidada vestlusi loetust.

4. Raamatukoguhoidja peab oskama otsustada, kui talt küsitakse: „andke ise midagi“, „andke midagi huvitavat!“. Tal tuleb silmas pidada, kes on küsija, kas vähearenenud või teadlik lugeja, kas vanem inimene või noor jne. Ainult sellest seisukohast lähtudes saab tuua raamatuid valikuks. Kui lugeja nimetab aga mõnda kindlat ala või küsib teatava autori töid, siis püütagu varustada lugejat nõutavate teostega.

5. Tähtsa ülesande raamatukogus moodustab teatmehankimistöö. Sel korral on tegemist juba kvalifitseeritud lugejaga, kelle küsimused võivad olla juhitud võrdlemisi spetsiaalaladesse. Ei saa nõuda, et raamatukoguhoidja oleks konsulteerijaks igas eriküsimuses (näit. soovitakse kirjandust majandus-teaduse erivoolude — merkantilismi või füsiokratismi kohta). Raamatukoguhoidja ülesanne on siin juhatada lugejat bibliograafiliste allikate juurde, näidata kirjandust, mille põhjal võib koostada nimestikku teostest, kus käsitletakse seda küsimust. Osa esitatud küsimusi saab rahuldada otsekohe ka raamatukogu kataloogide põhjal, juhatades lugejat õige liigi juurde. Sageli aga tuleb abiks võtta veel soovitatud raamatute nimestikke, entsüklopeediat ja teisi teatme-teoseid (käsiraamatuid).

6. Kui aga mõni esitatud küsimus on raamatukoguhoidjale endale tundmata ja selgusetu, siis ta peab kõigepealt selgitama endale aine sisu (kas entsüklopeedia või mõne muu abiallika põhjal) ja küsimusele vastama hiljem, kas või kirjalikult, kui lugeja seda soovib. Mingil juhul ei tohi aga raamatukoguhoidja jätta nõu andmata või vastavate allikate juurde juhatamata, kui lugeja on avaldanud huvi mõne küsimuse vastu, eriti veel mõnel teaduslikul alal. Kui kohalikus raamatukogus puuduvad nõutavad teosed, siis on ta isegi kohustatud neid välja tellima teistest suurematest raamatukogudest, nagu Tallinna keskraamatukogust, Ülikooli raamatukogust jne.

Loeteldud võimalused on teostatavad ka vähemais raamatukogudes; kuid on veel rida vabahariduslikke algatusi, mis on võimalik läbi viia ainult suuremais raamatukogudes, kus on omad ruumid ja algatusvõimelised raamatukoguhoidjad.

Raamatukogudel on oma loengusaalid, kus korraldatakse ettekandeid väga mitmesugustel teemadel. Esinejaiks võivad olla raamatukoguhoidjad ise, aga ka literaadid väljastpoolt, kirjanikud ja teadlased, kes tutvustavad rahvale oma töid ja uurimusi. Koosolekud korraldatakse läbirääkimistega, et ka kuulajaskond saaks esitada oma arvamusi või selgitavaid küsimusi. Meil on seda vähe praktiseeritud, kuid mujal riikides on vabahariduslikud loengud koondunud just raamatukogude juurde ja raamatukogude saale antakse kasutada ka teistele organisatsioonidele, kes tegutsevad rahvahariduslike küsimustega. Kui ettekanded on äratanud huvi kuulajaskonnas, siis on võimalik raamatukogu materjali põhjal täiendada oma teadmisi vastavas aines. Raamatukogu poolt võib koostada ka nimestikke teostest, kus neid küsimusi leida, ja jagada asjast huvitatuile. Seega oleks raamatukogu pidavaks ja otseseks kontakti loojaks ettekannete ja nende kuulajaskonna vahel ja selle kaudu saaks jätkata hariduslikku tegevust rahva hulgas kõige otstarbekamas sihis.

Suure omapärase lisa vabahariduslikus töös annab kohapealsete näituste korraldamine. Näitusi saab organiseerida ka vähemais ruumides; selleks tuleb kasutada seinatahvleid ja seinavitrüine. Need võivad olla väga lihtsad ja odavast materjalist valmistatud. Näitusi tuleks korraldada suurte isikute

austamiseks seoses nende sünni- või surmapäevadega ja ka üleriiklike sündmuste puhul. Üldiselt on meil näituste korraldamine vaimsel alal haruldaseks nähtuseks; esmakordselt organiseeriti neid laiemalt Raamatuaastal. Meil pole ka keskkohdades veel mõeldud sellele, et mõne suurema sündmuse puhul jagada materjale vähemate keskuste jaoks. Seni on meil hariduslikul alal peamiselt hoolitsetud loengute ja kõnede eest, arendatud ainult akustilise meele ala kujutlusi, kuid tegelikult suuremat tähtsust tuleks omistada vabaharidustöös ka visuaalse meele ala kujundamisele, ja probleemide arendamine sel teel peaks saama palju aktuaalsemaks. Väljapandavaks materjaliks tuleks kasutada igasuguseid väljalõikeid ajalehtedest ja kirjandust tutvustavaist kataloogidest, siis raamatukaasi, kohapealsete jõudude poolt valmistatud plakateid, kus tekstiks on kasutatud tähtsamaid väljavõtteid austatava isiku eluloost jne. Ei tarvitse mõelda, et need näitused vajaksid eriruumi või lahtiolekut eriajal; ei — need on vaid selleks, et esile tõsta teatavat päevasündmust tavalise raamatukogu-publiku hulgas. Kuid kahtlemata on neil ka oma tõmbejõud: nad iseendast toovad raamatukogusse juurde mõne alalise lugeja, kes vahest muidu oleks jäänud tulemata.

Nii saaks kohalikke näitusi korraldada riigi aastapäeva puhul. Selleks kasutatagu mitmesuguseid diagramme ja pilte töösaavutustist. Nende levitamiseks peaksid samme astuma Haridusliit ja teised keskorganisatsioonid, kelle otseseks ülseandeks on materjalide eest hoolitsemine kohapealsete jaoks. Selliste näituste korraldamine seoses raamatukogu-tööga on mujal maailmas päris tavaliseks võtteks.

Õpperingide asutamine raamatukogude juurde oleks iseendast mõistetav asi. Kui loengute kaudu hoolitsetakse kuulmistüübi rahuldamise eest, näituste teel arendatakse mälu kujutlusi nägemismeele kaudu, siis motoorse ehk liigutustüübi paremaks arendamisvahendiks on õpingid. Õpingis saab iga osavõtja ise aktiivselt kaasa töötada ja kõige paremaid tagajärgi isiku juures saavutatakse just siis, kui „ta tunneb seda oma suus räägitult“. Õpingide kaudu võimaldub suurendada väärtkirjanduse kasutajate arvu ja tõsta huvi populaarteadusliku kirjanduse vastu. Meie lugejaskonnas on levinud õigupoolest ainult ilukirjanduse lugemine. Keegi ei cita ilukirjanduse tähtsust, selle kaudu arendatakse maailmamõistmist, õpetatakse vaatlema ja tundma inimesi, mõjutatakse tundeid, lugejale kerkib silme ette terve rida kujutlusi tema enda elust ja elamusist, kuid siiski tundub tänapäeval vajalikuna, et süvenetaks ka eriküsimustesse ja osatakse hankida teadmisi teaduste salvest. Ka ilukirjanduses käsitletakse sageli probleeme, mis vajaksid selgitamist vastavate teaduslike allikate abil. Seda momenti tulekski pidada silmas ka õpingide töös ja huvi teatava küsimuse vastu äratada ilukirjandusliku teose kaudu. Õpinge saab moodustada muidugi ainult siis, kui raamatukogul endal on olemas ruumid. Õpingide koosolekud võiksid olla avalikud, luues seega võimaluse osavõtuks uutele juurdetulijatele.

Loengute, näituste ja õpingide korraldamine raamatukogu juures vajab organiseerimisjõulist ja töötahtelist raamatukogujuhatajat. Maa raamatukogujuhatajaist paljud töötavad isegi suure innu ja vaimustusega, kuigi nad ei saa oma vaeva eest peaaegu mingit tasu. Suuremate ürituste teostamiseks pole aga võimalik astuda vastavaid samme, sest selleks puuduvad ruumid ja vajalik arv raamatuid, et rahuldada laiemate hulkade huve. Kui igal raamatukogul endal oleks vähemalt kaks tuba (seda oleks võimalik teostada uutes rahvamajades), üks raamatute magasiniks ja raamatukoguhoidja tööta-

misruumiks, teine lugemistoaks, mida ühtlasi saaks kasutada vabahariduslikuks õpingute ruumiks, ning iga raamatukogu sisaldaks vähemalt 1000 köidet uutemat ja väärtuslikumat kirjandust (kusjuures loetavaimad väärtteosed oleksid mitmes eksemplaris), sellest 60% ilukirjandust ja 40% populaar-teaduslikku kirjandust, siis me võiksime olla rahul oma raamatukogude seisukorraga ja loota sealt ka väärilisi vabaharidustöö-algatusi. Praegusel korral, kus arusaamine avalike raamatukogude tähtsusest on veel võrdlemisi väike, peame kõigepealt püüdma selgitada nende olemasolu väärtusi ja seadma endale sihiks areneda nii kaugele, et nad muutuksid samuti „auasjaks“ nagu koolid ja teatrid, mida armastame näidata ka oma külalistele välismaalt.

Ametikool.

H. Norman.

Käesoleval sügisel avati korraga neli uuetüübilist tööstuslikku kutsekooli: poeglaste ametikoolid metallitöö-osakonnaga Tallinnas, Narvas ja Paines, tütarlaste ametikool õblemise-osakonnaga Tallinnas. Alljärgnevalt on püütud lühidalt selgitada, miks seni töötavate kutsekoolide laiendamise asemel otsustati ellu kutsuda uus koolitüüp, milliseid eesmarke taotleb ametikool ja millisel viisil on ette nähtud neid saavutada. Kokkuvõttes: milline osa on ette nähtud ametikoolidele meie kutsehariduse ja kutseoskuse edendamise üldsüsteemis.

I. Miks vajame uut koolitüüpi?

On endastmõistetavalt selge, et me vajame õppinud töölisi mitu korda rohkem kui meistreid; tehnikuid ja teisi kõrgema astme kutsega tööjõudusid jällegi vajame vähem meistritest, kuna suhteliselt kõige vähem vajame kõrgema haridusega eriteadlasi — insenere, arhitekte, keemikuid ja teisi. Sellest omakorda järgneb, et peame pöörama kõige tõsisemat tähelepanu õppinud tööliste kui kõige arvukama vastava grupi ettevalmistamisele.

Õppinud tööliste ettevalmistamiseks on meil praegu teatavasti kaks võimalust: 1) kas õppida täisajalises tööstuskoolis (praegused tööstuskesk-koolid ja tööstuslikud naiskutsekoolid) nii teoreetilisi aineid kui ka praktilist tööoskust, või 2) õppida tööoskust õppelepingu alusel mingis käitises ja omandada tarvilikke teoreetilisi teadmisi osajalises tööstusõpilastekoolis.

Täisajaliste tööstuskoolide läbilaskevõime, kuigi meil neid on praegu 20, on sellekohaste vajadustega võrreldes liiga väike. Tööstuskeskkool pealegi praeguse konstruktsiooni juures ei ole enam puhtakujuline õppinud tööliste kool, vaid andes märksa suurema teoreetilise ettevalmistuse ja intelligentsus-taseme, kui vajab tavaline õppinud tööline, suundub tööstuskeskkool rohkem nüisuguste jõudude ettevalmistamisele, kes vajalike praktiliste kogemuste ja vilumuse omandamisel oleksid suutelised tegutsema meistritena, s.o. väikse-mate töökodade ja käitiste juhatajatena.

Tööstuslike naiskutsekoolide kohta tuleb omakorda tähendada, et nende tegevuse eesmärgid ja töösüsteem paljudel juhtumel veel suuresti erinevad sellest, mis neil kui keskastme, s.o. algkoolil baseeruvail kutsekoolidel Kutsehariduslikkude õppeasutiste seaduse järgi õigupoolest peaks olema. Nende ridade kirjutaja tähelepanekute kohaselt oleks näiteks mõnele naiskutsekoolile sisuliselt kohasemaks nimeks kunstkäsitöökool, kui seaduses ettenähtud selle koolitüübi ametlik nimetus: tööstuskool. Seega ka siin õigupoolest puudub täisajaline koolitüüp, mille ülesandeks oleks juhtida noori tööstustesse õppinud töölise kutsele.

Jääb järele teine moodus, s.o. käitis pluss tööstusõpilastekool, ja on selge, et selle tee kaudu peab tulema meie õppinud tööliste peamass. Kahjuks aga noorte suundumine sellele teele ei arene küllalt edukalt. Mida siin veel tarvis teha, selle illustreerimiseks olgu vaid nimetatud, et Saksas ligi 50% algkooli lõpetanuist suunduvad tööstusõpilastekoolide taolistesse koolidesse, meil aga viimaste kokkuvõtete järgi on astunud tööstusõpilastekoolidesse alla 10% algkooli lõpetanuist. Kuigi meie tööstuslik areng veel ei küüni Saksamaa tasemeni, on siiski väljaspool kahtlust, et vajaliku tasakaalu saavutamiseks peab meil märksa suurenema nende noorte arv, kes otse algkoolist suunduvad mingit ametit õppima.

Analüüsidest põhjusi, miks meie noored küllaldaselt arvul ja õigeaegselt ei vali seda, majanduslikult kõige kergemat teed kutse omandamiseks, tuleb tähtsaima takistusena ära märkida asjaolu, et algkooli lõpetajad on liiga noored selleks, et alustada kohe käitistes tööskuse õppimist.

Käesoleval aastal näiteks on Tallinnas lõpetanud 6-klassilise algkooli:

12 aasta vanuselt	—	2 õpilast
13 „ „	—	82 „
14 „ „	—	160 „
15 „ „	—	82 „
16 „ „	—	22 „

Keskmiseks algkooli lõpetanute vanuseks seega võib lugeda 14 aastat.

Isegi kehtivad töökaitse seadused teatavas mõttes takistavad nii noorte isikute töötamist käitistes. Teatavasti 14—16-aastased tohivad töötada päevas kõigest 6 tundi, misjuures nelja tunni järgi peab olema vaheaeg. Alles pärast 16. aastat kaovad ära need kitsendused, millede pärast väga paljud käitiste omanikud ei võta enestele töösse alla 16 aasta vanuseid. Tekib seega olukord, kus vanemad tahaksidki last kohe pärast algkooli lõpetamist panna ametit õppima, kuid tegelikult pole selleks võimalust.

Eeltoodu leiab kinnitust, kui vaatleme tööstusõpilaste vanust õppelepingu sõlmimisel, s.o. tööstuslikus käitises tööskuse õppimise alustamisel. Tallinna Tööskusameti viimaste kokkuvõtete järgi on sõlmitud õppelepinguid metallitööstuse alal:

alla 15 a. vanuse pole sõlmitud ühtegi õppelepingut;

15 a. vanuses on sõlminud õppelepingu	13 tööstusõpilast
16 a. „ „ „	25 „
17 a. „ „ „	59 „
üle 18 a. „ „ „	82 „

Naistöölaladel on pilt peaaegu samasugune: Tallinna Naistöös-kusameti andmeil on viimase kahe aasta vältel sõlmitud õppelepinguid naistöölaladel:

alla 15 a. vanuse	on sõlminud õppelepingu	3	tööstusõpilast
15 a. vanuses	„ „ „	14	„
16 a. „ „ „	„ „ „	32	„
17 a. „ „ „	„ „ „	28	„
18 a. „ „ „	„ „ „	18	„
üle 18 a. „ „ „	„ „ „	63	„

On põhjusi arvata, et 15 a. vanuses sõlmivad õppelepingu need, kes alustavad töösuse õppimist isa töökojas või mõne sugulase juures. Teistel juhtumitel, arvuliselt kaaluvast enamuses algab õppelepingute sõlmimine seega alles 16 aasta vanusega.

Kui nüüd laps ei pääse tööstuskooli, siis töösuse õppimise alustamiseks käitises oleks tal tarvis vähemalt paar aastat tegevusetat oodata. See asjaolu pole aga enamikule lastevanemaist vastuvõetav ja seda teatavas mõttes küllaldase õigusega, sest selles eas pikemaajaline tegevusetat olek väljaspool kooli kasvatuslikku mõju tuleb sageli kahjuks lapse iseloomu kujunemisele. Tavalise nähtusena niisugusel korral hakatakse otsima muid võimalusi edasiõppimiseks ja nii sigineb juurde uusi kandidaate üldhariduslikesse keskkoolidesse.

Eelnimetatud takistuste kõrvaldamiseks, või täpsemalt üteldes 14—16 aastate vahelise vanuse otstarbekaks ärakasutamiseks ongi ettenähtud uus koolitüüp, mille nimetuseks võeti ametikool.

II. Ametikooli konstruktsioonist.

Peab kõigepealt tähendama, et ametikooli konstruktsioon ei ole kunstlikult loodud, vaid et siin on tegemist koolitüübiga, mis pikema aja vältel hea eduga ja õige levinult on töötanud ja töötab praegugi Soomes (sealt ongi pärit nimi, tõlge sõnast „ammattikoulu“), samuti ka Skandinaavias.

Õppeaja kestus on ette nähtud kaks aastat. Kool on täisajaline, 36—39 nädalatunniga, millest umbes pool kasutatakse teoreetilistele ainetele, ülejäänud osa metoodilisele tööõpetusele.

Ametikooli ajutised tunnikavad on kinnitatud järgmistena.

Ametikooli metallitöö-osakonna tunnikava.

Jrk. nr.	Õ p p e a i n e d	Nädalatunnid		
		I kl.	II kl.	Kokku
1	Eesti keel ja kirjavahetus	4	2	6
2	Matemaatika ja ametirehkendus	4	2	6
3	Joonestamine	4	4	8
4	Tehniline füüsika ja keemia	2	—	2
5	Tehnoloogia	2	2	4
6	Masinateõpetus	—	2	2
7	Kalkulatsioon ja arvepidamine	—	2	2
8	Ühiskonna- ja käitisõpetus	—	1	1
9	Riigikaitseline õpetus ja kasvatus	2	2	4
10	Võimlemine	2	2	4
	Kokku	20	19	39
11	Tööõpetus	18	20	38
	Kõik kokku	38	39	77

Ametikooli õmblemise-osakonna tunnikava.

Jrk. nr.	Õ p p e a i n e d	Nädalatunnid		
		I kl.	II kl.	Kokku
1	Eesti keel ja kirjavahetus	3	2	5
2	Ametirehkendus ja kalkulatsioon	2	2	4
3	Arvepidamine	—	1	1
4	Ühiskonna- ja käitisõpetus	—	1	1
5	Tehniline füüsika ja keemia	2	—	2
6	Joonistamine ja joonestamine	4	4	8
7	Erialaõpetus	2	2	4
8	Tervishoid	—	1	1
9	Võimlemine	2	2	4
10	Laulmine	1	1	2
	Kokku	16	16	32
11	Tööõpetus	20	22	42
	Kõik kokku	36	38	74

Teoreetilises osas on ette nähtud läbi võtta tööstusõpilastekooli vastava eriharuga kava, s.o. õpetada seda, mida vajab tulevane õppinud tööline. Ainult aines: eesti keel ja kirjavahetus, metallitöö-osakonnas ka matemaatikas, kus tundide arv suurem kui tööstusõpilastekoolis, on võimalik täiendavalt rohkem käsitada süstemaatilist aineõpetust. Suurem nädalatundide arv on ka võimaldanud sisse võtta kasvatusliku iseloomuga aineid, nagu kehakasvatus, riigikaitseõpetus ning kasvatus ja laulmine.

Tööõpetuse osas on ette nähtud läbi võtta vastava tööalade rühma põhiõpetus. Ametikooli metallitöö-osakonnas näiteks võetakse läbi kõigile metallitööstuse tööaladele ühised põhioperatsioonid ligikaudselt selles ulatuses, nagu tööstuskeskkooli I ja II klassis. Sellele põhiõpetusele järgnev spetsialiseerumine mingil kitsamal tööalal (lukusepa, metallitreiali, sepa, keskküttevõlvärgi, plekksepa jne. tööalal) toimub juba käitises, kuhu ametikooli lõpetanu siirdub tööskuse õppimist jätkama.

Ametikooli õmblemise-osakonnas jällegi on ette nähtud läbi võtta õmblemise põhiõpetus selles ulatuses, kui see on tarvilik rõivaõmblemise ja üli-riiete tööalade jaoks. Spetsialiseerumine ühel neist tööaladest ka siin peab toimuma pärast ametikooli lõpetamist vastavas tööstuses.

Ametikooli lõpetanu on järelikult umbes 16 aastat vana, tunneb vastava tööalade grupi põhioperatsioone ja lihtsamais omab koguni juba teatavat vilumust. Tööskuse õppimise jätkamine vastavas tööstuses on tal seetõttu märksa hõlpsam kui tööskuse õppimise alustamine algkooli lõpetanul. Kaheaastane õppimine ametikoolis arvestatakse 1½ aasta õppimise ette käitises, mille tõttu ametikooli lõpetanul tuleks õppinud tööliste kutse omandamiseks käitises edasi õppida veel umbes niisama palju, s.o. 1½ kuni 2 aastat. Pealegi on ametikooli lõpetanul ametiõppimine kergem, sest ta ei tarvitse enam õhtuti käia tööstusõpilastekoolis. Edasiõppimine käitises, nagu juba tähendatud, peab toimuma mingil kindlal tööalal, millel soovitakse omandada õppinud tööliste kutse.

Kokkuvõttes seega ametikool 14 kuni 16 a. ajavahemikus, millal tööskuse õppimine paljudel tööaladel on praktiliselt võimatu, annab ametiõppimisele tõhusa sissejuhatuse. Õpetades seda, mida vajab tulevane õppinud tööline, juhib ametikool noori kutsetesse, kus vajadus õppinud jõudude järgi on kõige suurem. Seejuures alles ametikooli lõpetamisel on võimalik lõpetajal otsustada, millise kitsama kutse ta endale valib.

Paljuvaidel probleem, mis on teravalt diskuteeritav mitte ainult meil, vaid õigupoolest kogu maailmas, — mida oskuste osas suudab paremini õpetada kool ja mida käitis, on leidnud ametikooli konstruktsioonis, nagu eeltoodust nähtub, mõlemaid pooli tunnustava segalahenduse. On tunnustatud, et kooli õppetöökodades on paremaid võimalusi süsteemikindla metoodilise tööõpetuse andmiseks põhioskuste osas. On aga ka tunnustatud, et oskusliku väljaõpetamise viimne pool ühes spetsialiseerumisega mingil kitsamal tööalal võib kõige otstarbekohasemalt toimuda vastavas käitises, kus tööstusõpilane kõige paremini n.ü. kasvab sisse oma tulevasse tööalasse.

Välismaiste eeskujude jälgimine kinnitab niisuguse lahendusviisi otstarbekohasust. Olgu vaid nimetatud, et Saksamaal, kus alles hiljutise ajani tööstusliku kutseoskuse õpetamine toimus peamiselt vaid käitistes (meie tööstuskoolide taolisi kutsekoole on seal õige vähe ja needki eritüübilised), on viimaseil aastail asutatud ca 900 õppetöökoda, mis taotlevad õigupoolest samu eesmärke, nagu meie ametikoolid tööõpetuse osas, s.o. süsteemikindlat oskuslikku põhiõpetust, millele peab järgnema tööskuse lõplik omandamine käitises.

Ametikoolide konstrueerimisel on mõeldud ka edasiõppimise võimalustele. Ametikooli metallitöö-osakonna lõpetanu võib astuda tööstuskeskkooli metallitöö-osakonna III klassi, kui ta õiendab täienduseksamid matemaatikas, võõrkeeles ja keemias. Üleminek tööstuskeskkooli võib toimuda ka pärast ametikooli I klassi lõpetamist, kusjuures siis tuleb õiendada eksamid matemaatikas ja võõrkeeles.

Eksamiteta edasipääsu ei võimalda märgatavad lahkuminekul ametikooli ja tööstuskeskkooli metallitöö-osakonna I ja II klassi tunni- ja õppekavades. Andekaile ametikooli-õpilastele aga need eksamid on kindlasti ületatavad ja seega ka siin teostub põhimõte: tee lahti andekaile.

Ametikooli õmblemise-osakonna lõpetanuile edasiõppimist ei saa praegu võimaldada sel lihtsal põhjusel, et meil seni pole ühtegi naistööstuskeskkooli. Küll aga on põhimõtteliselt otsustatud võimaldada naisametikooli lõpetanuile edasiõppimist naistööstuskeskkooli III klassis 2—3 täienduseksami õiendamisel niipea, kui avatakse esimesed naistööstuskeskkoolid.

Nende ridade kirjutaja arvates tööstuslike nais-kutsekeskkoolide asutamine ei tohiks enam olla kaugel. Samuti juba tuleval aastal algab kõrgema astme tööstusliku naiskutsekkooli organiseerimine Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Kooli tekstiilosakonna näol. Seega võib loota, et lähemal aastail ka andekaile naisametikoolide lõpetajaile avaneb edasiõppimise võimalus oma erialal kuni kõrgema astme kutseteni.

Tuleb siinjuures veel märkida, et Haridusministeeriumis on võetud lähemale kaalumisele meistrikoolide küsimus, mis võttes vastu tööstusõpilaste-koolide ja edaspidi ka ametikoolide kaudu valmivaid õppinud töölisi, viiksid neid oma erialal umbes tööstuskeskkooli tasemele ja seega võimaldaksid edasipääsu kõrgema astme kutsekkoolidesse. Niisuguste koolide avamine, esialgu muidugi vaid tähtsaimil tööstuslikel aladel, veelgi suurendaks ametikoolide lõpetajate edasiõppimise võimalusi.

III. Ametikooli elluviimise käigust.

Ametikool on oma iseloomult puht-linnakool. Sellisena on ta tarvilik eeskätt suuremais keskustes: Tallinnas, Tartus, Narvas, Pärnus jne. Küsimusele, millised osakonnad kõigepealt kõne alla tulevad, võib vastata, et kõige tungivam vajadus on metallitöö-osakondade järgi poeglastele ja õmblemise-osakondade järele tütarlastele. Hiljem tuleb tööturu mahutavuse kohaselt kaaluda ka teisi osakondi, nagu ehituse-, puidutöö-, maalri- jne. osakondi poeglastele — pesuõmblemise-, kudumise- jne. osakondi tütarlastele.

Ametikoolide asutamise kavad olid Kutseoskuse Osakonnas põhijoontes valmis juba käesoleva aasta kevadel. Seejuures esialgselt oli kavatsetud avada kaks poeglaste ametikooli metallitöö-osakonnaga, üks Tallinnas, teine Tartus. Need olid mõeldud teatud mõttes katsekoolidena, millele hiljem vajaduste kohaselt oleks võidud juurde avada teisi samatüübilisi kooli ja uusi osakondi.

Olukord käesoleval sügisel aga lükkas ümber need esialgsed kavatsused. Ootamata suur tung kutsekoolidesse — kuni 1600 õpilast teatavasti ei mahutunud olemasolevaise kutsekoolidesse — sundis Haridusministeeriumi tarvitusele võtma erakorralisi abinõusid, et teravat olukorda veidigi pehmenendada. Nii otsustati avada kolm poeglaste ametikooli — Tallinnas, Narvas ja Paides, igauks neist ühe, s.o. metallitöö-osakonnaga ja üks tütarlaste ametikool Tallinnas õmblemise-osakonnaga. Tartus oli olukord veidi pehmenenud seeläbi, et Tartu Tööstuskeskkoolis tänava avati kolmas — elektrotehnika-osakond; seal jäi tänava ametikool avamata.

Seni avatud poeglaste ametikoolid on mahutatud vastavate tööstuskeskkoolide juurde. Tähtis on algusest peale anda õppetööle õige praktiline suund ja selles osas on tööstuskeskkoolidel juba õige tõhusaid tulemusi ja kogemusi. Ruumipuuduse tõttu nendel ametikoolidel tuleb töötada tööstuskeskkooli ruumes n.ü. teise vahetusena. Sel ajal kui tööstuskeskkooli vastav klass on töökodades, on ametikooli klass ta klassiruumis ja ümberpöörduvalt. Tallinna Tütarlaste Ametikool mahutati Tallinna Naistööstusõpilastekooli juurde põhjusel, et viimases koolis õppetöö iseloom ja suund on õige lähedased ametikooli õppetegevuse eesmärkidele.

Edaspidi, kui ametikoolid on tegeliku tööga ennast n.ü. maksma pannud ja kui nende osakondade arv ja ühes sellega ka õpilaste arv on suuremaks paisunud, tuleb suuremais keskustes mõelda eriruumidele. Eeskätt Tallinnas, kus eeltingimused ametikooli arenemiseks kõige soodsamad, oleks vaja erirume juba lähemal aastail.

Olgu siinkohal veel tähendatud, et kuna tööõpetuse osas ametikoolis on ette nähtud peamiselt vaid metoodiline tööõpetus, siis ametikoolides ei ole kuigi palju ette näha võimalusi välistellimiste täitmiseks ega pole seetõttu karta konkureerimist väikeste eratöökodadega ja sellest tingitud hõõrumisi tööstusringkondadega.

IV. Rahaline külg.

Kaheaastase õppeajaga ja ühe (metallitöö-) osakonnaga ametikool vajab 39 teoreetilise tunni ja 38 tööõpetuse tunni tasuks umbes 440 krooni kuus, mis teeb ca 5300 krooni aastas. Selles arvestuses on lihtsustamise otstarbel näidatud ainult põhipalk. Esimesel kooliaastal arusaadavalt kulub ainult pool sellest, sest siis kool töötab vaid ühe klassiga. Lisaks sellele tuleb muidugi ruumide küte, valgustus, tööriistade ja materjalide kulud jne., milliseid on

raske ette kindlaks määrata. Eriti suureks viimased kulud ei kujune, sest nagu eespool tähendatud, on tööõpetuse osas ette nähtud peamiselt vaid käsitsitöötamine, s.t. pole tarvidust suure arvu kalliste töömasinate hankimiseks, mis tööstuskeskkoolide varustamisel teeb kõige suuremaid raskusi.

Arvestades seniseid tegelikke kulutusi tööstuskeskkooli I ja II klassi tööõpetuse korraldamisel, võib arvata ametikooli metallitöö-osakonna ühe klassi tööriistade ja materjalide kuludeks ca 700 krooni, s.o. õpilase kohta umbes $700:40 = 17,50$ krooni, millele tuleks juurde arvata tööriistade amortisatsioon ja mitmesugused muud kaudsed kulud veel ca 10 krooni õpilase kohta, s.o. koos eelmisega 27,50 krooni aastas õpilase kohta.

Eeltoodust nähtub, et ametikool osutub võrdlemisi odavaks kutsekooliks ja seega ta vastab meie riigi ja rahva majanduslikule kandejõule.

V. Ametikool ja teised koolid.

Kõigepealt ametikoolist ja täienduskoolist. Kui möödunud aastal asutatud kodutööstuskoolid asendasid eeskätt maal asuvaid täienduskooli, siis ametikoolid on sisuliselt kõige otstarbekohasemaks järgmiseks kutse-suunaliseks arenemisastmeks linnas asuvaile kutseharidusliku suunaga täienduskoolidele. Tuleb silmas pidada, et kaaluv osa linna noorsoost, eriti muidugi poeglapsed, peavad ennast tahes-tahtmata ette valmistama palgalisele teenistusele mingil kitsamal tööalal, ja selleks ametikooli vastav osakond suudab kahtlemata palju rohkem kaasa aidata kui senine täienduskool. Viimase ülesanded ja eesmärgid on teatavasti sedavõrt laialdased, et neist koolidest ei ole küllalt otsekohest kasu neile, kelle eesmärgiks on õppinud töölise kutse saavutamine teataval kindlal tööalal. Täienduskoolis õppimist teatavasti ei arvestata kutseoskuse õppimise ette õppelepingu alusel, samuti edasiõppimise võimalused teistes kutsekoolides pole nimetamisväärsed. Kutsesuunalisi linna täienduskooli tuleb varem või hiljem sisse lülitada kutsehariduslike õppeasutiste üldsüsteemi ja seda võimaldab nende järkjärguline ümbermuutmine ametikoolideks.

Tööstuskeskkoolide kohta tuleb tähendada, et need on meie olude kohta võrdlemisi kallid koolid. Seepärast paljude tööstuskeskkoolide ülalpidamine tekitab ülalpidajaile suuri raskusi ja tööstuskoolide põhjendatud vajadustest on seni suudetud tavaliselt rahuldada vaid väike osa, eriti, mis puutub ruumidesse ja sisseseadetes. Eespool tähendasin ka, et tööstuskeskkooli praegusel kujul ei saa lugeda puhtakujulisteks õppinud tööliste koolideks, vaid et nad rohkem suunduvad esimese astme juhtkonna ettevalmistamisele. Nendel asjaoludel tööstuskeskkoolide suurendamine uute koolide ja osakondade näol ei saa kuigi suurel määral kõne alla tulla. Igal juhul mitte enne, kui oleme suutnud olemasolevad tööstuskeskkoolid korda seada. Seega igal pool seal, kus tööstuskeskkoolid ei suuda ära mahutada kõiki sisse astuda soovijaid, tuleb kaaluda kõigepealt mitte tööstuskeskkooli laiendamist, vaid ametikooli avamist.

Omaette küsimuse moodustavad meie tööstuskeskkoolide ehitusosakonnad. Praeguse konstruktsiooni juures — algkoolile järgnev nelja-aastane õppimine koolis lühiaegse suvise vahepraktikaga — nad suudavad õpilastele küllaldaselt anda teoreetilisi teadmisi, kuid praktilistest oskustest jääb suuresti puudu ja see tekitab kooli lõpetajaile raskusi töösse astumisel. Ei saa aga salata, et nagu kõigis keskastme kutsetes, nii ka ehitusala õppinud töölistel, kümnikel ja meistritel peab olema häid praktilisi oskusi ja võimeid. Õpetada aga ehitus-

alalist tööskest on koolil väga raske ja kulukas. Seepärast oleks põhjusi kaaluda järgmist muudatust tööstuskeskkoolide ehitusosakondade konstruksioonis: jaotada tööstuskeskkooli senine pidev õppetöö kahte ossa. I ja II klass moodustaksid ehitusalalise ametikooli, mille lõpetajad peaksid siirduma tegelelike ehitustöödele tööskest õppimist jätkama kuni õppinud töölise kutse omandamiseni. Alles sellele järgneks õppimine kaheaastases meistrikoolis (senised tööstuskeskkooli III ja IV klass) ja seal siis juba õpetus võiks piirduda peamiselt teoreetiliste ainetega.

VI. Lõppmärkmeid.

Eelkirjeldatud piirjooned annavad raami, millesse on ette nähtud mahutada ametikoolide õppetöö. Selge aga on, et ametikoolide tegelik väärtus suuresti saab olenema sellest sisust, mida iga üksik kool suudab luua ja organiseerida nendes raamid. Sellega aga oleme jõudnud õppejõudude küsimuse juurde, sest kutsekoolides rohkem kui kuskil mujal õppejõudude teadmised, oskused ja võimed määravad kooli sisemise väärtuse. Kohase ettevalmistusega ja võimetega õppejõudude valik on ametikoolides õige tähtis probleem, kuid ühte asjaolu tahaksin siinkohal eriti alla kriipsutada: tiheda kontakti vajadus nende tööstustega, milledele ametikool noori ette valmistab. Ametikooli tööõpetuse instruktorilt tubli tööstusliku praktika nõudmine on arusaadavalt vältimatu, aga ka teoreetiliste eriainetega õpetamise edukus on kindlalt tagatud ainult siis, kui õpetaja lähemalt tunneb vastavate tööstuste erinõudeid ja iseloomu.

Kehalise kasvatus tunde algkoolile.

Helmi Jürisoo ja Aleksander Kalamees.

Mie algkoolide võimlemisruumide vähesuse tõttu oleme algkooli kehalise kasvatuses töös surutud seisundisse, milles tuleb haarata kinni kehtivast olustikust. See olustik sunnib meid töötama järgmiste võimaluste järele: töö võimlemisruumis, välitöö kooliümbruse esemetega ja töö (endastmõistagi hädatarbena üksikkordadel) klassis pinkide ja muude temas leiduvate esemete abil. Välitöö tuleb kohandada ühtlasi aastaaegadele: sügiseti-kevadeti toimetatagu kergejõustikku ja mängu (eriti soojal ajal ka ujumist) ja talvel talv-sporti. Seega oleks meil käes need tähtsamad postulaadid, mis tingivad kehalise kasvatuses töö algkoolis praegu. Me ei saa ootama jääda ilusaid võimalusi, vaid töötada ja elada tuleb ka praegu ja seepärast peab kohandama end praegustele töötingimustele.

Vastavalt neile nõudeile olen paljudel õpetajate täienduskursustel andnud õpetajaile materjale sellelt seisukohalt. Alljärgnev materjal on tunnid, mis antud Võrumaa Õpetajate Liidu poolt korraldatud kursustel Võrus 8.—20. augustini 1938 minu ja Tartu Õpetajate seminari õpetaja Helmi Jürisoo poolt. Kõnelustes õpetajatega kursustel selgus, et selline valmis tunnimaterjal, kohandatud olustiku töötingimusele, on õpetaja töökoorma kergendamiseks igati teretulnud. Seepärast tuleb see materjal avaldamisele ka siinkohal sihiga teenida kõiki teisigi õpetajaid üle maa.

A.

Jututeemad matkimiseks I—II klassile.

Tunnil jututeema läbiviimiseks asetab õpetaja õpilased tarviduse ja võimaluste kohaselt kas ühte või kahte ringi, kolonni või viirgu.

I. Suplemas.

1. Jooks siira-viira jõe äärde. — 2. Kõnd vahelduva põlvetõstega vees. — 3. Kükimine, kärgardumine (vettelaskumine). — 4. Paarid rinnati harkseisus, kerepainutus ees, pihkseong: kätehood vaheldumisi kõrvale kerepöördega (veesõda). — 5. Konna ujumisliigutusi kätega. — 6. Sirgiste, käed taga maas: krooliliigutused jalgadega. — 7. Kõhuli, sõrmed lõua ja küünarnukid külgede juures: konnaujumisliigutusi kätega. — 8. Pääkjooks vees, kätega sooritades konnaujumisliigutusi. — 9. Õpilased seisavad kahes viirus selildi keset jõge: võistlushüplemine ühel jalal kaldale (joonele). — 10. Mäng: „Kalad võrgus“.

II. Sügis.

1. Õpilased jooksevad ringis (või läbisegi) matkides tuult ja tormi (joostakse vaheldumisi aeglasemalt ja kiiremalt koos käteringitamistega; matkitakse häälega tuulevingumist). — 2. Harkseis: puuõõtsumine tormis. — 3. Põlvitusiste, käed põlvedel: pöösaliikumine tuules (kerepainutus taha-ette). — 4. Lehed ringlevad — hüpelduvad õhus (ringlemine ja liiklemine kätetõstmisega-langetamisega sirutudes ja kägardudes). — 5. Tuul veeretab-rullib lehti maas (rullumine, roomamine). — 6. Lehtede pühkimine luuaga teerajalt kahele poole. — 7. Lehtede kandmine sülemite kaupa hunnikusse. — 8. Lehtede kärutamine. — 9. Kõnd üle oja palki mööda (pikk palk, puuhalud otsetsi). — 10. Konnahüpped (ka võistlusena). — 11. Mäng „Tuul ja lehed“.

III. Mis see oli (Elav sõna II).

1. Kiirkõnd kooli üle öla tagasi vaatamisega. — 2. Tuule vastusurvel kõnd muutub aeglasemaks ja sammud pikemaks. — 3. Paigal seistes vaheldumisi tõmbed kätega. — 4. Kaheksa sammu jooksu eespidi ja samapalju tagurpidi. — 5. Harkseis, käed kõrval: käteplaks ülal (sildi klaperdumine). — 6. Harkseis: kerepainutus ette käteplaksuga ees, kerepainutus taha käteplaksuga taga. — 7. Harkseis: kerepainutus kõrvale (puuõõtsumine tuules). — 8. Varvasseis, käed kõrval: ringlemine (ka edasi) käteraputustega (puulehtede lendlemine tuules). — 9. Tugikägar: tõus püsti varvasseisu käte viimisega üles (pika õlekõrre püsti tõus tuulepöörise mõjul). — 10. Polkasammude õppimine (õlekõrred tantsivad). — 11. Koosjaluhüplemine edasi (paberilipakas hüpleb tuules). — 12. Põlvetõstekõnd jala järsu mahaasetamisega (paberilipakale päaleastumine). — 13. Harkseis, kerepainutus ees, käed lõdvalt ees: kerepöörded (paberilipakas kabiseb ja rabeleb jala all). — 14. Puhumisega tuulelõõtsumise matkimine. 15. Mäng.

IV. Pääsukesed lahkumise eel (Elav sõna II).

1. Õpilaste jooks varbail läbisegi käteviibutustega kõrval, lõpuks kolonni moodustamine ja jooks siira-viira pinkide vahel (pääsukeste lendlemine kirikutorni ümber). — 2. Kägar pinkidel: pääsukesed kiriku katusel. — 3. Tõus pingil püsti, käteõõtsed kõrval (tiibade soputamine). — 4. Käed rinna ees pihutsi: kerepöördepainutus ette, käteviimine sõrmedega tippvalt ülalt allapoole (pääsukesed puhastavad hoolsasti nokaga sulgi). — 5. Seis pingil, käed rinnal: käte viimine kõrvale jalatõstega taha. — 6. Jooks kolonnis käteviibutustega kõrval vaheldumisi hüplevjooksuga üle pinkide ja pugemistega pinkide alt, tasakaalukõnd üle pinkide või üle puuhalgude (pääsukeste lend lõunamaale). — 7. Mäng: „Linnud pesas“.

V. Hunt ja hobune (Elav sõna I).

Laps hundi pesas.

1. Jooks. — 2. Kõpiliijooks (hundijooks). — 3. Rullimine (hunt püherdab). — 4. Kõpiliijooks (hunt jookseb varsa vargile). — 5. Kõlili: käte-jalgade sirutamine (hundi ringuta-

mine). — 6. Käpilipõlvitus: jalalöök taha ülespoole (hobuse kabja löök). — 7. Põimseongus kolmanda õpilase kandmine (hunt varastab lapse). — 8. Selili: käte-jalgadega väntamine (hundipoegade mängimine). — 9. Kukerpall (hundipojad kukerpallitavad). — 10. Ring, käed ranneseongus: vedamine (hundipojad rebivad riideid). — 11. Hüppemäng: „Me ei karda hunti“ (A. Raudkats, Laulumängud tütarlastele).

VI. Kingsepp ja uued saapad (Elav sõna II).

1. Jooks. — 2. Põlvetõsteseis: rusikatega tagumine põvele käte ringeldes vaheldumisi tagant ette (tallanahatagumine). — 3. Rististe: kerepööre käeviimisega kõrvale üles (õmblemine). — 4. Kõhuli, käed all: kerepainutus taha säärite kõverdamisega taha kätehaardeks põialiigestest (saapakapi kumerdamine). — 5. Põlvitus: kerepööre vasakule samapoolse rusikas kämbla tagumisega tallale (saapatalla allalöömine). — 6. Seis pingile, tõus varbaile käesirutusega üles (riiulilt saabaste ulatamine). — 7. Säärikute jalgatõmbamine. — 8. Põlvetõste-hüplemine ringlemisega (häämeel saabastest). — 9. Laulumäng: „Vasar“ (tegevusi, mida annab teha vasaraga).

VII. Jõululaupäev.

1. Sõit metsa kuuse järele (2 õpilast päridi kätega konksseongus). — 2. Metsas sirge kuuse otsimine (liikumine üleskõrvale vahetamisega). — 3. Puuraiumine. — 4. Põlvitus: puu kõikumine raiumisel (kerepainutused kõrvale). — 5. Puu kandmine reele (õpilased asuvad kolmekauparühmiti; üks kandja hoiab kantavat kätest ranneseonguga, teine haarab kantavat jalust). — 6. Sõit kuusega koju (vastavalt metsasiirduemisega hobuse ja mehe osad vahetuvad). — 7. Kodus kuuse tüvi saetakse lühemaks. — 8. Kuusele jala alla löömine (ühel jalal seistes rusikaga tõstetud jalatallale tagumine). — 9. Kuuse ehtimine ja küünalde süütamine. — 10. Laste kingid (kiikhobu, väike koer, kummipall — vastavad tegevused). — 11. Laulumäng: „Eit teeb mulle suure vorsti“.

VIII. Mikk lumehelvete vabrikus (Elav sõna II).

1. Ussijooks. — 2. Harkpoolkükk, kerepainutus ees: käeringitamine põlvedest õõtsuga (vändakeerlemine). — 3. Paigalpõlvetõstejooks kiireneva ja taas aeglustava trampimisega (propelleri müdisemine). — 4. Seis päridi, eelmise käed kõrvale, tagumise omad eelmise puusadel: jooks siira-viira kerepainutustega kõrvale (lennuki tõus kõrgemale õhku). — 5. Käteväntamine vaheldumisi kerepööretega (lumehelvete masina rataste keerlemine). — 6. Selili: jalgade väntamine (helvete puistaja). — 7. Põlvitus: kerepainutused vaheldumisi ette ja taha (tühi ja täis kott). — 8. Kärutamine (lumehelvete kottide kärutamine). — 9. Küljetiseis harkseisus, kätega ranneseongus: vedamine (masinalindi rebimine). — 10. Õpilased keset ruumi tihedalt koos: jooks varvastel igas suunas laiali käteviimisega raputades üles-alla (lumesadu). — 11. Käed kõrvale: hüppejooks siira-viira üle pinkide ja määratud kohal (mattidel, kottidel), kukerpallitamine (lennuk põgeneb kuperpallitades taevast). — 12. Selili: puhkeasend suletud silmadega.

IX. Eesti Vabariigi aastapäev.

1. Kiirkõnd (ruttamine paraadiplatsile). — 2. Taktsamm (sõdurid marsivad). — 3. Valvelsamm. — 4. Kaasõpilase kandmine seljal (ratsnikud). — 5. Põlvetõstejooks (hobuste traavimine). — 6. Kaks õpilast käpilipõlvituses külitsi, kolmas käpilipõlvituses nende seljas: käpilikõnd (kahur). — 7. Kõnd varvastel ringselt pääpööramisega (inimesed upitavad vahtima üle eelmiste). — 8. Käed pasunahoidmise taoliselt suu juures: marssimine taktis tuututamise (orkester). — 9. Üks õpilane käpilipõlvituses, teine harkistes tema seljas: käpilikõnd (kindral siirdub paraadiplatsile). — 10. Paraadi vastuvõtmine (tervitamine korraga). — 11. Pärlidiseis, käed konksseongus: galopp (ratsnikud lahkuvad). — 12. Marssimine kolonnis.

B. Tunde võimlemisruumis.

III—IV klass.

I.

A. Kogunemine joonele mitmesse eri paika. Marssimine. Jooks.

B. 1. a) Kädetöste kõrvale (aerude tõstmine veest), kätehoog vaheldumisi kõrvale ja kõrvalt-üles tõusuga varvastele (tuulelipp); b) harkseis: kerepainutus ette; kädetöste kõrvalt-üles kerepainutusega taha; kägar kätehooga kõrvalt-alla maani (hiiglane ja käabus); c) kerepainutus kõrvale (kellapendel); harkseis, käed ees rusikas: käte kaheksataolised hood tugevate kerepöõretega (merevoogamine); d) paigalhüplemine käte plaksutusega (kummi-meese; varieerimiseks iga nelikpaigalhüplemise kestel sooritatagu neli käteplaksutust ees, neli — reitel, neli — õlgadele, neli — ülal jne.). — Kaksikpendelhüplemine käärasendis. — 2. Ring, kõik käpili (istekoht tõstetud kõrgele): pugemine kaaslaste alt, vahemaad läbida koera-jooksuga, elevandikõnniga. — 3. Ring, kõik kõhuli: hüplevjooks ringselt üle kaasõpilaste. — 4. Kolmekaua: keskmise kaasõpilase kandmine põimseongus. — 5. Kaks viirgu rinnati käpilipõlvituses päadega vaheliti: käpilikõnd üle põlvitajate (ka harilik kõnd). — 6. Mäng: „Jänes põõsas“ (vt. Algkooli kehak. käsiraamat, lk. 236).

C. Rahustuskõnd.

II.

A. Kogunemine kolonni kahekaupa mitmesse eri paika. Marssimine.

B. 1. a) Kädetöste kõrvale kükkimisega; käed rinna ees (küünarnukid surutud hästi taha): käte sirutusviibutus kõrvale; käed taga: vasakpõlve-tõstehüplemine kätehooga eest üles, parempõlve-tõstehüplemine kätehooga eest-alla taha; b) upp-põlvitusiste kätehoidega ümber põlvede: puusade sirutus kerepainutusega taha; käed ülal: kerepainutus ette kätehooga eest-alla taha; c) paarid harkseisus selildi, käed kõrval teine-teise pihkseongus: kerepainutus kõrvale; d) tugikükk: jalgade vaheldumisi sirutus kõrvale; — kaksik-ringkolonn, paarid sisepihkseongus, kaks ligistikku paari omavahel välispihkseongus: alates välisjalaga põlvetõstehüplemine; alates välisjalaga 4 põlvetõstehüpet, järgmise 4 hüppe kestel eesmine paar vabastab end sisepihkseongust, hüpleb kaares tagumise paari taha ja ühendub taas sisepihkseongusse. — 2. Ring küünarseongus: vedamine väljapoole. — Kandmine kogu viirus. — 3. Kartulijooks. — 4. Sügavushüpe üle trepitaoliselt asetatud pinkide. — 5. Pulmamäng (vt. Algkooli kehakasv. käsiraamat, lk. 249).

C. Rahustuskõnd.

III.

A. Kogunemine kolonni ühekaupa. — Marssimine; õpetaja märguandel hüppes ümberpöördsaisu. — Eelmine harjutus jooksul. — Pöördeid.

B. 1. a) Rinnatiseis, käed kõverdatud kõrvale-üles; 1 — tõus varbaile, 2 — kükk, 3 — tõus püsti, 4 — laskumine taldadele; käetöste kõverdatult õla ligidalt üles, langetamine lõdvalt; b) põlvitusiste, käed õlul: kerepainutus taha kätesirutusega kõrvale; — sirgiste: kerepainutus ette, haardega varbaist; c) rististe, käed kõrval pihkudega ülal: kerepöõre v. käteplaksuga ülal; d) käärhüplemine. — 2. Õpilased kolmekaua rühmiti külildi; keskmine haarab endal kätega ümber reite sõrmseongusse: 2 kaasõpilast kannavad keskmist kahelt poolt kaenla alt. — 3. Põlvetõstekõnd tasakaalu puul. — Harkiste pingil, käed puusas: kerepainutused kõrvale. Tugikükk pikuti pinki: harkhüpe pingi kohale maha, hüpe taas tugikükki käte edasihaardega liikumiseks. — 4. Kaksikkolonn küünarseongus: jooks ümber piiriposti järgmise paarini sama paari jooksule löömiseks jne. — 5. Laulumäng: „Süda tuksub...“ (Käesolevat laulumängu on sobiv õpetada elementidekaupa mitme järgneva tunni kestel).

C. Rahustuskõnd.

IV.

A. Kogunemine ühte (kahte) viirgu. — Hüplemine harki ja kokku edasiliikumisega. — Eelmine harjutus vaheldumisi jooksuga.

B. 1. a) Käed kõrvale: altkaar ette; b) kerepainutus ette kätepuutega põlvedele, järelviibutuse ajal kätepuude maani, kerepainutus taha rinnaosast; — kägariste, käed maas: jalgade vahelduv sirutamine ette; c) harkpõlvitus: kerepainutus kõrvale samapoolse kätepuutega maani; d) v. käsi ees: v. jala hoog puuteks pihuni; — neli õtset kägaras, neljanda osa teisel poolel tõus püsti. — 2. Kõhuli pingil: enda vedamine käte abil piki pinki. — Harkiste pingil, käed puusas: kerepöörded. — Tasakaalu puul: 4 s. kõndi varbail vaheldumisi kõnniga poolkükkis. — 4. Kägarkaarhüpe üle pingi. — Seis pingil: harkihüpe pingi kohale maha, hüpe taas pingile püsti. — 3. ja 5. Mäng: „Pesast pessa“ (A. Raudkats, Tütarlaste mänguraamat).

C. Rahustuskõnd.

V.

A. Ring paaritu arvu õpilastega, üks õpilane keset ringi: ringlased kappavad ringselt, õpetaja märguandele kõik haaravad endile mängukaaslase, ainult mitte kõrvalseisva; paari- tuksjääja asub keskele ja mäng kordub. — Neli põlvetoestikõndi ette vaheldumisi nelja sääretõstega.

B. 1. a) Käteringid eest-taha ja tagant-ette; b) käpilipõlvitus: kätetõste vaheldumisi eest-üles; — rinnatiseis, käed ees-ülal risti pihkseongus: enda pööramine käte alt läbi aeglaselt (kaheksani lugemise kestel); c) harkseis, käed kõverdatud külgedele rinna kohale: kere pöörd- painutus vasakule p. käe sirutusega v. jala varvasteni; d) jooksul igal neljandal sammul hüpe õhku jalgade kägardamisega maandumiseks kägarasse. — 2. Ring küünarseongus: vedamine. — 3—5. Mäng: „Nõid“. Laulumäng: „Ridi radi ralla“.

C. Rahustuskõnd.

V—VI klass.

I.

A. Kogunemine kolonni kahekaupa. Marssimine laulu „Kaunimad laulud“ saatel. Suusatajakõnd kätetõõ toonitamisega. Hüplemine vaheldumisi kägarasse ja harki.

B. 1. a) Käed ülal: käteringid ühepoolselt ja vastamisi; käed ees rusikas: kätehoog ülal vaheldumisi kätehooga kõrvale; b) poolkägariste, paariline toetab pöidadest: kerekallutus taha maani; c) harkseis, käed ülal sõrmeongus: kerepainutusel kõrvale; harkseis, kere- kallutus ees, käed kõverdatud rusikasse: poksisirglõõgid ette (tainasõtkumine); d) kolm paigal- koosjaluhüplemist, 4. taktiosa ajal hüpe harki $\frac{1}{4}$ pöördega v.; järgmise takti 1. osa kestel hüpe kokku, 2.—3. taktiosa ajal paigalkoosjaluhüplemine, 4. osa ajal taas hüpe harki $\frac{1}{4}$ pöördega v. jne. — 2. Kolonniseis piki pinki v. pool, p. käega võetakse pingi siseservast kinni alt- ja v. käega pingi väliservast päältvõttega: pingi tõstmine sirgete kätega üle pea teisele poole maha. — Mustlasmaadlus. — 3. Numbrite võidujooks (vt. Algkooli kehak. käsiraamat, lk. 230, II lõik). — 4. Harkhüpe üle naabri. — 5. Heitlevring (vt. Algkooli kehak. käsiraamat, lk. 238).

C. Rahustuskõnd.

II.

A. Hunt ja lambad (vt. Algkooli kehak. käsiraamat, lk. 237).

B. 1. a) Harkseis, käed ees all risti: kätehoog kõrvale ülal tõusuga varbaile; rinna- tiseis pihutsi: v. käe kõverdamine vastusurvega; b) kõhuli, käed ülal, paariline hoiab lamajal kämmaldest: seisja tõstab lamaja käsi taha; c) kereringitamine; d) ratsasõda. — 2. Pink längus varbseinal: jooks ülal, sügavushüpe. Jooks ülal, istes liuglemine alla. — 3.—4. Hüppe- jooks üle pingi (üle mitme pingi). — 5. Mäng: „Teopäeva tegemine“ (vt. Algkooli kehak. käsiraamat, lk. 159).

C. Rahustusmarss laulu „Uhti, uhti, uhkesti...“ saatel.

III.

A. Kogunemine kolonni 2—4-kaupa. Marssimine kolonni ühekaupa jne.

B. 1.—4. Üleshüppest laskumine rististes, tõus käte abita. Kukurpallid ette seisust (variatsioonejalgade asendiga). Kukurpall üle kaasõpilase. Kärusõit. Püstleja. Vise kätelseisu kaasõpilase käte najale. Kukuratas kaasõpilase najal. Lendav kala.—5. Mäng: „Kitse ajamine lauta“ (mängida raskema palliga jalgadega, ühe jala olles ringis.).

C. Rahustuskõnd.

IV.

A. Jalatõstekõnd. Jooks rivistuseks neljakaupa vabaharjutusteks (lahkumine keset saali ühekaupa, siis paariti, lõpuks neljakaupa).

B. 1. a) Kätependeldamine ette-taha põlvist õõtsuga (vilumusel viia käed kuni ülal-kõrvale); b) sirgiste selitsi, käed ülal-kõrval pihkseongus: kerepainutus ette kaaslase tõmbega turjale; — paarid rinnuldi harkseisus, käed toetatud vastastikku õlule: kerekallutus kolme järelviibutusega (vaade teine-teisele otsa); c) põlvitusiste paarikaupa küllildi, paariliste seesmised käed all ja välimised ees pihkseongus: tõus põlvitusse eeskäte viimisega üles; harkseis, väike kerekallutus ees; käed ees: käte hoogne pendeldamine kõrvale kerepöördega; d) paigalhüplemine teise jala kolmeni lugemise kestel ringse põlvetõstega viimine eest alla. — Hoie ühe põias: jalasirutamine ette. — 2. Tugilamang: kõnd upptukke. Kõnd upptoengus (elevandikõnd). — 3. Jooks kaheksataoliselt. — 4. Paigalkoosjaluhüpe sirge jala viimisega taha. — 5. Ringjooks ümber sõõri (A. Raudkats, Tütarlaste mänguraamat).

C. Laulumängu „Kuku sa, kägu“ sammude õppimine.

V.

A. Paarid küllildi sisepihkseongus, välised käed kõrval — ülal: põlvetõstejooks 8 s., mille järele vabastatakse seesmised käed, pöördatakse ringi, ühendatakse käed taas sisepihkseongusse ja joostakse vastassuunas. — Hõljukõnd.

B. 1. a) Käed rinnal (küünarnukid surutud hästi taha): käte sirutusviibutus vaheldumisi ja siis korraga; — käed ülal: õlatõsted vaheldumisi üles; b) kerepainutus ees, käed ees: 2 kereviibutus ette, 3. taktil käteviimine kõrvale keresirutusega kallutusse, 4. taktil taas kerepainutus ette käte langetamisega ette; c) parempõlvseis, käed pää pääl: kerepööre vasakule v. käe puutega p. põiani; — harkseis: kolm kerepainutust vasakule. 4. takti aegu tõus sirgeks; d) kaksikpendelhüplemine. — 2. ja 4. Tugilamang risti pingi juures: jalavahetus-hüplemine. — Kõnd tasakaalupuul vaba jala puutega maani. Tugipoolkäär risti pingi juures: sirge jala heide taha vahetu teise jala heitega järele sirgu, järk-järgult võimalikult kõrgemale; vilumusel sama asend pingi juures põiki, kust sama hüppega hüpatakse üle pingi edasi liikudes. — 3. Õpilased ringselt harksirgistes: jooks üle jalgade. — 5. „Kuku sa, kägu“ õppimise jätkamine.

C. Rahustuskõnd.

VI.

A. Jooks. — Kõnnil ümberpöörde harjutamine.

B. 1. a) Õlgade ringitamine; — käed kõrvallängus: kätehoog alla risti, kätehoog kõrvalt-üles eest kaarega kõrvale-längu samaaegse õõtssetega põlvedest; b) paarid selitsi sammseisus, käed all pihkseongus: tõus varvasseisu käteviimisega kõrvalt-üles; — kägariste, käed maas: jalgade tõste ette (mitte maha); c) harkseis selitsi, käed kõrval pihkseongus: kerepainutus kõrvale; d) väljaaste ees, käed kõrval: üles-alla õõtsumine. — Jalaviibutamine ette-taha. — 2. Vedamine paarides. — 3. Kartulijooks. — 4. Neli koosjaluhüpet paigal, neli kapakut vaheldumisi kõrvale. — 5. Pallimäng.

C. Rahustuskõnd.

VII.

A. Tippjooks sirgete jalgadega; jooks kandadel tagurpidi. — Põlvetõstehüplemine vastaspoolse käe hooga ülesviimisega.

B. 1. a) Käed kuklas: neli õlavarre viibutust taha vaheldumisi käte ülesviimisega ja nelja käte viibutusega taha; b) käpilipõlvitus, selg tõmmatud nõkku: selja-ringitamine kassiküüru-taoliselt ja keha raskuse viimine ringselt ette-taha; — kägariste: jalgade tõste ette kätega haardeks varvastest; c) harksirgiste tallutsi, käed kõrval pihkudega ees: kerepööre vasakule plaaksuks p. käe pihkudega; d) käed kõrval: jala frontaalhoog. — 2. Paarid pärdi konkseongus: vedamine. — 3. Stiilijooksu harjutamine. — 4. Sirutushüpe. — 5. Jooksu- või pallimäng.

C. Rahustuskõnd.

C. Välistunde kooliümbruse esemetega.

III—IV klass.

1. Joonete kogunemine, joendumine. — 2. Jooks siira-viira ja hüpetega üle mitmesu-guste esemete, pugemine kõnnil pingi ja muude esemete alt, kraavjooks. — 3. Tasakaalu-kõnd piku pinke. — 4. Käpilikõnd trepist alla. — 5. Pingiliste: kerepainutus taha. — 6. Pingil kõhuli: kerepainutus taha. — 7. Harkseis pingi kohal, käed pingil: tugiharkjooks pikuti pingi kohal. — 8. Käpiliijooks pinki mööda. — 9. Pugemisi pingi alt. — 10. Hüplemine mät-talt mättale. — 11. Hüpped üle kraavi. — 12. Kukerpallitamine päriküngast.

V—VI klass.

1. Kogunemine kolonni kahekaupa mitmesse eri paika, joendumine. — 2. Jooks maastikul august auku ja mättalt mättale. — 3. Harjutusi kividega paariti. — 4. Seis 1 sammu kaugusel tarast: kukkumine tugilamangusse tara najale. — 5. Vasakküljetiseis tarale, v. jalg alumisel latil, käed ülal: kerepainutus tara poole. — 6. Vise kätelseisu jalgadega tara najale. — 7. Paarid pärdi rinnati tarale, eelmine toetab kätega ülemisele latile, tagumine ühe käega eelmise kuklasse: tagumine surub eelmise kätetukke tara ülemise lati najale. — 8. Ronimine kaaslaste seljalt üle takistusplangu. — 9. Võidusõit kahe hariliku vankriga. — 10. Maastik-mäng: „Rebasejaht“ (vt. Algekooli kehak. käsiraamat, lk. 342).

D. Tunde koolipinkidel.

Õpetajast vasakut kätt pingil istuvad õpilased on nr. 1, paremat kätt — nr. 2. Tunni alul võib püstitõusmise ja joendumise abil sooritada korraharjutusi. Pinkide rivivahed nimetatakse tänavateks.

I—II klass.

1. Kõik seisavad tänavatel: pöidade sulgemine ja avamine. — 2. Kõik istuvad pin-kidel, käed laual: vahelduv käte viibutamine üles. — 3. Nr. 1 istub pingil, nr. 2 — laual (ka rististes): õmblemine (õmblemisliigutusel käeviimine eest kõrvale-üles kerepöördega). — 4. Nr. 1 upp-põlvitustes tänaval, nr. 2 — pingil pikuti käed põlvedel: õiepuhkemine (kerepainutus taha kõverdatud käte tõstmisega õlgade kõrgusele õie tupelehtede taoliselt). — 5. Kõnd tänavail kägaras vaheldumisi hariliku kõnniga varbail — kätega ülal (kääbus ja hüglane). — 6. Nr. 1 pingil, nr. 2 tänaval: toonekureseis tiibade soputamiseks. — 7. Kõik istuvad pinkidel seesmistele käte hoides ümber õla: puuõõtsumine tormis. — 8. Neli sammu harilikku kõndi vaheldumisi nelja koosjaluhüplemisega (varblashüplemine). — 9. Rahustus-kõnd lauluga.

III—IV klass.

1. Nr. 1 seisab tänaval, nr. 2 — pingil: vahelduv pöiatõste kannal maas olles; vahelduv kannatõste varvaste maas olles (sõtkumine). — 2. Nr. 1 istub pingil, nr. 2 — laual, käed õlul: käte vahelduv sirutamine kõrvale pöördedega sirutuskäe suunas. — 3. Kõik põlvituses pingil: kerepainutus kõrvale sõrmepuutega pingini. — 4. Neli põlvitõstehüplemist vaheldumisi nelja jooksusammuga tänaval. — 5. Nr. 1 pingil, nr. 2 tänaval, käed kõrval: kaks käte viibutust taha, kolmandal tugevamal viibutusel tõus varbaile. — 6. Nr. 1 tänaval, nr. 2

pingil tugikükis: kassiküür. — 7. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil ühel jalal: astumine vaba jalaga üle sörmseongus käte. — 8. Kõik istuvad laual: sõudmisliigutus. — 9. Kõik seisavad pingil, v. jalg kõverdatus laual, v. käsi põlvel: saagimine p. käega. — 10. Paigalkoosjaluhüplemine. — 11. Mäng: „Linnud otsivad pesa“. — 12. Kastanikoputusmäng (kõik seisavad oma pingi otsa juures; viimne koputab kolm korda kastaniga (neid on 5) lauale, paneb kastani siis eelmisele pingile, samuti toimetab ka eelmine jne.; (kiireimini kastanid kõige eelmisele pingile toimetanud rühm loetakse võitjaks).

III—IV klass.

1. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil: paigalpõlvetõstekõnd vastaspoolse rusikas käe hooga eest-üles. — 2. Kõik istuvad pingil, käed laual: pääpainutus kõrvale. — 3. Nr. 1 seisab tänaval, v. käsi toetub lauale: käe alt läbipugemine kükkasendis (nr. 2 on tegevuseta, harjutavad järjekordselt). — 4. Nr. 1 pingil pikuti, nr. 2 tänaval upp-põlvitusistes, käed põlvedel: tõus põlvitusse kerepainutusega taha koos käteviimisega ülaltkaarega kõrvale pihkudega üles. — 5. Kõik tänaval: hüplemine ühel jalal; kõnd tänavatel. — 6. Kõik istuvad pingil, käed õlul: kätesirutus üles-kõrvale. — 7. Nr. 1 pingil, nr. 2 tänaval: jalaviibutamine ette-taha. — 8. Nr. 1 kääristes pingil pikuti, käed puusas, kaaslane toetab põidadest: istuja kallutab kere taha. — 9. Kõik istuvad pingil, väliskäsi kõrval: painutus väljapoole (pärast toimub kohtade vahetus). — 10. Jooks koos hüplemisega tänavail üle (kriidist) kraavide. — 11. Kõik istuvad pinkidel; iga tänava kohal ees asub tool: kõik viimsed nr. 1 läbistavad kiirkõnnil tänavat, istuvad toolile, ruttavad tagasi oma kohtadele, kusjuures eesistujaist möödudes puudutavad teda õlast, mille järele see kordab viimase tegevust jne. Võitjaks loetakse kolonn, mille kõige eelmine liige jõuab esimesena oma pinki istuma. — 12. Laulumäng: „Küll on kena kelguga...“.

V—VI klass.

1. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil seistes: õtsumine üles-alla varbail. — 2. Kõik istuvad pinkidel: pääpainutus taha-ette. — 3. Nr. 1 istub pingil, nr. 2 — laual, käed kuklas: kerepainutus kõrvale. — 4. Kõik istuvad laual, jalad pingi seljatoel: kerepainutus ette kätehaardega varbaist. — 5. Polkasammud tänaval. — 6. Kõik istuvad pingil, käed ülal, pihud ees: käteviibutus taha. — 7. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil seistes: põlvetõste ette, viimine kõrvale, toomine ette, alla (sama harjutust võib täita põlvetõstes seisust põlvehooga kõrvale). — 8. Kõik istuvad laual, jalad seljatoe all: kerepainutus taha. — 9. Kõik käpilipõlvituses laual risti: käehoog kõrvale kerepöördega. — 10. Kõik istuvad pingil: vedamine küünarseongus. — 11. Tants: „Savikoja venelane“.

V—VI klass.

1. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil seistes: kükkk. — 2. Nr. 1 tänaval, nr. 2 seisab laual, käed kõrval: käteviibutus taha. — 3. Kõik seisavad pingil, v. jalg laual, käed kuklas: kerepainutus v. — 4. Nr. 1 istub laual, jalad seljatoel, käed kõrval: neli käteviibutus taha vaheldumisi nelja kerepainutusega ette ja kätepuutega varvasteni (nr. 2 teeb järjekorras). — 5. Põlvetõstehüplemine tänaval. — 6. Nr. 1 tänaval laua otste kohal poolkääras, käed kõrval pinkidel toengus: hüpe tugilamangusse (nr. 2 teeb järjekorras). — 7. Nr. 1 seisab pingil, nr. 2 — tänaval, põlvetõste: säärereringitamine. — 8. Nr. 1 seisab pingil, nr. 2 — tänaval harkseisus, käed rinna ees: v. käe sirutusviibutus kerepöördega. — 9. Galopp tänaval. — 10. Kõikide pinkide ridades kõrvuti istuvad õpilased numereeritakse sama numbriga alates nr. 1 järjekordselt tahapoole: võidukiirkõnd pinginaabrite vahel. — 11. Marssimine tänaval.

V—VI klass.

1. Nr. 1 tänaval oma pingi kohal kükkis, käed toengus pingil, nr. 2 pingil kükkis, käed toengus laual, v. jalg kõrval: jalavahetushüplemine kõrvale. — 2. Kõik istuvad pingil: päaringitamine. — 3. Kõik seisavad pingil risti, käed v.: käteringitamine frontaalpinnal. — 4. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil — otsal seistes, väljaaste vasakule, käed kuklas: kerepainutus p. — 5. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil seistes: kerepainutus ette järearviibutusega laubapuutega

põlvini ja kätehaardega põialiigeseist. — 6. Päckjooks paigal (vilumusel tänaval; toonitada õndlasirutust). — 7. Nr. 1 seisab pingil: käteringid eest-taha ja tagant-ette (nr. 2 teeb järjekordselt). — 8. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil põlvseisus, käed kuklas: kerekallutus taha. — 9. Nr. 1 tänaval, nr. 2 pingil seistes, käed pää pääl: kerepöörded vaheldumisi kõrvale käteviimisega kõrvale — pihkudega üles. — 10. Kõrgushüppeks šoti hüppe eelharjutus jalgedega paigal. — 11. Rahustuskõnd.

ARVUSTUSI

H. Rajamaa: „Aabits ja emakeele-lugemik algkoolile“ I klass. O.-ü. „Kooli-kooperatiiv“ 1938. 192 lhk., hind Kr. 1.75.

Lõppeval suvel ilmus ammu huviga oodatud viimane osa V. Altoa ja H. Rajamaa emakeele lugemike sarjast algkoolile — H. Rajamaa emakeele aabits-lugemik I algkool klassile. Kuna selle sarja varem ilmunud osad — lugemikud 2.—6. klassidele leidsid koolides head vastuvõttu just tänu nende sisu värsele ja hästiõnnestunud valikule, siis esimene mõte uut aabits-lugemikku käte võttes oli: kas on ka see osa suutnud täita neid lootusi, mida emakeele õpetajad temale panevad. Ja kuidas on õnnestunud lugemiku autoril koostada eriti just aabitsa-osa, mille najale tugineb ju noore lugemise-põllul esimeste sammude astuja tulevane lugemise-oskus? Õnnestunud aabitsa osast oleneb tuntaval määral ka noore aabitsa-mudilase huvi äratamine lugemisele.

Ja peab nentima — uus aabits-lugemik ei valmista emakeele õpetajale pettumust. Uus kooliraamat on trükitud heale paberile, tükk on suur ja selge ning vastab lapse selle e nõudele ega oli väsitav. Eriti tahaksin alla kriipsutada aabitsa-osa värvide küllust ja kunstilisest küljest õnnestunud kooskõla. See värvide rohkus otse meelitab ja kisub last raamatut kätte võtma ja temasse süvenema. Aabitsa tähemõõdud on üsna suured ja sellega lapsekohased. Esimesiks häälikuiks, milledega väike aabitsa-poiss ja -tüdruk tutvub aabitsat avades, on loomulikult täishäälikud a, i, u, siis kaashäälikud n ja m, milledest on koostatud rida nimesid ja sõnu. Õnnestunuks tuleb pidada ka autori võtet esimesel võimalusel koostada lugemispalasisid juba üksikule ainele kontsentreeruvail teemadel, seega väikeste jutukeste ja lookeste näol. See hoiab kõrgel väikeste lugejate huvi lugemise vastu ega muuda õppimist igavaks.

Meeleldi oleksin aabitsa-osas esimeste lugemis-harjutuste juures näinud sõnade jagamist silpidesse. Silpidesse jaotatuna on sõnad just lugemise õppimisel esimeste sammude astujaile jõukohasemad, kuna eriti pikemad sõnad algajaile praegusel korral raskusi valmistavad.

Veel torkab aabitsa-osas silma teksti ja piltide ülekujamine üksikuile lehekülgedele. Kas on see tingitud soovist lehekülgede arvu kokku hoida või on siin mõõduandev olnud mõni teine asjaolu, aga üksikuii lehekülgedel tundus, et need on liiga kirjud, kokkusurutud ja sellega ka väsitavad. Võtkem näiteks lehekülj 10, kus sõnad „muri urr urr“ lehekülje ülemiselt äärelt oleksid võinud puududa. Sest mida selgem ja lihtsam on teksti paigutus, seda vähem väsitav on selle lugemine. Ja väikestele määratud õpiku suhtes on see asjaolu eriti rõhutav. Selles mõttes tunduvad näiteks leheküljed 2, 3, 4, 6, 8, 11, 12, 13 ja 14 rohkem õnnestunuina kui leheküljed 5, 10, 16, 17, ja osalt ka 22.

Õnnestunuks tuleb lugeda autori „j“ -tähe tutvustamise võtet seoses täishäälikuga: „jõ, jä“ jae. On ju selle hääliku selgitamine algajaile raskemaid probleeme I. klassi töös.

Ühtlasi on see võte meie keele iseloomu seisukohalt kõige loomulikum, sest esineb ju häälik „j“ meil ainult täishäälikutega seotuna.

Väike viperus on sündinud aabitsa koostajal leheküljel 21, kus häälik „d“ ennem teksti on sattunud, kui lapsed selle tähega tuttavaks on saanud. („Meie maja ümber on aed.“) Kuna aga „d“ juba järgmisel 22. leheküljel vaatlemisele ja käsitlemisele tuleb, siis on see väga kergesti välditav: jäetagu nimelt see kolmerealine katke, mis aiast kõneleb, vahele ja käsiteldagu seda pärast „d“ tundma õppimist.

Üleminek ühtlaselt suurte tähtede kujult väikeste tähtede kujule toimub aabitsa osa lõpul neljal leheküljel (lhk. 27—30). Neil lehekülgedel on tähestik ja tekst antud kahekordselt — kummaski tähekujus erinevais värves. See mõte on ju hea, sest siin avaneb lapsel võimalus suuri ja väikesi tähekujusid võrrelda. Siin aga tuleb lapsele, kes väikeste tähekujudega veel kodus pole, kahtlemata kiusatus teksti suurte tähtede reast lugeda. Isiklikult oleksin ka leheküljed vahetanud. Loomulikult ei saa lugeda seda osa aabitsale nõrkuseks, sest tegelik üleminek uuele tähekujule toimub ikkagi klassis, kus selle töö soodustamiseks ja hõlbustamiseks leidub küllaltki võtteid ja vahendeid. Samuti oleksin isiklikult aabitsa lõpptükina ja ühtlasi esimese ning selles osas ainsa palana, mis väikeste tähekujudega lastele esitatud, nimelt „Mäe Juku“ asemele võtnud paar-kolm lühemat pala. „Mäe Juku“ läheb läbi kahe lehekülje ning väsitab oma pikkusega väikese aabitsa-osa lõpetaja.

Kõne all oleva aabits-lugemiku lugemiku-osa juures pole tarvidust nii pikalt peatuda. Ka siin on trükk ja tähekujud lastekohaselt suured ja selged. Palade valik on huvipakkuv ja 1. õppeaasta lastele jõukohane. Enamik lugemikus toodud paladest on uued esmakordselt kooliraamatuis esinevad ja seepärast ka lastele seni tundmatud ja huvitavad. See asjaolu aitab tõsta laste huvi lugemiku vastu. Meeleldi oleksin ka lugemiku-osas näinud värvitrukis pilte, kuid kindlasti oleks see kaasa toonud raamatu hinna tõusu.

Kogult ja kaustalt on uus lugemik õige mahukas, mis aga emakeele õpetajaile muret ei tohi valmistada raamatu läbivõtmise mõttes aastaga.

Mahuka kogu põhjuseks on eeskätt suur lastekohane trükk ja teiseks ei tarvitse ju raamatut täht-tähelt läbi võtta. Teisest küljest aga aitab rikkalik lugemispalade hulk ja valik laste huvi raamatu vastu kõrgel hoida, ja see asjaolu kõneleb mõjuvalt mahuka kogu kasuks.

Kokkuvõttes julgen nentida, et uus H. Rajamaa „Aabits ja emakeele lugemik algkooli 1. klassile“ kujuneb väärtuslikuks ja õnnestunud lisaks meie emakeele koolikirjanduse kogusse. Ta on oodatud ja teretunud nii väikeste lugejate kui ka emakeele õpetajate poolt.

Uus lugemik on Haridusministeeriumi poolt koolidele tarvitamiseks lubatud.

Ed. Triik.

Joh. Käis: Esimesed vaod. Aabits. 4. täiendatud trükk. „Töökooli“ kirjastus. Tallinn 1938. 48+4 lehek. Hind 90 senti.

Jäämata ootama standard-aabitsa ilmumist on Joh. Käis põhjalikult ümber töötanud ja trükki toimetanud oma „Esimeste vagude“ aabitsa osa. Seda äsjailmunud 4. trükki võib võtta pigem uudisteosena kui vana väljaande uut trükki. Sellisena sisaldab ta küllaltki erinevusi ja uudusi võrreldes eelmiste trükkidega, aga ka muude, seniilmunud aabitsatega.

Erinevus paistab silma juba välimuses. Autor on suurendanud aabitsa kausta, mis on nüüd 16×23 sm. Teiseks uuduseks on rikkalik illustratsioon, mis esimestes trükkides täiesti puudus. Hüljata pilte aabitsas, sel oli muidugi oma põhjendatud mõte. Aabits on ju lugemaõppimise raamat. Piltkaunistustel temas peaks olema ainult kõrvaline tähendus. Piltidega mindi aga meie aabitsais näisuguse liialduseni, et tekstiosa selle all kannatas. Lugemismaterjali oli väga vähe. Uue tähe harjutamiseks anti mõnerealine palake. Tavaliselt õppisid lap-

sed selle pähe, nii et selle „välja-lugemiseks“ õigupoolest raamatut tarviski ei läinud. Keskmise sõnade hulk, kordamised kaasa arvatud, meie koolis tarvitatavais aabitsais oli ca 1000 sõna. Mõnes aabitsas oli see hulk tunduvalt vähemgi. Joh. Käis'il on õnnestunud oma aabitsa sõnade hulka tõsta kahe tuhandeni. See asjaolu on autorile andnud võimaluse iga uue tähe tutvustamisel anda senisest suurema hulga harjutamismaterjali uue tähe omandamiseks.

Sõnavara rohkuse on autor saavutanud suure hulga eestipäraste eesnimede esitamise teel. Neid on aabitsa alul peaaegu igal leheküljel kümnekond. Nendel nimestikel on see headus, et laps ei õpi neid pähe, aga lugema peab ta neid nimesid siiski tähelepanelikult. Puudusena tundub mulle seejuures asjaolu, et enamik eesnimesid on lastele tundmatud, mõnel juhul on nimi ehk koguni vastuvõetamatu. Näiteks tuletab Eno meelde Soome eno, mis tähendab onu; Venda't oleme senini kuulnud perekonnanimena; Vapper mehe nimena oleks nagu väga paljuku kohustav.

Üldiselt on nimed siiski vastuvõetavad ja algupärasemad, kui senised Jukud, Jussid, Peedud, Peetrid jt.

Lapsele, ja peab arvama ka õpetajale, on autor uute eesnimede esitamisel sellega appi tulnud, et poiste ja tütarlaste (resp. meeste ja naiste) nimed on aabitsas esitatud erinevais värves (sinine ja punane). See lisab piltkaunistustele omalt poolt värvirikust läbi kogu raamatu.

Tähtede esitamisel ei ole autor senisega võrreldes leiutanud mingisugust uut meetodit. Mõnes aabitsas tarvitatud pilttähti selles aabitsas ei leidu. Seda enam meeldesõbivamalt on iga uus täht trükitud suurelt, selgelt ja värvtrükkis. Rohke lugemismaterjali pakumisega taotellakse head oskust lugemises. Kuidas ja millal hakata tähtedele, eriti konsonantidele, nimesid andma — ilma selleta läbi ei saa — on jäetud õpetaja enese otsustada.

Eelmistes trükkides andis autor sõnad tervikuina, ilma silbitamata. Muidugi ei ole e-ma, ka-na sama, mis on ema, kana, eriti siis, kui pidada suulisel silbitamisel iga silbi vahel pikk paus. Aga ei tohi unustada, et lapse silm ei haara mitmetähelist sõna korraga. Paratamatult tuleb pikki sõnu lugeda kuidagi järgukaupa, suutaishaaval. Tuge selleks annab sõnade silbitamine aabitsas. Joh. Käis on ka seda teed läinud. Aga ta on silpide vahe jätnud õige väikeseks, sest sõnade vahe on trükitud suuremana. Trükitehnilisel põhjusel on see põhimõte küll mõnel leheküljel kannatada saanud, kuid enamasti mitte häirivalt.

Õnneks ei ole autorit veedelnud soome aabitsate eeskujud, kus iga silp on trükitud ise värvi, igale teisele silbile on antud tumedam põhi, on silpe eraldatud punktikestega ja nii tehtud aabitsa tekst õige kirjuks ja mõnikord konarlikuks. Käis' aabitsas ei kannata sõna üldpilt kui tervik mitte palju. Siiski on mõned nimed üsna aabitsa alguses (MAIMU, LEILI, LAINE) jäänud silbitamata, mida küll oleks vaja olnud teha, kuna nii pikki sõnu laps lugemise algastmel ei oska veel kokku lugeda. Võibolla on tegemist trükivigadega, mida peab parandama liikuv aabits või kriiditrükk tahvlil. Muu seas olgu märgitud, et parimagi aabitsa juures õpetaja oma-abi kunagi ei ole välja lülitatud.

Siis mõni märkus keelelise külje kohta. See on üldiselt korras. Rütmiliselt oleks ehk olnud parem „õues lombis oli vesi“ pro „õues oli lombis vesi“ (lk. 16). Sõnad „kallis“ ja „kaunis“ riimuksid paremini kui „armas“ ja „kaunis“ (lk. 18). Ei oleks nagu eestipärased mõeldava alusega konstrueeritud laused: „Lausub kassile“ (lk. 19) „Teeb sööki lastele“ (lk. 27). Õnneks on sääraseid, ma ütlen vaieldavaid vigu päris vähe.

Üleminekul suurte tähtedelt väikestele on üht ja sama teksti toodud paralleelselt rida rea all. Teksti lugemist segaks see vist vähem, kui trüki lihavus oleks ridades rohkem erinev.

Maa-alkkoolides jätkub sellest aabitsast peaaegu jõuluni. Sepärast oleks võinud olla antud ka mõni luuletus või lugemispala esimesest lumest, jääst, jõuludest. Muidu on lugemispalad küllalt lapselähedased ja aastaagu (suve, sügist) arvestavad.

Aabitsat kaunistavad pildid, millede autoriks on kunstnik R. Kivit, on väga lastekohased. Need ei ole sündmustikuga üle kuhjatud, kujutavad üksikjuhtumeid; on selged ja detailides välja joonistatud. Nad ei koorma aabitsat, vaid annavad lehekülgedele rõõmsa eelvuse.

Lisaks aabitsale on lahtisel lehel kaasa antud 4 lehekülge metoodiliselt korraldatud näidiseid kirjarahjutusteks. Eeskujuna on tarvitatud püstkirja.

Aabitsa paber on hea, trükk selge. Lehekülgede pinnajaotus ei ole šablooniline, vaid varieeruv. Kõide peaks olema küllalt vastupidav.

„Esimeste vagude“ aabitsa osa erinevusena, võrreldes senini koolis tarvitataivate aabitsatega, tuleb märkida veel seda, et ta on lahus köidetud alglugemikust. Sellelgi erinevusel on oma paremused: puudub „ballast“ ja teiseks — sellisena oleks aabitsat võimalik käibelega lasta eelkoolialistele lastele tarvitamiseks ja igasuguste alaväärtuslike kukeaabitsate väljasurumiseks.

Kokkuvõttes peab tunnustama, et Joh. Käis „Esimeste vagude“ aabitsa osa koostamisega on sellekohast kirjandust tubli sammu edasi viinud. Selle aabitsaga tutvumine pakub huvi igale õpetajale.

J. Uustalu.

MITMESUGUST

Kroonikat.

Tähtsamaid sündmusi Eesti koolielus 1938. a. kevadsemestri teisel poolel, suvel ja sügissemestri algul.

Kuna „Eesti Koolil“ ruumi puudusel ei olnud võimalik tuua üksikasjalisi kirjeldusi koolielus viimasel ajal asetleidnud sündmustest, siis toome käesolevas lühikese ülevaate koolielust viimastel kuudel, jättes ära õpetajate koosolekuil vastuvõetud resolutsioonid, kuna need on juba ilmunud ajalehtedes.

25. märtsil oli Tartumaa Õpetajate Liidu üldkoosolek. Kavas oli HM Koolivalitsuse dir. V. Altoa ettekanne koolielu päevaküsimusist (algkooli ja keskkooli õppekavade ühtlustamine, õpikute standardimine, rakendusraamatud jne.), õpet. R. Pirki ettekanne matemaatika õpetamisest algkoolis, A. Kalamees'i ettekanne noorte spordi korraldamisest koolis ja E. Ö. Liidu sekr. V. Horm'i informatsioon õpetajate organisatsioonide tegevusest.

25. ja 26. märtsil toimus Virumaa õpetajate kongress, mille kavas olid: „Noorte organisatsioonide küsimus“ — Noort juhataja J. Vellerind, „Koolilaagrite korraldamine“ — Noortenõunik J. Maisma, „Koolidistsipliniküsimus“ — Insp. A. Keppi, „Kooli õppe- ja kasvatus-tööd takistavaist tegureist“ — A. Vihtma ja K. Praakli, „Isetegevuse teostamise võimalusi koolis“ — Joh. Käis, „Välisest kasvatuses koolis“ — insp. G. Reial ja „Õpetajate ekskursionsioonidest“ — O. Siirak.

26. ja 27. märtsil toimus alg- ja täienduskoolides 12. võistluskirjutus, millega lõppes käesoleval aastal E. Ö. Liidu Karskuskasvatus-toimkonna poolt alg- ja täienduskoolidele korraldatud võistlusõping, millest võttis osa ümmarguselt 200 kooli 5000 õpilasega.

11. ja 12. aprillil toimus Tartus 3. loodus- ja maateaduse õpetajate kongress, millest võttis osa 250 õpetajat kõigist koolitüüpidest. Referaatidega esinesid: prof. J. Piiper: „Pärikkuse bioloogilist aluseist“, prof. A. Tammekann: „Tartu otsmoreenid ja Põhja-Tartumaa keele nõgu“, dr. A. Luha: „Õpetaja ja teaduslik töö“, Joh. Käis — loodusteadusliku õppe-materjali jaotusest alg- ja keskkooli õppekavades, J. Rebane — õpilaste ja õpetajate ekskursionsioonidest, H. Kõiva — kooliaedadest, dr. G. Viibaste — looduskaitsest ja koduümbruse-tundmisest kooli õppetöös (vt. „Eesti Kool“ nr. 5 — 1938, lk. 315), dr. E. Markus — uuemaist vooludest maateaduse õpetuses, mag. J. Kents — maastiku printsipi rakendamisest maateaduse õpetamisel, E. Valdas — maateadusliku õppeaine jaotusest keskkoolis ja gümnaa-

siumis ja B. Rea — individuaalse tööviisi rakendamisest maa- ja loodusteaduse õpetamisel algkoolis. Kongressi ruumides oli korraldatud ka õppevahendite (peamiselt koolikaartide ja tabelite) ja loodus- ja maateadusliku koolikirjanduse näitus.

12. ja 13. aprillil toimus Tallinnas Eesti Õpetajate Liidu Usuõpetajate Toimkonna poolt korraldatud 2. usuõpetajate kongress. Kongressist võttis osa 350 õpetajat ja kutsutud külalist, teiste seas ka piiskop H. B. Rahamägi ja Soome Koolivalitsuse esindajana haridusnõunik J. M. Mikkola. Kongressil refereerisid meie kirikuvalitsuste esindajad praost J. Aunver ja ülempreester A. Angerjas teemal „Kirik ja usuõpetus“. Mag. E. Salumaa ja õp. A. Vestrén-Doll käsitlesid küsimust: „Mis mõttes on piibel jumalasoña“, õpet. J. Kimmel refereeris Jeesuse tähendamissõnadest ja nende käsitlusest koolis, õpet. M. Arike memoreerimisest usuõpetuses ja mag. K. Tiit hommikupalvusest. Haridusministeeriumi esindajad peainsp. M. Raud ja J. Aavik andsid ülevaate usuõpetuse seisukorras meie koolides.

21. aprillil peeti Tallinnas EKESKO Eesti Keele Õpetajate Sektsiooni korraldusel 3. keskkooli ja gümnaasiumi eesti keele õpetajate päev, millest võttis osa ümmarguselt 80 õpetajat. Päeval refereeris õpet. K. Mihkla teemal „Kirjanduse käsitlemine gümnaasiumis ja reaalkoolis“, õpet. A. Kask — „Keeleõpetusest gümnaasiumis“. Õpet. E. Nurm andis ülevaate 1937. a. gümnaasiumi astujate eesti keele eksamitöödest.

22. aprillil toimus Tallinnas gümnaasiumi- ja keskkoolijuhatajate 8. konverents.

24. aprillil toimus Kilingi-Nõmme algkooli õnnetusohvritele mälestustahvli avamine ja pühitsemine HM Koolivalitsuse direktori V. Altoa osavõtul.

25. aprilli hommikul korraldati kõigis koolides pidulikud aktused Vabariigi esimese Presidendi ametisse astumise puhul.

2.—5. maini peeti Helsingis ja Tampere järjekorralised Eesti-Soome õpilaspäevad, millest võttis osa ligi 100 eesti õpilast.

18. mail tutvusid HM Kooliosakonna dir. V. Altoa ja peainsp. M. Raud koos Läti haridusministeeriumi vastavate ametnikega Valgas ja Petserimaal töötavate läti koolidega. Eestist sõideti Lätimaale seal asuvate eesti koolidega tutvumise otstarbel.

28. mail toimus Kadrioru lossis traditsiooniline gümnaasiumide ja kõrgema astme kutsekoolide lõpetajate vastuvõtt Vabariigi Presidendi poolt, millele ilmus 250 noort. Presidendi tervitas Haridusminister A. Jaakson, koolijuhatajate nimel kõneles Narva Ühisgümna. dir. V. Nano, abiturientide nimel — sama kooli abiturient H. Kursk.

Pühapäeval, 29. mail peeti üle maa pidulikke aktusi algkooli-lõpetanuile, mispuhul Riigi Ringhääling koostas vastava saatetekava Vabariigi Presidendi ja Haridusministri kõnedega. Aktused olid meeoleuküllased — õpilased annetasid õpetajaile ja külalistele lilli, paremaile õpilasile jagati kingitusi.

30. mail valis Õpetajate Koja juhatus Koja peasekretäriks õigusteadlase Jaan Pulk'i.

1. juunist asus Haridusministeeriumi Noorsoo ja Vabahariduse Osak. vabaharidustöö nõuniku kohale senine Pärnu Maakoolivalitsuse sekretär Aleksander Leinjärv.

2. juunil avati pidulikult Kose-Lükatil K. Pätsi nimeline E. Punase Risti Vabahoolekool, millest võttis osa Vabariigi President K. Päts, hulk kõrgemaid ametnikke ja 12 rahvusest Punase Risti tegelasi, kes võtsid osa samal ajal Tallinnas toimuvast PR rahvusvahelisest kongressist.

11.—15. juulini oli Haridusministeeriumi toetusel Helme Kodunduskeskkooli ruumes korraldatud looduslooline ekskursioonijaam koolide inspektor A. Kõiv'i juhatusel. Kavas oli: geoloogia — lektor dr. A. Luha, orintoloogia — lektor õpet. A. Lint, botanika — dr. G. Vilbaste, muinsuskaitse — mag. E. Laid.

15.—18. juulini peeti usuõpetajate suvipäevi Toris. Korraldajaks oli Pärnu maakoolivalitsus. Osavõtjaid 33.

18.—24. juulini toimus Vahi Põllunduskooli ruumes Põhjamaade V haridusnädal millest võttis eestlaste hulgas osa ümmarguselt 200 skandinaavlast ja soomlast mitmesugustelt kutsealadelt.

21.—30. juulini toimusid Viljandis Viljandimaa Õpetajate Liidu korraldusel õpetajate täienduskursused, millest võttis osa 100 õpetajat. Kavas oli: kodukoha tundmaõppimine — lektorid: dr. A. Luha, dr. G. Vilbaste ja õp. A. Vestrén-Doll; individuaal-psühholoogia — lektorid: drnd. J. Tork ja J. Käis; emakeele meetodika — lektorid: õpet. A. Selmet ja J. Käis. Korraldati õppereise ja -käike.

23. ja 24. juulil toimusid Alutaguse Õpetajate Ühingu poolt korraldatud emakeele õpetajate suvipäevad, millest võttis osa 132 õpetajat. Refereerisid: mag. H. Rajamaa — „Õigekirja õpetamise aluseid ja vahendeid“ ja „Eesmärkidest emakeele alal algkoolis“, mag. A. Aret — „Kõneõpetus emakeele õpetaja ülesandena“, K. Mihkla — „Mida tuleb nõuda progümnaasiumi ja reaalkooli astujailt eesti keeleõpetuse alalt“ ja K. Raud — „Eesti keeleõpetuse seniseist saavutustest ja edaspidiseist suunitlustest meie koolis“.

31. juulil pidas Pedagoogiline ühing „Võru Seminar“ Võru end. seminari ruumides suvipäeva, millest oli osavõtjaid üle 100.

8.—13. augustini toimus Tallinnas täienduskursus kodumajanduse ala õpetajaile, millel õpet. E. Tiling käsitles plekktöösidesse konservimist, juhat. E. Laido mahlade valmistamist, nõunik A. Martin kodunduse ala meetodikat ja dr. Aleksandra Määr mitmesuguseid toitlustamise küsimusi. Peale selle käsitleti kursusel õppevahendite valmistamist ja välismaal õppereisil olnud õpetajad kõnelesid saadud muljetest. Kursuste juhatajana toimis kooli-juhataja N. Kalamees.

Käesoleva suve suursündmuseks õpetajate elus olid Tartus 1.—13. augustini korraldatud õpetajate täienduskursused E. Õpetajate Liidu teadusliku sekretäri Joh. Käisi juhatusel. Kursustel võttis osa ümmarguselt 650 õpetajat 25 tööriühmas.

Ainealade järgi jagunesid kursuselased viide rühma.

I — humanitaarrühmas esinesid ettekannetega õp. K. Mikhla Eesti kirjan-
dusest iseseisvusajal ja mag. H. Rajamaa eesti keelest.

II — reaalarühmas töötas dots. E. Kilksoni juhatusel, keda abistasid koolide insp.
J. Lang, mag. V. Koern ja mag. E. Aruja.

III — algõpetuse rühmas. Siin esimesel nädalal kuulati loenguid üldõpetusest
J. Käisilt, O. Tunõnilt ja V. Ordkult; teisel nädalal korraldati rida näitetunde.

IV — käsitöö rühmas. Naisõpetajad töötasid õpetaja Linda Pärli juhatusel, keda
abistas Salme Alamäe, meesõpetajad õpetaja H. Vammuse ja H. Petersoo juhatusel.

V — inglise keele rühmas töötas mag. J. Estami ja mag. J. Silveti juhatusel.
Peale selle õppis 300 kursulasest soome keelt mag. Kerttu Mustoneni (Helsingist)
ja mag. J. Käosaare õpetusel. Ühtlasi oli kursuste kavas võimlemine ja ujumine. Kehalise
kasvatuse ala üldjuhiks oli HM nõunik A. Kalamees, keda abistas õpetaja Gerta Ein Tartust.

Väljaspool kava töötas nukuteatri-ring õpet. Lydia Skomarovska juhatusel. Kursustel
ettekantud üksikettekannetest märgime: pärikkusest ja kasvatuses — prof. A. Koort; kooli-
ealiste laste psühholoogiast — mag. A. Elango.

Kursuste töö on olnud väga edukas. Kursusest suure osavõtu põhjusist märgiti
asjaolu, et meil ei ole kauemat aega korraldatud pikemaajalisi täienduskursusi õpetajaile
ja et õpetajaskonnas on märgata suuremat vajadust süstemaatilise edasiharimistöö
järele, mida taotleavad Tartu kursused, sest need jätkuvad ka järgneval suvel. Kursuslastele
anti talveks iseseisvaid töid ja ülesandeid. Kursuste lõpul kavatakse korraldada kasteid.
(Järgneb).

Koolide juhatajaile.

„Eesti Kooli“ toimetus palub koolide juhatajaid selgitada, kas koolil on
juba tasutud tellimisraha 1938. aasta eest, ning eitaval korral maksta see viivita-
matult, kui koolil selleks olemas summasid, või paluda seda teha kooli ülalpida-
jat hiljemalt s. a. 1. novembriks. „Eesti Kooli“ tellimishind on 3 krooni aastas.
Tellimisraha võib saata otseselt toimetusele (Tallinn, Tõnismägi 11) või maksta
„Eesti Kooli“ posti jooksvale arvele nr. 433.

„Eesti Kooli“ toimetus.

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga
kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas
1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta „Eesti Kooli“ posti jooksva-
vale arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

„Eesti Kooli“ üksikuid vihikuid hinnaga 40 senti üks. võib saada toimetusest, „Kooli-
Kooperatiivi“, „Päevalehe“, „Rahvaülikooli“ ning „Töökooli“ raamatukauplustest Tallinnas,
„Akadeemilisest Kooperatiivist“ Tartus ja „Õpistust“ Viljandis.

Kuulutuste hind on kaantel 35—40 kr. ja erilehtedel 30 krooni lehekülj.

Toimetus: vastutav toimetaja V. Altoa, toimetuse liikmed: J. Aavik, J. Grün-
tal, A. Kurvits, V. Päts ning J. Vellerind ja tegev toimetaja K. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 18, telef. 476-65 (Tallinn,
Tõnismägi 11).

Vastutav toimetaja **Villem Altoa.**

Tegev toimetaja **K. Ollik.**

Riigi Trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

ÕPPERAAMATUID ALGKOOIIDELE.

Eesti keel.

- „Elav sõna“. Emakeele lugemik algkoolidele. Hind köites: **I** — Kr. 1.50; **II** — Kr. 1.75; **III** — Kr. 1.75; **IV** — Kr. 2.—.
- P. Puusepp. **Kirjakeele algmeid**. Hind köites: 1.—2. õppeaasta Kr. 0.80; 3.—4. õppeaasta Kr. 1.—; 5.—6. õppeaasta Kr. 1.20.
- P. Puusepp. **Emakeele-õpik**. Hind köites: 1. õppeaasta Kr. 0.65; 2. õppeaasta Kr. 0.85.
- P. Puusepp. **Etteütleri**. Hind: **I** (algk. noorematele kl.) — Kr. 1.20; **II** (algk. van. kl. ja keskkoolidele) — Kr. 1.20.
- P. Puusepp. **Emakeele teste**. 2.—6. õppeaasta. Hind à Kr. 0.20.

Matemaatika.

- A. Kasvand ja J. Lang. **Väike matemaatik**. Tööraamat algkoolidele. Hind köites: **I** — Kr. 0.65; **II** — Kr. 0.80; **III** — Kr. 1.—; **IV** — Kr. 1.15; **V** — Kr. 1.25; **VI** — Kr. 1.25.
- A. Kasvand ja J. Lang **Kontrolltõid** (teste) **matemaatikas**. 2.—6. õppeaasta. Hind à Kr. 0.10.

Ainulubatud õpperaamatud.

- A. Kasvand, J. Lang, O. Paas. **Matemaatika õpik**. Hind köites: 5. õppeaasta Kr. 0.85; 6. õppeaasta Kr. 0.85.

Loodusõpetus.

- Lang—Paris—Peet—Reial. **Väike Looduse Sõber**. Hind köites: Algkooli 3. klassile Kr. 0.80; algk. 4. klassile Kr. 0.95. 5. ja 6. klassile on teoksil uus trükk vastavalt uutele õppekavadele.

Ajalugu ja kodanikuõpetus.

- J. Parijõgi ja T. Algma. **Mõõdunud ajad jutustavad**. Ajaloo tööraamat algkoolidele. Hind köites: **I** — Kr. 1.40; **II** — Kr. 1.70; **III** — Kr. 1.50.
- J. Parijõgi ja T. Algma. **Noor kodanik**. Kodanikuõpetus algkoolidele. Hind Kr. 0.90.

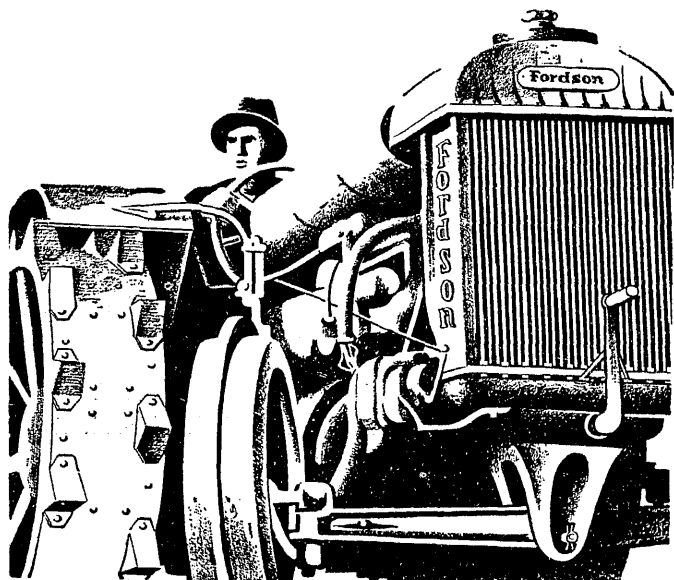
Maateadus.

- A. Leht ja E. Martinson. **Algkooli maateadus**. Hind köites: **I** — Kr. 1.—; **II** — Kr. 1.40; **III** — Kr. 1.60.
- Prof. A. Tammekann. **Uus koolikaardistik** (atlas). Algkoolile. Hind Kr. 1.60.

Kõik õpperaamatud on HM poolt koolidele tarvitamiseks lubatud.

Kirjastus „K O O L“

TARTUS, TIIGI TN. 1, TELEFON 724, POSTI
JOOKSEV ARVE Nr. 2164.

FORDSON

traktor

sooritab edukalt kõik tööd põllumajapidamises.

Tugev + Vastupidav + Ükonoomne
Selletõttu eriti otstarbekohane
põllutöökooledele.

Kui ostate traktori, siis ostke Fordson, sest ta on meie oludes ületamatu.

Esindaja:

A/s. A. ROSENWALD & K^o

Tartu, Suurturg 8.

Kõik koolitarbed

koolidele ja koolikooperatiividele
leiate alati

K.k.-ü., TÖÖKOO LIS

TALLINNAS: PÄRNU MNT. 28
RAKVERES: TALLINNA TÄN. 24

Raamatult ja kirjutustarbeilt koolidele 10% hinnaalandust

Ilmus trükist

Eesti rahvahariduse ja kultuuriala korraldus

Hind Kr. 5.—

Kokkuleppel Haridusministeeriumiga saadab Riigi Trükikoda vallavalitsustele nende poolt ülalpeetavate algkoolide arvu kohaselt raamatu postiga kätte ühes saatekuluga à Kr. 4.50.

Kõik teised koolide ülalpidajad võivad raamatu tellida sama hinnaga otseselt Riigi Trükikojalt.

Õpilaste vormiriideid poiss- ja tütarlastele

A/S.

„TEKLA“

RIIDEKAUPLUSED

TÄLLINN: S.-KARJA 15, PÄRNU MNT. 6, ESTONIA PST. 11.

HAAPSALU, KURESSAARE, MUSTVEE, NARVA, PETSERI,
PÄRNU, RAKVERE, VALGA, VILJANDI, VÕRU.

**ÜHISTEGELIKKUDELE
KINDLUSTUSSELTSI-
DELE JA -KASSADELE**

korraldab

EDASIKINDLUSTUST

ning annab nõu ja juhatus asjaajamises

**EESTI ÜHISTEGELIK
KINDLUSTUSKESKSELTS**

Tallinn, Suur Karja 19. Postkast 122. Kõnetraat 426-83

**KAKAO,
ŠOKOLAAD**

*AS
F. Brandmanne*

KOMPVEKID

Teen koolidele igasuguseid sobivaid

HARMOONIUME

Osad tellitakse välismaalt.

Tänavusel Tallinna Eesti Põllumeeste
Seltsi näitusel krooniti minu poolt
valmistatud kolmerealine harmoo-
nium hõbeaurahaga.

Joh. Tisler-Ulpus, harmooniumitegija
Tallinn, Kopli tän. 27-8, omas majas.

Koolide mandoliiniorkestritele
soovitab parimas kvaliteedis oma
tööstusest

mandoliinisid,
piccolo-mandollinisid,
mandoolasid,
čello-mandoliinisid,
kontra-mandoliinisid, üksikult ja hulga
viisi.

ED. UUEDELI

muusikariistade tööstus ja äri
RAEKOJA TÄN. 4, TARTUS

Ehitusfirma

R. Treubeck ja

V. Tretjakevitš

Tallinn, Kaupmehe t. 19. Telef. 460-44.

Hoidke kodus alati värsket kondenspiima plekktoosides

„RAMMU-PIIM“

RAMMUPIIM sisaldab rasva 9% ja on täiesti steriilne.

RAMMUPIIM seisab värskes plekktoosides mitu kuud.

RAMMUPIIM on maitsev rõõskoor kohvile, kakaole, teele jne.

Kondenspiim on tulus tarvitada majapidamises kahe osa veega.

RAMMUPIIM on tervisejook lastele, segatult keedetud veega.

Tarvitage kondenspiima kooli internaadis ja õppekõrgis.

Avades kondenspiima toosi tehke kaanesele ainult kaks väikest auku, siis seisab ka avatud toosis piim kauemat aega värskes.

Müügil suuremates koloniaalkauplustes.

SÄREVERE PIIMATEHAS

TÜRIL. TELEFON TÜRi Nr. 96

Laskespordi harrastajad!

Arsenal müüb uusi lihtsustatud kal. 0,22 sportpüsse

Püssi hind: 1) varustatult „Lyman“ tüübilise dioptersihikuga ja rõngastulpkirbuga **Kr. 100.—**

2) lahtise vedrusihikuga **Kr. 78.—**

Lähemaid andmeid püssi kohta antakse Arsenalis (Tehnika-jaoskonnas)

S. Karjamaa tn. 1, tel. $\frac{416-86}{63}$ ja

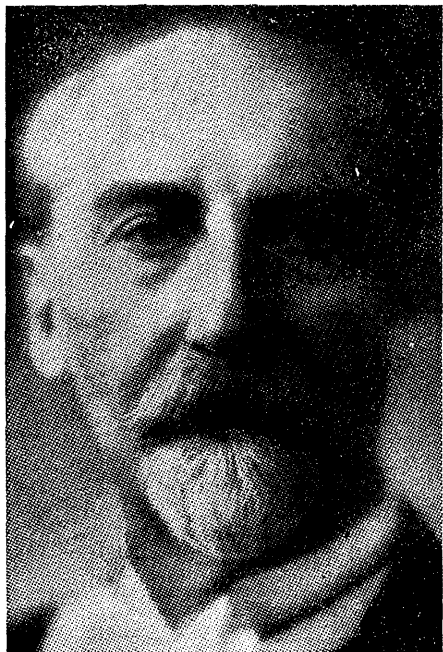
Kaitseliitlaste tarvetelaos Kaarli tn. 8, tel. 468-12.

ARSENAL.

Jaan Tõnissoni 70-ndaks sünnipäevaks

ILMUB KOGUTEOS

Jaan Tõnisson töös ja võitluses

Sisaldab üle 550 lk. ja üle 100 pildi
osa värvitrükis ja kriittahvlitel.

Peale selle Jaan Tõnissoni
sugukonna-tabel, karikatuure jm.

Kunstiline sisekaas
graafik E. Viiralt'ilt.

*Toimetus: prof. H. Kruus, prof.
J. Kõpp, J. Roos, prof.
P. Tarvel, Fr. Tuglas,
A. Tõllassepp ja A. Pöld.*

SISALDAB ARTIKLEID: J. Roos — J. Tõnissoni elukäik. Prof. P. Tarvel — J. Tõnissoni rahvuspoliitiline tegevus. Prof. J. Kõpp — J. Tõnissoni kultuurpoliitiline tegevus. Toimetaja O. Mänd — J. Tõnissoni Eesti riigipoliitiline tegevus. Prof. H. Kruus — J. Tõnisson ligi- ja kaugvaates.

Huvitavaid väljavõtteid J. Tõnissoni päevikust.

Peale selle 80 memuaarilist kirjutist silmapaistvalt riigi- ja kultuuri-
tegelasilt ning huvitavaid kirjutisi oma kokkupuudetest Jaan Tõnis-
soniga 12 välismaa riigitegelaselt ning teadlaselt.

Teos ilmub käesoleva aasta detsembris.

ETTETELLIMISTINGIMUSED: 1. oktoobrini s. a. brošeeritult Kr. 4.75,
kalingurköites — kr. 7.75, poolnähkköites — kr. 8.75, 1. okt. — 1. detš. s. a. bro-
šeeritult — kr. 6.—, kalingurköites — kr. 9.—, poolnähkköites — kr. 10.—, alates
1. detsembrist s. a. brošeeritult — kr. 8.— (raamatu kaanehind), kalingurköites kr. 11.—,
poolnähkköites kr. 12.—.

Eriväljaanne, nummerdatud, J. Tõnissoni autogrammiga varustatud ja luksuslikult
köidetud, mida omandada saab ainult ettetellimisel, maksab 50 krooni.

TELLIDA SAAB otse talitusest, või makstes raha jooksvale arvele Tallinna Linna-
panka arvele nr. 21446, Tartu Linnapanka arvele nr. 7660 või posti jooksvale arvele
nr. 2429, Koguteose „Jaan Tõnisson“ nimele. Ettetellimisi võtavad vastu järgmised
raamatukauplused: Tallinnas: „Päevaleht“ ja „Rahvaülikool“. Tartus: „Akadeemiline
Kooperatiiv“, „Noor-Eesti Kirjastus“, E. K. Ü. „Postimees“ ja paremad raamatukaup-
lused üle kogu kodumaa.

TALITUSE AADRESS: Ülikooli 15-3, Tartus, telef. 13-49, avatud kella 10—2-ni ja 4—6-ni.

Kasutage kõige soodsamat tellimisvõimalust!